

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv institucionálních faktorů na ekonomický růst Chile v porovnání se zeměmi Jižní
Ameriky

The Impact of Institutional Factors on Economic Growth in Chile in Comparison with the
South America Countries

Student: Bc. Tomáš Gottfried

Vedoucí diplomové práce: Ing. Michaela Tichá, Ph.D.

Ostrava 2015

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Tomáš Gottfried**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6202T027 Národní hospodářství**
Téma: **Vliv institucionálních faktorů na ekonomický růst Chile v porovnání se zeměmi Jižní Ameriky**
The Impact of Institutional Factors on Economic Growth in Chile in Comparison with the South America Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Ekonomický růst a institucionální faktory z pohledu teorie
3. Rešerše empirické literatury a historický vývoj Jižní Ameriky
4. Vliv institucionálních faktorů na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BARRO, Robert J. and Xavier SALA-I-MARTIN. *Economic Growth*. 2nd ed. Cambridge: MIT Press, 2004. ISBN 978-0-262-02553-9.

CHALUPA, Jiří. *Chile*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-136-1.

VOIGT, Stefan. *Institucionální ekonomie*. Praha: Alfa nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-87197-13-4.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 25.04.2015

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracoval samostatně.

V Ostravě dne 22. 4. 2015

.....
Bc. Tomáš Gottfried

Rád bych poděkoval Ing. Janovi Janků za rady ohledně ekonometrického modelování a samozřejmě také Ing. Michaele Tiché, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, připomínky, trpělivost a zejména ochotu, s jakou mi pomáhala při vypracování této diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Ekonomický růst a institucionální faktory z pohledu teorie	7
2.1	Ekonomický růst	7
2.2	Klasické zdroje ekonomického růstu	9
2.3	Teorie ekonomického růstu	9
2.3.1	Ekonomický růst v pojetí klasické politické ekonomie.....	10
2.3.2	Harrodův-Domarův model	11
2.3.3	Solowův model.....	12
2.3.4	Modely endogenního růstu	14
2.4	Institucionální ekonomie a vliv institucí.....	18
2.4.1	Institute	19
2.4.2	Institucionální ekonomie	20
3	Rešerše empirické literatury a historický vývoj Chile	26
3.1	Institucionální faktory a ekonomický růst	26
3.2	Historický vývoj Chile v kontextu Jižní Ameriky	33
3.2.1	Předkoloniální období	33
3.2.2	Koloniální období.....	35
3.2.3	Období samostatnosti	39
3.2.4	Shrnutí	49
4	Vliv institucionálních faktorů na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky.....	51
4.1	Chile ve třetím tisíciletí.....	51
4.2	Empirická analýza.....	57
4.2.1	Vstupní data a jejich zdroje	57
4.2.2	Metodologie.....	67
4.2.3	Model I	69
4.2.4	Model II	70

4.2.5	Model III	72
4.2.6	Shrnutí	74
5	Závěr	77
	Seznam použité literatury	81
	Seznam zkratk.....	88
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Ačkoli dnes žijeme v silně globalizovaném světě, zprávám o rozvoji zemí Jižní Ameriky kolikrát nepřikládáme patřičný význam. Jižní Amerika je i proto v našich zeměpisných šířkách opomíjený světadíl, tím spíše v ekonomické oblasti. Málokde přitom došlo k tak dramatickému vývoji. Nejprve byly původně domorodé kmeny ovládnuty dobyvateli z Evropy, především ze Španělska, Portugalska a Nizozemska. Koloniální panství však v této části světa nevydrželo do tak pozdního období jako například v Africe. Již v první polovině 19. století se začaly jednotlivé státy osamostatňovat, přesto i dnes ekonomové, sociologové i historikové přisuzují kolonialismu a koloniálním institucím veliký význam při utváření jihoamerické společnosti a hospodářství.

Přestože se na konci 19. století situace vyvíjela slibně a stále ještě mladé státy velmi bohatly, velká část 20. století je v Jižní Americe spojena s politickou nestabilitou a úpadkem. Prvním důležitým obdobím tohoto století byla 30. léta, charakteristická vzestupem extrémismu v době neuspokojivých hospodářských výsledků, následované válečnými léty. Druhým obdobím zlomů pak byla 60. léta a nástup diktátorských režimů. Až od 80. let začal opět převládat trend demokratizace zemí. Se všemi nástrahami dvou století samostatnosti se dle měřítek dnešní doby nejlépe vypořádalo Chile, které se postupně dostává mezi nejvyspělejší státy světa a ukazuje ostatním zemím regionu cestu vedoucí zpět k nabytí zašlé slávy. Pro všechny země Jižní Ameriky, které se budou chtít cestou Chile inspirovat, je do budoucna důležité vyvarovat se historických omylů a přijmout takové změny institucionálního prostředí, které směřují k dlouhodobému a udržitelnému ekonomickému růstu. Práce tak navazuje na zájem o zkoumání vlivu institucionálních faktorů na ekonomický růst posledních dvou desetiletí od publikování přelomových prací amerického ekonoma a laureáta Nobelovy ceny Douglassa Cecila Northa: „*Institutions and economic growth: An historical introduction*“ z roku 1989 a „*Institutions, Institutional Change and Economic Performance*“ z roku 1990.

Cílem práce je potvrdit, či vyvrátit hypotézu, že institucionální faktory determinují ekonomický růst Chile i ostatních zemí Jižní Ameriky.

K naplnění cíle práce budou využity obecné vědní metody: abstrakce, indukce, dedukce, analýza a syntéza, avšak hlavní pozornost bude patřit metodě panelové regresní analýzy a metodě historické, pomocí níž bude analyzován historický vývoj Chile v kontextu Jižní Ameriky a zkoumány institucionální faktory, které ovlivňují ekonomický

růst nejvyspělejší jihoamerické země. Panelová regresní analýza provedená prostřednictvím metody nejmenších čtverců s využitím estimátoru White Period nám následně exaktně zodpoví, zda mají institucionální faktory (mimo jiné i ty nalezené historickou metodou) vliv na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky. K provedení této analýzy budou použity proměnné z databází významných mezinárodních organizací a institucí: Světové banky, Organizace spojených národů, Pensylvánské univerzity, Fraser Institute, Center for Systemic Peace a Freedom House.

Struktura práce odpovídá vybranému cíli a je rozvržena do tří na sebe navazujících kapitol. První kapitola se věnuje teoretickým poznatkům o zvoleném tématu, konkrétně obsahuje teoretické vymezení pojmu ekonomický růst a instituce, což jsou dva klíčové pojmy pro empirickou část práce. První část kapitoly je kromě ekonomického růstu zaměřena na přehled nejdůležitějších růstových modelů. Druhá část kapitoly je poté věnována institucím a institucionální ekonomii a snaží se přinést ucelený pohled na tuto část ekonomie.

Druhá kapitola práce tvoří pomyslný přechod mezi teoretickou a analytickou částí práce a je zaměřena na rešerši vybraných empirických studií zabývajících se institucionálními faktory a ekonomickým růstem. U všech zkoumaných studií zahraničních autorů byla pozornost věnována zejména datům použitým v jednotlivých studiích a závěrům plynoucím z výsledků těchto výzkumů, jelikož těchto informací bude využito v empirické části v panelové regresní analýze. Druhou část kapitoly vyplňuje několikasetletý postupný vývoj Chile v rámci Jižní Ameriky. Pomocí historické metody se budeme snažit odhalit klíčové okamžiky a institucionální faktory, které ovlivňují ekonomický růst Chile a dělají jej nejvyspělejší ekonomikou světadílu.

Poslední kapitola nejprve navazuje na předchozí analýzu historického vývoje Chile a popisuje současnou situaci země ve třetím tisíciletí. Po tomto úvodu již kapitola obsahuje pouze empirickou analýzu provedenou metodou panelové regrese ve snaze přesně zhodnotit vliv institucionálních proměnných na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky. Nejprve je provedena deskriptivní analýza, jejímž cílem je popsat vybrané proměnné všech tří růstových modelů a srovnat hodnoty těchto proměnných mezi zeměmi. Následuje popis metod, kterými je empirická analýza provedena. Po těchto krocích jsou postupně uvedeny výsledky a komentáře k jednotlivým modelům a celou kapitolu zakončuje krátké shrnutí zjištěných informací ve vztahu k ekonomickému růstu, zemím Jižní Ameriky a k Chile.

2 Ekonomický růst a institucionální faktory z pohledu teorie

Ve 20. století rostla světová ekonomika nejvíce v historii lidstva. Tento rychlý růst odstartovaný dříve průmyslovou revolucí umožňuje rozvinutým zemím poskytovat občanům více veškerých statků – kvalitnější bydlení, stravu, lepší lékařskou péči, sociální výhody, vzdělání... Proto by nás měla problematika ekonomického růstu a jak ho dosáhnout zajímat. Existuje velké množství faktorů, které ekonomický růst ovlivňují. V této kapitole se kromě vymezení samotného pojmu *ekonomický růst* podíváme na *vývoj modelů ekonomického růstu* a představíme kategorii *institucionálních faktorů*. Ačkoli se vliv těchto faktorů špatně kvantifikuje, nepopíráme jejich zásadní vliv na ekonomický růst, protože utvářejí veškerý rámec ekonomického chování ekonomických subjektů.

2.1 Ekonomický růst

Ekonomický růst je projevem schopností národního hospodářství produkovat neustále zvětšující se množství ekonomických statků, čímž v zásadě jde o zvětšování produkční kapacity ekonomiky. Při vyjadřování ekonomického růstu vycházíme z ukazatele *hrubého domácího produktu*¹ (dále jen HDP), avšak nikoliv v jeho nominálním vyjádření, protože k jeho růstu dochází nejen vlivem měnícího se objemu vyráběné produkce, ale rovněž v důsledku zvyšování cenové hladiny. Při posuzování ekonomického růstu proto považujeme cenovou hladinu za konstantní – HDP pro očištění od vlivu cenových změn vyjadřujeme ve stálých cenách, tzn. v cenách určitého zvoleného roku. Ekonomický růst poté zjišťujeme na základě změn reálného (od cenových změn očištěného) HDP v čase, tzn. porovnáním HDP v po sobě následujících časových obdobích (Vlček, 2009).

Při sledování růstu HDP je zapotřebí rozlišovat dvě situace (Helísek, 2000):

- Buď jde o zvýšení krátkodobé (expanze), po určité době vystřídané poklesem (kontrakce), což přisuzujeme cyklickému vývoji hospodářství. Touto problematikou se zabývá teorie hospodářských cyklů.
- Nebo jde o dlouhodobý trend, spojený obvykle právě s relativně plynulým zvyšováním produkčních možností ekonomiky respektive potenciálního produktu². Tento dlouhodobý trend, jehož důležité faktory a podstatu se

---

¹ HDP je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky.

² Potenciální produkt vyjadřuje nejvyšší dlouhodobě udržitelný produkt dané ekonomiky při efektivním využití všech výrobních faktorů bez vytváření nerovnováh v ekonomice.

pokoušejí objasnit teorie ekonomického růstu, je pro nás směrodatnější, neboť ukazuje směřování ekonomiky v dlouhém období.

Pro ekonomický růst země a její schopnost vyrábět zboží a poskytovat služby je bezpochyby optimální snažit se udržet pokud možno stabilní trend růstu. Bohužel současnost dokazuje, že k stabilnímu vývoji ekonomiky dochází málokdy, spíše jen v krátkém, maximálně střednědobém horizontu. Tato skutečnost je dána existencí problémů, s nimiž se musí ekonomický růst potýkat a mezi které můžeme zařadit v některých zemích příliš rychlý růst populace, neefektivní specializaci a dělbu práce mezi pracovníky, nedostatečné technické znalosti, zadluženost země, nedostatečnou infrastrukturu a v neposlední řadě nedostatek kvalifikované pracovní síly k efektivní výrobě statků. Z ekonomického růstu neplynou zemím jen samé výhody, protože s ním dochází například ke ztrátě tradičního způsobu života, růstu stresu obyvatelstva (více, práce, více povinností i méně volného času), přeplnění měst vlivem urbanizace a s tím spojené zvýšení hladiny hluku a míry znečištění životního prostředí (Brčák a Sekerka, 2010).

V teorii růstu jsou rozlišovány dva základní typy ekonomického růstu. Prvním z nich je *extenzivní ekonomický růst*, kterým rozumíme růst reálného HDP díky postupnému zvyšujícímu se zapojování výrobních faktorů do výroby, tj. lidského kapitálu, fyzického kapitálu a přírodních zdrojů. Jako druhý typ bývá označován *intenzivní ekonomický růst* vysvětlený jako růst reálného HDP z důvodu růstu produktivity fyzického kapitálu při konstantním množství výrobních faktorů (Jurečka a kol., 2010).

Společně s termínem ekonomický růst můžeme definovat také jeho obecnější podobu - pojem *ekonomický rozvoj*, který v sobě zahrnuje i jiné aspekty vývoje ekonomiky než pouze dlouhodobý růst potenciálního produktu. Těmito aspekty mohou být například technologické změny, zvyšování životní úrovně obyvatelstva, zlepšování úrovně zdravotní péče a také starost o životní prostředí. Ekonomický rozvoj je těžce definovatelný, a to zejména proto, že jej nemůžeme přesně určit pouze jedním ukazatelem, nýbrž je vyjadřován celou řadou různých ukazatelů. Jako příklad nám mohou posloužit World Development Indicators Světové banky (dále jen WB), do kterých je kromě HDP/obyvatele zařazena gramotnost a vzdělání, přístup ke zdravotní péči, kvalita sociálního zabezpečení a penze, moderní doprava a rozdělení důchodů ve společnosti (Holman, 2005).

2.2 Klasické zdroje ekonomického růstu

Cest, které vedou k dlouhodobě udržitelnému ekonomickému růstu, je celá řada. I když se jednotlivé cesty liší, je vždy zapotřebí určitý společný základ. Ten je tvořen libovolnými kombinacemi čtyř skupin klasických zdrojů (faktorů) ekonomického růstu:

- lidské zdroje – velikost pracovní síly, vzdělání, schopnosti, motivace, disciplína,
- přírodní zdroje – půda, nerostné bohatství, paliva, kvalita životního prostředí,
- kapitálové zdroje – stroje, zařízení, stavby, investice do hospodářského rozvoje (doprava, energetika, rozvody...) nehmotné statky jako patenty, obchodní značky či software,
- technologické změny a inovace – kvalita vědeckých a technických znalostí, odměny za inovace, schopnosti řízení, podnikání.

Různé kombinace faktorů ekonomického růstu můžeme zapsat pomocí obecné agregátní produkční funkce:

$$Y = f(A, K, L, R), \quad (2.1)$$

kde Y je makroekonomický výstup, K je množství kapitálových zdrojů, L je množství lidských zdrojů, R je množství přírodních zdrojů a A vyjadřuje úroveň technologií v ekonomice. Na tomto základě se ekonomové v teoriích ekonomického růstu snaží již po dlouhá desetiletí odhalit klíč k dlouhodobému ekonomickému růstu převážně na intenzivní bázi, protože za písmeno „ A “ v agregátní produkční funkci si lze dosadit nespočet poměrně obtížně kvantifikovatelných proměnných. Oproti tomu extenzivní faktory růstu jsou až na výjimky poměrně snadno určitelné i kvantifikovatelné (Samuelson a Nordhaus, 2010).

2.3 Teorie ekonomického růstu

Ekonomická teorie obsahuje celou řadu možností pro určení významu jednotlivých zdrojů růstu v podobě růstových modelů. V této části se proto zaměříme na popsání konkrétních přístupů k ekonomickému růstu v modelech chronologicky od nejstarších po nejmladší s tím, že prostor věnujeme pouze nejvýznamnějším z nich. Filosofové, myslitelé a později ekonomové totiž postupně objevovali jednotlivé zákonitosti a s postupem času se i modely stávaly s množstvím nových poznatků a proměnných daleko složitější i přesnější a lépe se z nich můžeme učit, ačkoli víme, že jsou skrze své předpoklady stále „jen“ určitým

zjednodušením skutečnosti, a proto musíme být opatrní při vyvozování jednoznačných závěrů z nich.

2.3.1 Ekonomický růst v pojetí klasické politické ekonomie

Ekonomickým růstem a bohatstvím zemí se zabýval již **Adam Smith** (1723–1790) a společně s ním i ostatní představitelé klasické školy politické ekonomie. Od vydání *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů* se ekonomové snaží nalézt univerzálně platné zákonitosti, kterými se řídí vývoj národního hospodářství a ekonomický blahobyt zemí. Základy samotných teorií růstu byly položeny v díle nejznámějšího představitele klasické ekonomické školy Adama Smithe. Všichni klasikové, a tedy i Smith, vycházeli z učení o přirozeném, liberálním řádu, jehož autoři jsou filosofové John Locke a David Hume, kteří byli zastánci svobody podnikání, svobody trhů a tím i konkurence. Stát podle nich nemá zasahovat do omezování či rozšiřování výroby, nemá regulovat trh práce nebo rozdělovat různá práva podnikatelům. Podle Smithe má stát plnit pouze tři úlohy: stanovit právní rámec pro podnikání, ochraňovat před vnějším napadením společně s obranou občanů před agresory uvnitř země a poskytovat veřejné statky.

Zdroj bohatství spatřoval Smith ve výrobě. Za hlavní faktor rostoucího blahobytu společnosti, který byl ústředním tématem jeho politické ekonomie, považoval vedle akumulace kapitálu v ekonomice dělbu práce. Lepší možnosti pro dělbu práce vytváří velký trh, z čehož plyne jeho orientace na mezinárodní dělbu práce, která zvětšuje bohatství všech národů. Na mezinárodní dělbu práce navázal svou teorií mezinárodního obchodu, v níž uplatnil princip absolutních výhod. Země by se měly specializovat na výrobu těch výrobků, které jsou schopny vyrobit levněji (s použitím menšího množství práce) než ostatní země. Tyto výrobky pak budou vyvážet do zemí, kde je jejich výroba dražší, a naopak od nich dovážet výrobky, které jsou tyto země schopny vyrobit levněji (Holman a kol., 2005).

Na Smithe navázal **David Ricardo** (1772–1823), který se taktéž zabýval mezinárodní dělbou práce a jejími vlivy na ekonomický růst. Smithovu práci rozšířil o případ, kdy má jedna země absolutní výhody při výrobě všech výrobků. I v takovém případě se podle něj vyplatí zemím mezinárodní obchod a specializace, avšak realizací komparativních výhod. Země by se tak měly zaměřovat na výrobu těch výrobků, které dokáží produkovat s nižšími alternativními náklady (vyrábějí tedy relativně levněji). Tyto výrobky pak vyváží do zemí, které by je produkovaly relativně draž, s vyššími

alternativním náklady. Tímto postupem se zemím uvolní výrobní kapacity a výrobní faktory pro realizaci skutečně nejefektivnější výroby.

Ricardo rovněž předpokládal, že každá ekonomika se po čase dostane do svého *stacionárního stavu*, ze kterého již není možné dále růst, což je dáno akumulací kapitálu vytvářející dostatečnou poptávku po dělnické práci. Tím vzniká tlak na růst reálných mezd, dlouhodobě roste populace a nabídka práce. S rostoucí populací je zapotřebí obdělávat postupně i méně kvalitní půdy až do stavu, kdy je půdní fond vyčerpán. V tomto stavu pracovníci dostávají jen mzdy pokrývající existenční minimum, zbylý důchod se dělí na vysoké renty vlastníků půdy a minimální až nulové zisky podnikatelů bránící investicím. Ricardo však připouští vymanění se z této situace za pomoci technologického pokroku a již zmíněné specializace v mezinárodním obchodu (Sojka, 2010).

Podobně pesimistický pohled na ekonomický růst předpokládal i **Thomas Robert Malthus** (1766–1834), který pracoval s daným množstvím a kvalitou půdy, neuvažoval významnější růst kapitálu, ani jeho technologický pokrok (na rozdíl od Ricarda, který tuto možnost připustil). Jediným zdrojem růstu je v jeho modelu růst obyvatelstva, což je spojeno s klesajícím produktem práce. Tempo ekonomického růstu se postupně snižuje, až se dostane pod tempo růstu obyvatelstva. Obyvatelstvo roste geometrickou řadou, kdežto výstup pouze aritmetickou. Celkově tím klesá produkt na jednoho obyvatele a klesají reálné mzdy. Tento pokles se zastaví až na úrovni životního minima, kde se populační růst zastaví. Jediná východiska, která viděl pro znovuoobnovení růstu produktu na 1 obyvatele, jsou zvýšení úmrtnosti (vátky, hladomory, nemoci...) nebo snížení porodnosti. Nicméně tento růst je krátkodobý, po čase totiž dojde opět k návratu mezd na úroveň životního minima (Samuelson a Nordhaus, 2010).

2.3.2 Harrodův-Domarův model

O něco dříve než nejslavnější neoklasický model růstu se objevily matematizované modely **Roye F. Harroda** (1900–1978) a **Evseyho D. Domara** (1914–1997). Vzhledem k obdobnému přístupu obou autorů pro ně dnes používáme souhrnný název Harrodův-Domarův model nebo *keynesovský model*, jako odlišení se od neoklasické alternativy. Původně nebyly tyto modely vůbec určeny ke zkoumání ekonomického růstu. Například Domarův model vznikl původně k vysvětlení vztahu mezi investičními výdaji a cyklickými recesemi ve Spojených státech amerických.

Obecně klíčovým prvkem modelů ekonomického růstu je agregátní produkční funkce. Modely se odlišují zejména předpoklady, které se této funkce týkají. Na základě odlišných předpokladů o agregátní produkční funkci docházejí nakonec různí autoři k odlišným závěrům o ekonomickém růstu (Helísek, 2000).

Hlavními předpoklady modelu jsou:

- konstantní výnosy z rozsahu,
- neexistence technologického pokroku,
- nelze zaměňovat práci a kapitál (neexistuje substituce práce a kapitálu),
- rovnost úspor a investic ($S = I$).

Na základě předpokladů a myšlenek autorů jsou v modelu zformulovány 3 typy tempa růstu: *skutečné tempo růstu* (G_a), *zaručené tempo růstu* (G_w) a *přirozené tempo růstu* (G_n). Skutečné tempo růstu je takové, kterého ekonomika reálně dosahuje. Zaručené tempo růstu je takové, při kterém je dosaženo požadované efektivity kapitálu, při tomto tempu růstu je ekonomika v rovnováze, $AS = AD$. Přirozené tempo růstu se rovná součtu tempa růstu pracovní síly a její produktivity. Při růstu populace (pracovní síly) či její produktivity se zvyšuje potenciální produkt ekonomiky. Toto tempo růstu počítá s plnou zaměstnaností a pro ekonomiku znamená maximální možnou hranici růstu.

Aby byla ekonomika v rovnováze, měla by se tempa růstu rovnat:

$$G_a = G_w = G_n. \quad (2.2)$$

K rovnosti skutečného, zaručeného a přirozeného tempa růstu bohužel v praxi nikdy nedochází, zároveň tržní mechanismus není schopen navrátit ekonomiku do rovnováhy. V literatuře se pro tuto situaci vžil pojem *rovnováha na ostří nože*. Nakonec jedinou možností, jak sladit tempa růstu, jsou autory doporučované zásahy státu do ekonomiky (Soukup, Pošta, Neset, Pavelka a Dobrylovský, 2007).

2.3.3 Solowův model

Roberta Solowa (*1924) řadíme k nejvýznamnějším neokeynesiáncům, přesto jeho hlavní přínos paradoxně spočívá v rozpracování *neoklasické teorie růstu*. Jeho pohled na model ekonomického růstu opět vychází z agregátní produkční funkce, ale jinak se podstatně liší od Harrodova-Domarova modelu, který byl jednofaktorový (jediným faktorem růstu je

akumulace kapitálu). Solowův model³ je dvoufaktorový, kde ekonomický růst probíhá na základě substituce práce kapitálem a na základě technologického pokroku. Solow vycházel z Cobbovy-Douglasovy produkční funkce, která vyjadřuje funkční závislost růstu národního důchodu na růstu práce a růstu kapitálu:

$$Y = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta} \wedge \alpha + \beta = 1, \quad (2.3)$$

kde Y je makroekonomický produkt, L je množství práce, K je množství kapitálu a A je úrovněová konstanta vystihující působení dalších faktorů, které nejsou ve funkci přímo vyjádřeny – zde jde o úroveň technologie. α je koeficient elasticity produkce vzhledem k práci udávající, o kolik procent se změní produkt, když se množství práce změní o 1 % za podmínky *ceteris paribus*. β je obdobně koeficient elasticity produkce vzhledem ke kapitálu udávající, o kolik procent se změní produkt, když se množství kapitálu změní o 1 % opět za podmínky *ceteris paribus*. Platnost rovnice, kdy koeficienty elasticity se rovnají jedné, ukazuje na pružnost, s jakou je možné vzájemně substituovat práci kapitálem a naopak (Helísek, 2000).

Fungování modelu lze naznačit tak, že se díky akumulaci kapitálu v ekonomice zvyšuje podíl kapitálu na pracovníka (K/L), což pozitivně ovlivňuje produktivitu a následně zvyšuje reálný výstup na hlavu (Y/L). Následkem působení zákona klesajících mezních výnosů je stoupající podíl kapitálu na pracovníka, což vede ke slábnutí dynamiky růstu reálného výstupu na hlavu. Dokud se kapitálová zásoba v ekonomice zvyšuje rychleji, než se zvyšuje počet pracovníků, reálný výstup na obyvatele roste, ale jeho růst se postupně zpomaluje. Tato skutečnost je dána tím, že kapitál je v poměru k práci méně vzácný, a proto relativně méně produktivní.

Solowův model také předpokládá dokonalou konkurenci na trzích výrobních faktorů, takže méně produktivní kapitál přináší stále nižší výnosy investorům. Investoři v pozdější fázi kapitálové akumulace ztrácejí zájem v zemi investovat, čímž se akumulace kapitálu zastavuje. Jakmile se zastaví kapitálová akumulace, nezvyšuje se dále podíl kapitálu na hlavu, a tudíž ani výstup na hlavu. Ekonomický růst země končí, i když její makroekonomický výstup jako celek růst může (ovšem jen v tom rozsahu, v jakém narůstá velikost pracovní síly). Ekonomika se ocitá ve *stálém stavu*, do kterého podle Solowa směřuje každá tržní ekonomika, ovšem také každá tržní ekonomika má svůj stálý stav kvantitativně odlišný od ostatních zemí. Dle Solowova modelu směřují rozvojové země

---

³ Někdy se můžeme setkat v literatuře s názvem Solowův-Swanův model, protože nezávisle na Robertu Solowovi přišel s podobnými závěry ve své práci také Trevor Swan.

do stálého stavu rychlejším tempem než rozvinuté země, proto dochází ke konvergenci rozvojových zemí směrem k rozvinutým.

Stálý stav je obecně určován dvěma faktory – tempem růstu populace v zemi a domácí mírou úspor. Země s vysokými tempy růstu populace by dle modelu měly mít nižší stálý stav, protože populační růst snižuje objem kapitálu připadající na pracovníky, a tudíž jejich produktivitu. Přesně opačný účinek na stálý stav má domácí míra úspor, neboť se zvýšený podíl úspor na celkovém důchodu pozitivně projeví v domácí investiční aktivitě (Holman a kol., 2005).

Velkou pozornost je třeba věnovat problematice technologických změn. V neoklasickém modelu kapitálové akumulace se ekonomika po jisté době ocitne v situaci, kdy je schopna generovat pouze tempo růstu produktu ve výši tempa růstu pracovní síly, výstup na obyvatele stagnuje. Krátkodobě lze ekonomice pomoci zvýšením domácí míry úspor či snížením tempa populačního růstu, ale klíčovou veličinou ovlivňující dlouhodobý růst je v modelu technologický pokrok, protože umožňuje překonat omezení vyplývající ze zákona klesajících mezních výnosů a dovoluje, aby ekonomika dosahovala trvalého růstu produktu na hlavu díky zvyšující se produktivitě práce a kapitálu. Technologický pokrok tedy umožňuje překonat stálý stav, avšak velkým problémem modelu je fakt, že technologický pokrok není v modelu vysvětlen a jako hlavní faktor je jen exogenní veličinou. Navíc technologického pokroku dosahují ve větší míře rozvinuté země, a tak ve skutečnosti ke konvergenci rozvojových zemí směrem k rozvinutým nedochází nebo jen v omezené míře (Jurečka a kol., 2010).

2.3.4 Modely endogenního růstu

Zásadní nedostatek Solowova modelu se pokoušelo vyřešit zejména v 80. letech 20. století mnoho významných ekonomů. Technologický pokrok již nemohl být déle exogenní veličinou růstových modelů. Proto vzniklo velké množství nových přístupů, které se pokoušely s proměnlivou úspěšností endogenizovat technologický pokrok. Mezi nejúspěšnější z tohoto pohledu řadíme **Paula Romera** (*1955) a **Robertu Lucase** (*1937).

Samotná nová teorie růstu se vyvíjela ve dvou fázích. V *první fázi* Paul Romer, Robert Lucas a Sergio Rebelo navazují na práce Kennetha Arrowa či Hirofumi Uzawy. Hlavním cílem nebylo přímo zavést teorii technologické změny, ale spíše *se snažili modernizovat a doplnit neoklasický růstový model*. Autoři se zaměřují zejména na pojetí a měření kapitálu (který v sobě již zahrnuje fyzický i lidský kapitál). Součástí růstového

procesu jsou vznikající externality z lidského kapitálu a postupný přenos znalostí mezi výrobci, které ovšem jen zabraňují klesajícím výnosům z kapitálové akumulace (Barro a Sala-I-Martin, 2004).

Druhou fází nové teorie růstu představuje přímé zahrnutí výzkumu a vývoje (Research and Development – dále jen R&D) a nedokonalé konkurence do modelů v práci Paula Romera a mnoha dalších ekonomů. V těchto modelech endogenního růstu je technický pokrok výsledkem R&D a odměna této činnosti je odvozena z ex-post monopolního postavení. Proto jsou technický pokrok i ekonomický růst endogenním výsledkem nedokonalé konkurenčního systému a ne sil, které stojí mimo tento systém. Dlouhodobý růst je v takovém modelovém světě závislý na vládní politice – na míře zdanění, vytváření legislativního rámce chování, podpoře vzdělávání, ochraně vlastnických práv (včetně duševního vlastnictví), rozvoji a regulaci finančních trhů atd. (Frait a Červenka, 2002).

Nejjednodušším modelem, který vysvětluje ekonomický růst endogenně, je tzv. *AK model* s produkční funkcí:

$$Y = A \cdot K, \quad (2.4)$$

kde Y je makroekonomický produkt, $A > 0$ je konstanta odrážející množství technologie (tj. ukazuje výši produktu, který je vyroben každou jednotkou kapitálu) a K je množství kapitálu (Barro a Sala-I-Martin, 2004).

Solowův model a AK model mají celou řadu společných předpokladů. Základní rozdíl mezi modely je v pojetí kapitálu. V Solowově modelu je za kapitál pokládán výhradně fyzický kapitál. Pokud se nemění počet pracovníků a roste zásoba kapitálu, dochází ke klesajícím výnosům z kapitálu. To znamená, že s růstem zásoby kapitálu klesá mezní fyzický produkt kapitálu. V AK modelu se pojetí kapitálu rozšiřuje, kromě kapitálových statků sem patří rovněž znalosti, které dále ovlivňují technologie a kvalifikaci pracovníků (lidský kapitál). Znalosti na rozdíl od jiných komodit mají povahu veřejných statků – vyznačují se nevylučitelností ve spotřebě a nedělitelnou spotřebou. Na základě této úvahy nevykazují znalosti klesající výnosy, proto zahrnutím do modelu nevykazuje ani kapitál klesající výnosy jako v Solowově modelu. Pro ekonomický růst je klíčový vztah míry úspor a míry opotřebení kapitálu. V AK modelu je míra úspor (investic) vždy větší než míra opotřebení, a tak neexistuje stálý stav a kapitál na pracovníka stále roste stejně jako produkt na obyvatele (Soukup, Pošta, Neset, Pavelka a Dobrylovský, 2007).

Z AK modelu plynou ještě další závěry. Země s různou výchozí úrovní produktu na obyvatele k sobě nemusí postupně konvergovat, spíše se rozdíly v čase ještě prohlubují, což je přesně opačný závěr než v Solowově modelu. Dalším rozdílem je zvýšení míry úspor, které přinese v Solowově modelu dočasné zvýšení míry ekonomického růstu, dokud se ekonomika nedostane do nového stálého stavu. V AK modelu zvýšení míry úspor (a tím i investic) vyvolá trvalé zvýšení tempa ekonomického růstu země (Barro a Sala-I-Martin, 2004).

Složitějším modelem první fáze nové teorie růstu je *Romerův „learning-by-doing“ model*, v němž autor použil základní myšlenku AK modelu a Arrowovu hypotézu, podle které je tvorba znalostí vedlejším produktem investic. Investující firmy se tím zároveň učí, jak zdokonalovat výrobu pro větší efektivitu. Z toho vyplývá jeden z předpokladů modelu, podle kterého učení prací působí prostřednictvím investic, tj. zvyšování zásoby kapitálu vede zároveň ke zvyšování zásoby znalostí. Tyto znalosti ovšem nelze udržet v tajnosti a brzy se šíří dále do ostatních firem de facto s nulovými náklady, čímž se stávají veřejným statkem. Z tohoto důvodu produkce zboží a služeb závisí nejen na soukromých znalostech, ale i na agregátní zásobě znalostí. Úroveň technologií je potom dána zásobou znalostí celé ekonomiky.

Romerův „learning-by-doing“ model můžeme zapsat pomocí produkční funkce:

$$Y_i = A^* \cdot K_i^\alpha \cdot L_i^\beta, \quad (2.5)$$

kde Y_i je výstup firmy, K_i a L_i jsou firemní zásoby kapitálu a práce a A^* je technologie společná pro všechny firmy, přičemž platí, že úroveň technologie je funkcí jak množství kapitálu, tak množství práce. Zásadní otázkou je hodnota součtu $\alpha + \beta$. Pokud předpokládáme $\alpha + \beta < 1$, tj. klesající společenské výnosy kapitálu, získáváme zpět Solowův model. Pokud předpokládáme $\alpha + \beta = 1$, tj. konstantní společenské výnosy kapitálu, dostáváme AK model. Romer ale předpokládal, že $\alpha + \beta > 1$, tj. rostoucí společenské výnosy kapitálu. V tomto případě může růst akcelarovat nekonečně, přesto hlavním problémem Romerova „learning-by-doing“ modelu zůstává skutečnost, že ačkoli růst je v něm endogenizován, závisí zcela na externě generovaných znalostech (Frait a Červenka, 2002).

Modernější verzi představují modely s více než jedním sektorem výroby. *Lucasův dvousektorový model* je rozšířením jednosektorového AK modelu. Obvykle jeden sektor vyrábí zboží a služby a druhý znalosti, které jsou pak volně užívány. V centru modelu stojí

investice do lidského kapitálu, které jsou alternativou technického pokroku. Lidský kapitál může umožnit překonat předpoklad klesajících výnosů kapitálu a zajistit prostředí pro trvalý růst bez technického pokroku. Lidským kapitálem je v Lucasově modelu chápána obecná zásoba znalostí a dovedností (Jones, 2002).

Po modelové stránce vychází Lucas z Uzawy, tím pádem je model poměrně složitý a je složen ze dvou samostatným produkčních funkcí. Jak píše Frait a Červenka (2002, s. 18): „Fyzický kapitál je produkován podle standardní neoklasické funkce, zatímco lidský kapitál, který zvyšuje produktivitu práce i fyzického kapitálu je akumulován podle „zákona“, který říká, že konstantní úsilí produkuje konstantní tempo růstu zásoby bez ohledu na dosaženou úroveň.“ Investice do lidského kapitálu mají kromě interního efektu (zvyšování vlastní produktivity dělníka) i externí efekt (růst produktivity ostatních dělníků). Lidský kapitál tak zvyšuje produktivitu fyzického kapitálu i práce a mezní produkt fyzického kapitálu má proto tendenci zůstávat konstantní.

Pokud jde o pohled na konvergenci zemí podle tohoto modelu, tak ta závisí na počátečních podmínkách. Jestliže porostou chudé země stejně rychle jako na počátku bohaté země, zůstanou i nadále chudými. Při zavedení mezinárodní mobility pracovních sil totiž bude docházet k emigraci z chudých do bohatých zemí, protože jsou lidé produktivnější v prostředí s vysokou celkovou úrovní lidského kapitálu (Frait a Červenka, 2002).

Zřejmě nejpokročilejším směrem nové teorie růstu jsou modely se zahrnutím výzkumu a vývoje, jinak nazývané jako R&D modely. Modely R&D se zabývají motivy firem při investování do inovací. Inovace nemohou být podle tvůrců⁴ těchto modelů dány exogenně, ale musí být výsledkem endogenně determinovaného výzkumu a vývoje. Podle těchto modelů je jedním z faktorů růstu také akumulace znalostí, které nepovažují za formu kapitálu. V souladu se Solowovým modelem dále nepovažují za hlavní faktor růstu ve stabilním stavu kapitálovou akumulaci, ale technický pokrok (Barro a Sala-I-Martin, 2004).

Produkční funkci R&D modelů můžeme obecně zapsat ve tvaru:

$$Y = A(R\&D)f(K, L), \quad (2.6)$$

kde Y je makroekonomický produkt, K je množství kapitálu, L je množství práce a A je úroveň technologií závislá na R&D, což jsou rizikové a nákladné aktivity, které reagují

---

⁴ Hlavně Paul Romer, Gene Grossman a Elhanan Helpman.

na ekonomické signály, jako jsou ceny a zisky. Především jde o vývoj nových technologií v reakci na změny relativních cen.

Základními poznatky z R&D modelů jsou (Frait a Červenka, 2002):

- znalosti jsou veřejným statkem, avšak většina výzkumu je prováděna soukromými firmami na základě ziskového motivu,
- výzkum je ziskový, protože inovace zajišťují firmám dočasné monopolistické postavení,
- jestliže jedna firma inovuje, ostatní firmy na této inovaci staví, aby pak vytvořily další inovace,
- určité typy kapitálu vytvářejí pozitivní externality, vlády by proto měly pomáhat v nasměrování investic tímto směrem.

2.4 Institucionální ekonomie a vliv institucí

Proč není zajištěn podobný ekonomický růst všech ekonomik? Charakterizuje výkonnost pouze kombinaci práce, kapitálu, přírodních zdrojů a technologií nebo i soubor platných zákonů, fungujících organizací a kulturních zvyklostí? Opět si ukažme obecnou agregátní produkční funkci:

$$Y = A \cdot f(K, L, R), \quad (2.7)$$

kde Y je makroekonomický výstup, K je množství kapitálových zdrojů, L je množství lidských zdrojů, R je množství přírodních zdrojů a A vyjadřuje úroveň technologií v ekonomice. Ekonomického růstu lze dosáhnout buď zvyšováním fyzického množství vstupů, nebo technologickým pokrokem, který v sobě ale rozhodně odráží i stav institucionálního prostředí země. Ekonomické instituce jako vlastnická práva či přítomnost a dokonalost trhů ovlivňují nejenom technologie, ale také ovlivňují efektivitu využívání klasických faktorů růstu. Značnou měrou totiž determinují investice do lidského a fyzického kapitálu, technologií a organizace výroby, čímž nejen spoluvytvářejí celkový růstový potenciál ekonomiky, ale také uspořádání ekonomického výstupu, včetně rozložení zdrojů v budoucnosti.

Zastánci tradičních teorií růstu se přitom snaží vysvětlit ekonomický růst bez použití institucí, přičemž si všímají klasických faktorů jako práce, kapitálu i přírodních zdrojů. Nová teorie růstu se kromě toho snaží endogenizovat technologický pokrok (například lidským kapitálem), o kterém si myslí, že je pro ekonomický růst nejdůležitější.

Přitom i v této teorii jsou instituce opomíjeny. I proto se dlouho s institucemi nepočítalo a byly brány jen jako existující pravidla ve společnosti. Jenže se díky institucionálním ekonomům povedlo dokázat, že produkční schopnosti ekonomiky jsou determinované hlavně politicky a institucionálně. Z nevysvětlené složky ekonomického růstu se stala složka nejdůležitější. Jde tedy o odklon od politiky zdůrazňující kapitálovou akumulaci k politikám „institucionálním“ (Žák a Vymětal, 2005).

2.4.1 Instituce

Pokud chceme s institucemi pracovat, měli bychom nejprve definovat, co instituce jsou a jak se k nim ekonomie staví. Jak tvrdí Liška, Sluková a Volejníková (2011, s. 45): *„Pojem instituce se například pokusil vymezit už v roce 1900 Gustav von Schmoller. Instituce definoval jako soubor formálních a neformálních pravidel, které zahrnují také jejich realizaci, respektive výkon. Chápe je jako částečné pravidlo života určité komunity, které slouží specifickým účelům a které má schopnost překonat nezávislý vývoj. Toto pravidlo po delší dobu ovlivňuje chování lidí, je to např. otroctví, nevolnictví, stát, měnová soustava či vlastnictví. Účelem institucí je tedy řídit individuální chování v určitém žádaném směru.“*

Původní americký institucionální ekonomismus položil základy chápání institucí. Bohužel problém samotného definování institucí nebyl překonán a zřejmě není překonán dodnes. V rámci původního amerického institucionálního ekonomie se vydělily dvě základní pojetí institucí. První z nich je pojetí *sociálně psychologické*, s nímž přišel Thorstein Veblen. Ekonomické instituce vymezil jako souhrn zvykového myšlení a konvenčního chování, které se historicky mění a jehož základem je sociální psychologie. Pojetí Johna Commonse pak definovalo instituce především jako právem sankcionované, historicky proměnné normy společenského chování. Proto toto pojetí označujeme jako *právní* (Breinek, 2006).

Nová institucionální ekonomie striktně odděluje pojmy *instituce* a *organizace*. Instituce představují pravidla ve společnosti, která mají povahu lidskou společností vytvářených omezení. Touto zúženou definicí institucí se nová institucionální ekonomie odlišuje od původního amerického institucionálního ekonomie, který za instituce považoval i některé organizace, což ve výsledku znesnadňovalo jakoukoli přesnou analýzu. Nově zavedené organizace představují hierarchické struktury vznikající na základě daných institucí, fungují na jejich základě a slouží i k jejich vynucování. Organizace mohou být *ekonomické* (banky, podniky, investiční fondy...), *politické* (politické strany, vláda, parlament,

ministerstva...), *společenské* (církve, občanská sdružení...) a *vzdělávací* (školy, univerzity...) (Sojka, 2010).

V současnosti je v nové institucionální ekonomii za východisko v definování a klasifikaci institucí považován přístup její největší osobnosti Douglassa Cecila Northa (1990), který je definuje jako pravidla hry ve společnosti, jež jsou lidmi navrženými omezeními ovlivňující lidské vztahy a lidé je na sebe také dobrovolně uvalují.

Tato omezení (institute) mohou být:

- formální (vymahatelná) – mají zákonnou podobu. Jedná se o celý právní rámec ekonomiky, který upravuje chování ekonomických subjektů. Mezi formální instituce řadíme *institute ekonomické*, které usměrňují ekonomické procesy – definují vlastnická práva, usměrňují směnu, vytvářejí podmínky pro vstup a výstup z a do odvětví... Druhou důležitou kategorií formálních institucí jsou *institute politické*, což jsou například pravidla pro politické procesy (volební cykly, hlasovací procedury, pravidla pro zakládání a fungování politických stran...) či zákony a ústava upravující politická a občanská práva.
- neformální – ustálené zvyky, tradice, obyčeje, kodexy chování, historie, vše, co nazýváme „kulturou“ společnosti (dlouhodobě sociálně přenášené informace) atd.

North (1994) ve své práci poukazuje na fakt, že ačkoliv formální omezení jako následek politických a právních rozhodnutí mohou být změněna přes noc, neformální omezení, jež jsou zakotvena ve zvyklostech, tradicích a kodexech chování, se plánovitě politice vymykají (jinak řečeno nejsou snadno změnitelné).

Podpora ekonomického růstu a rozvoje je často spojována se změnou institucionálního prostředí, při jehož transformaci může ovšem nastat řada problémů. Jako významný můžeme označit konflikt mezi formálními a neformálními institucemi, kdy zejména neformální instituce jsou hluboce zakořeněny v kultuře obyvatel příslušné země. Jsou podmíněny dějinným vývojem národa, v rámci kterého mohou být některé události exogenní povahy (Breinek, 2006).

2.4.2 Institucionální ekonomie

Jak uvádí Voigt (2008), institucionální ekonomie je ekonomickým směrem studujícím instituce. Základní hypotézou jedné z větví institucionální ekonomie (makroekonomické) je závislost ekonomického růstu a rozvoje na současných platných institucích. Ochota

i schopnost se specializovat a tím přispět k vyššímu stupni dělby práce, nebo investovat do dlouhodobých kapitálových statků jsou zásadním způsobem závislé na jistotě vlastnických práv. Jejich obsah i náklady, jež na ně musí být vynaloženy, abychom se domohli práva v případě, že někdo našich vlastnických práv nedbá, jsou chápány jako základní determinanty při vysvětlení ekonomického růstu.

Institucionální ekonomie (institucionalismus) jako myšlenkový směr má uvnitř ekonomické teorie více než stoletou tradici a ačkoliv nepatří k „mainstreamu“, představuje důležitou složku moderního ekonomického myšlení. Za hlavní teoretické přínosy institucionalismu pokládáme uznání vlivu institucí na utváření ekonomického chování lidí a na dosahování ekonomické výkonnosti.

V rámci institucionalismu však panuje rozkol v otázce vzniku institucí. Část autorů vychází z názoru, že instituce vznikají *spontánně* na základě individuální zájmů jednotlivců. Takto vzniklé instituce se organizují samy, bez dohod, legislativního rámce či vědomí veřejného zájmu. Druhý přístup vychází zase z předpokladu *uměle zkonstruovaných* institucí, kdy existují ve společnosti authority, které jednají racionálně a vytvářejí dle sebe přiměřenou institucionální strukturu ve společnosti (Liška, Sluková a Volejníková, 2011).

Autory hlásící se k institucionalismu nicméně vždy spojují 4 charakteristické rysy:

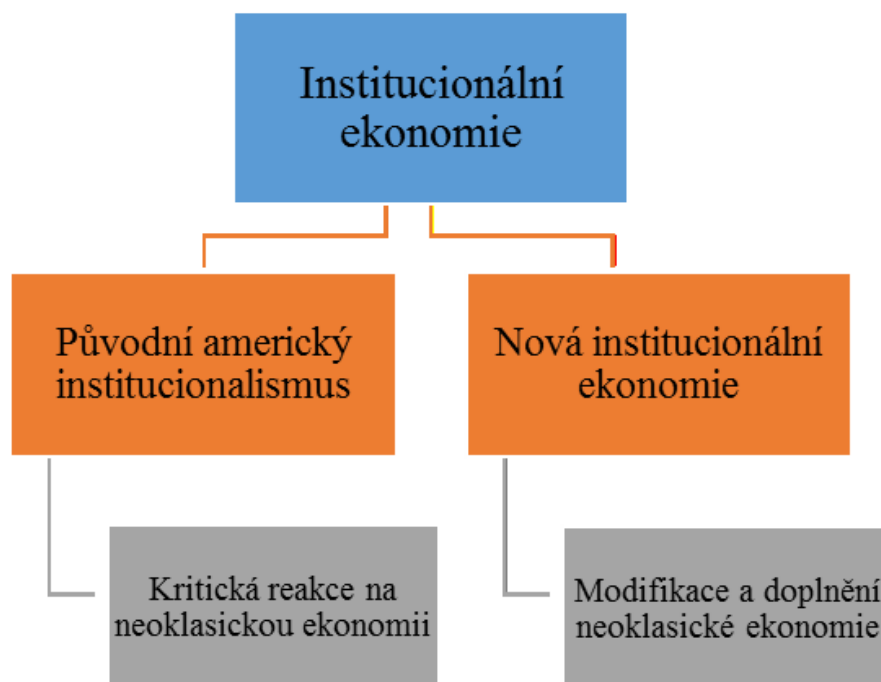
- hlavním předmětem zkoumání jsou instituce – výchozí jednotka ekonomické analýzy institucionalistů,
- proces evoluce institucí – instituce se v průběhu času samy mění a reagují na působení ekonomických činitelů,
- ekonomická činnost a její institucionální formy mají různé cíle – vyvíjející se ekonomické instituce mohou sloužit mnoha cílům, nejen tradiční maximalizaci zisku,
- orientace na řešení praktických problémů – institucionalismus odmítá rozlišovat mezi pozitivním a normativním pojetím ekonomie. Užitečnost institucí může být například ztotožňována s pomocí nebo bráněním rozvoji kvality lidského života.

Předmětem zkoumání institucionalistů jsou tedy instituce, jejich vznik, vývoj a jejich funkce při chování a rozhodování ekonomických subjektů. Přitom institucionální

ekonomii tvoří dva relativně nesourodé proudy, jak můžeme vidět na Obrázku 2.1 (Sojka, 2010).

Obrázek 2.1 Dělení institucionální ekonomie

Zdroj: Vlastní zpracování

Původní americký institucionalismus vznikl v 90. letech 19. století z důvodu rychlých strukturálních, institucionálních a sociálních změn ve Spojených státech amerických na pozadí překotného technického pokroku trvajícího až do 2. světové války. Hlavními představiteli jsou **Thorstein Bunde Veblen** (1857–1929), **John Rogers Commons** (1862–1945) a jejich následovníci mezi světovými válkami a po 2. světové válce, například **Wesley Clair Mitchell** (1874–1948), **Gardiner Coit Means** (1896–1988) a zejména **John Kenneth Galbraith** (1908–2006). Jednou z nosných myšlenek je snaha provázat ekonomické poznání s dalšími společenskými vědami a také přiblížit se prakticky nedosažitelnému ideálu vytvoření uceleného a vzájemně propojeného systému, který postihuje veškeré aspekty a jevy ekonomického života (Liška, Sluková a Volejníková, 2011).

Představitelé původního amerického institucionalismu se dále zaměřili na zkoumání vlivu technologického pokroku na vývoj hospodářských struktur a na fungování sociálně ekonomického systému, na zkoumání mocenských vztahů významných zájmových skupin a na úlohu institucí v těchto procesech. V tomto považovali neoklasickou ekonomii za nepoužitelnou. Kritizovali ji především za:

- naprostou ignoranci institucionálního prostředí v rámci neoklasické ekonomické analýzy (institute vystupují jako exogenní faktor analýzy nemající vliv na ekonomické chování subjektů),
- omezenost ve schopnosti adekvátně reagovat na nastalé změny ekonomické reality té doby, což souviselo s neoklasickým statickým pojetím ekonomiky a dominujícím zkoumáním stavů rovnováhy.

Původní americký institucionalismus je dodnes aktuální a populární směr. Jeho předností je schopnost vysvětlit vývoj ekonomiky a společnosti v historickém čase a také tím, že institucionální teorie je daleko realističtější než neoklasická (Sojka, 2010).

Nová institucionální ekonomie se jako novější z obou směrů institucionální ekonomie začala dynamicky rozvíjet od 60. let 20. století. Staví na zrealističnění a doplnění neoklasické ekonomie o institute, chápané jako pravidla chování. Za základ institucionální struktury společnosti považuje vlastnická práva a směnu mezi jednotlivci interpretuje jako směnu vlastnických práv. Vlastnická práva potom chápe jako omezení lidského chování. Jejich směna vyžaduje transakční náklady, které jsou podle teorie základem vysvětlení vzniku a vývoje organizací a ekonomické efektivnosti. Důležitý je ovšem i vliv samotné struktury a historie institucí na ekonomickou výkonnost, což dokládá Northův (1990) koncept *path dependency*, který právě označuje závislost ekonomického růstu na dosavadní dráze vývoje (trajektorii). Z pozorování dlouhodobého vývoje ekonomického růstu různých zemí vyplývá, že státy, které se jednou dostanou na dráhu hospodářského růstu, stagnace či poklesu, na těchto trajektoriích také dlouhodobě setrvávají. Důvodem je jednak pomalé tempo změny institucí a v případě snahy změnit směr vývoje ekonomiky také nutná celková změna struktury institucí. Ke změně trajektorie ekonomického růstu tak nestačí pouhá změna formálních institucí, musí dojít i ke změně neformálních pravidel ve společnosti. Za hlavní představitele nové institucionální ekonomie (nebo hlavního myšlenkového proudu nové institucionální ekonomie) jsou považováni **Ronald Harry Coase** (1910–2013) a **Douglass Cecil North** (*1920) (Liška, Sluková a Volejníková, 2011).

V posledních desetiletích se o institute nezajímají pouze noví institucionalisté. Jelikož nová institucionální ekonomie není homogenním myšlenkovým proudem, bývá často rozčleněna na několik dalších směrů, záležití, s jakým pojetím institucí a organizací autoři pracují, případně jak modifikují a doplňují neoklasickou ekonomii. Například

Kouba, Vychodil a Roberts (2004) a Voigt (2008) ty nejvýznamnější směry rozčlenili následovně:

- *Škola vlastnických práv* – často je tak nazývána celá nová institucionální ekonomie. Tento směr se zabývá definicí, významem a ekonomickými důsledky rozdílně vymezených vlastnických práv ve společnosti. Vlastnická práva patří do sféry společenských vztahů a jsou důsledkem existence omezených zdrojů. V každé tržní transakci jsou směňovány dva svazky vlastnických práv, čili směňována jsou spíše vlastnická práva než statky. Aby transakce probíhaly správně a fungoval řádně celý ekonomický systém, musí být vlastnická práva výsadní, dobře definovaná, vynutitelná a převoditelná.
- *Nová institucionální historie* – zabývá se historickou analýzou tvorby institucí a souvislostmi politického, kulturního a ekonomického vývoje. Významnou roli zde hraje proces evoluce institucí v čase.
- *Škola veřejné volby* (teorie veřejné volby) – teoretický směr zabývající se procesy tvorby soukromoprávních a veřejnoprávních institucí politikou. Různé politiky dále hodnotí podle dopadů na ekonomickou efektivnost. Vládní zásahy snažící se o nápravu tržních selhání nemusí celou situaci vyřešit, naopak může dojít ke vzniku vládních selhání. Například hlavní představitelé školy veřejné volby, Buchanan a Tollison (1984), poukazují na vnitřní problémy demokratického politického procesu a říkají, že je lze řešit změnou politických pravidel a jejich zakotvením v ústavě. Veřejná volba analyzuje motivy a činy politiků, vlády a vládních úředníků jako lidí s vlastními zájmy, které se mohou nebo nemusí shodovat se zájmy veřejnosti, které mají sloužit. Ze všeho nejvíce se tak jedná o analýzu lidí v reálném světě.
- *Konstituční ekonomie* – někdy též označovaná jako konstituční politická ekonomie, se zabývá zkoumáním pravidel na různých úrovních ekonomických i politických aktivit a interakcí jednotlivců. Tak jako lze tradiční ekonomii rozdělit na pozitivní a normativní, lze i školu veřejné volby rozdělit na pozitivní a normativní. Pozitivní teorie veřejné volby popisuje, jak se lidé (voliči, politici i byrokraté) chovají v rámci daného souboru pravidel. Konstituční ekonomie zkoumá, porovnává a hodnotí pravidla týkající se volebního systému, způsobu hlasování v zákonodárných sborech atd., tj. pravidla ovlivňující chování voličů

a politiků. Konstituční ekonomie se tedy zabývá pravidly, v nichž politici daná politická opatření přijímají. Soubor politických pravidel bývá reprezentován nejvyšším zákonem, ústavou. Proto se konstituční ekonomie zabývá problémy, jaká politická pravidla by měla být zakotvena v ústavě.

- *Ekonomická analýza práva* – přístup, který zkoumá ekonomickou a právní vědu ve vzájemné závislosti. Zkoumá, jaké jsou účinky alternativních právních pravidel na motivace a chování lidí, jaký je jejich dopad na ekonomickou efektivnost a čím se řídí chování tvůrců práva. Jedná se vlastně o aplikaci racionální volby na právo – na tvorbu právních pravidel a na vývoj právních institucí, které ovlivňují národní hospodářství a zároveň jsou jím samy ovlivňovány (Holman a kol., 2005).

3 Rešerše empirické literatury a historický vývoj Chile

V této kapitole se zaměříme na objasnění role institucí jako faktoru ekonomického růstu. Od průkopnického díla Northa (1990) byl vztah mezi institucemi a ekonomickým růstem předmětem mnoha teoretických a empirických prací, přesto stále v ekonomické literatuře pokračuje debata nad důležitostí institucí, jako jedné z nejdůležitějších determinant pro dlouhodobý ekonomický růst. Mnoho prací totiž neuspělo v odhalení přesvědčivého a silného vztahu mezi politickými institucemi a ekonomickým růstem. To stejné se některým autorům stalo také při zkoumání vztahu ekonomických institucí, avšak zde byl často problém ve špatné specifikaci modelu. Stále je tak důležité věnovat pozornost významu institucionálních faktorů, a proto si v první části kapitoly projdeme několik empirických prací i s jejich závěry (viz Tabulka 3.1), přičemž budeme akcentovat práce týkající se jihoamerických zemí.

Stejně důležitý jako instituce samotné je jejich historický rámec⁵, a tak je druhá část kapitoly věnována historickému vývoji Chile v kontextu vývoje jihoamerického světadílu. V průběhu několika staletí vývoje lze historickou metodou nalézt klíčové faktory v rámci institucionálního rámce, které dělají Chile odlišné od zbytku jihoamerických sousedů a staví jej na čelo Jižní Ameriky v ekonomické rozvinutosti.

3.1 Institucionální faktory a ekonomický růst

Autoři **Siddiqui a Ahmed (2009)** zkoumali závislost mezi institucionální kvalitou a ekonomickým růstem s hypotézou, že lepší kvalita institucí má pozitivní a významný vliv na ekonomický růst a rozvoj společnosti zejména v dlouhém období. Pro testování zvolili metodu dynamické panelové regrese GMM a do modelu, v základech stejného jako ostatní, dosadili za institucionální faktory index, který sami autoři vytvořili a pojmenovali jej jako index institucionalizované sociální technologie. Výsledek práce přinesl zjištění, že existuje silná pozitivní vazba mezi institucionální kvalitou a ekonomickým růstem a že největší vliv na něj má instituce ochrany vlastnických práv.

Také studie autorů Acemoglu a Johnson (2005), kteří zkoumali na 71 bývalých evropských koloniích důležitost ochrany vlastnických práv a smluvních institucí, přinesla podobný závěr, a to ten, že existuje velmi silná vazba mezi původem práva a smluvními

---

⁵ Již v první kapitole zmíněný Northův (1990) koncept *path dependency*, kde ekonomika, její struktura a výkonnost jsou závislé na vlastním historickém vývoji.

institucemi a mezi kolonizačními strategiemi evropských mocností a ochranou vlastnických práv.

Hlavním výstupem práce autorů **Ahmad a Marwan (2012)**, kteří pracovali s indexy International Country Risk Guide (reflektující ochranu vlastnických práv a efektivitu byrokracie) a indexy projektu Polity IV (reflektující politické instituce), bylo také zjištění, že zejména ochrana vlastnických práv významně přispívá po celou dobu k ekonomickému růstu všech zkoumaných rozvojových zemí.

K výsledku, že instituce jsou při určování a ovlivňování dlouhodobého hospodářského růstu důležité, ale ne všechny statisticky významné, dospěl ve své práci **Nawaz (2011)**, který s využitím neoklasického Solowova modelu rozšířeného o institucionální faktory provedl regionální studii 24 asijských zemí. Cílem této studie bylo analyzovat dopad institucí na ekonomický růst a prozkoumat, zda se konečný dopad liší v různých fázích rozvoje ekonomik. Za institucionální proměnné byly zvoleny: svobodné hlasování a odpovědnost politiků, politická nestabilita a násilí, efektivita vlády, instituce právního státu (právní řád), kvalita regulace a kontrola korupce, z nichž se podle výsledků studie nejvíce na dlouhodobém ekonomickém růstu podílí kontrola korupce a instituce právního státu. Odhadovaný vliv institucí na ekonomický růst je relativně vyšší ve východoasijských zemích než v chudších zemích jižní Asie, což znamená, že úloha institucí, pokud jde o určení dlouhodobého ekonomického růstu, závisí podle studie na stupni hospodářského rozvoje.

Další z prací testující vliv politických a ekonomických institucí na ekonomický růst, byla práce autorů **Ulubasoglu a Doucouliagos (2004)**, kteří použili rozšířený Solowův model o lidský kapitál a institucionální faktory (data od organizací Freedom House a Fraser Institute). Vlastní závěr ve studii přinesl zjištění, že politické instituce mají pozitivní vliv na celkovou produktivitu a akumulaci lidského kapitálu, avšak také silný negativní vliv na akumulaci fyzického kapitálu a růst pracovní síly, a to na rozdíl od ekonomických institucí, jejichž celkový pozitivní vliv na ekonomický růst byl dle zjištění studie naopak velmi jednoznačný.

K podobným závěrům, s využitím regresního modelu vycházejícího z Mankiwa, Romera a Weila (1992) doplněného o faktory politických institucí, ekonomických institucí a zeměpisné šířky zemí, dospěli ve své studii autoři **Flachaire, Peñalosa a Konte (2011)**. Práce testovala hypotézu, zda existuje více růstových režimů (rámců růstu) jako existuje

více determinant ekonomického růstu a zda determinanty (v tomto případě právě instituce) mají odlišný vliv v různých růstových režimech. Podle autorů by růstový režim měly určovat politické instituce, avšak samotný ekonomický růst by měl být spojen s institucemi ekonomickými. Výsledkem studie bylo zjištění, že existují dva růstové režimy, první s průměrným růstem HDP 2,3 % ročně (u rozvinutých zemí) a druhý, charakterizovaný průměrným růstem jen 1,4 % ročně (u rozvojových zemí) a značným rozptylem v průběhu času. Pro růstové režimy byly opravdu určující politické instituce, neboť „téměř“ shodné ekonomické instituce ve všech zkoumaných zemích pracovaly na rozdílných úrovních rozvoje politických institucí. Stabilní a rozvinutější politické instituce rozvinutých zemí poskytují lepší předpoklady pro význam ekonomických institucí v oblasti ekonomického růstu. Autoři totiž na závěr podotkli, že při odhlédnutí od různých růstových režimů mají obecně na ekonomický růst prokazatelně větší vliv ekonomické instituce.

Zatímco většina literatury se snaží identifikovat vliv demokracie na ekonomický růst obecně, méně autorů si dalo práci jít více do hloubky a porozumět faktorům ekonomického růstu v rámci demokracie či autokracie. Práce autorů **Albornoz a Dutta (2007)** zkoumá, zda jsou determinanty ekonomického růstu v Latinské Americe citlivé na politické instituce (demokratické či nedemokratické). Různé politické instituce mohou mít podle předpokladů různý vliv na determinanty ekonomického růstu, a proto je pravděpodobné, že celková produkční funkce ekonomiky je citlivá na to, zda je země demokratická či nikoliv. Autoři věřili v pozitivní vztah mezi ekonomickým růstem a demokratizací, na druhou stranu ale přiznali, že i vojenská diktatura může lidem přinášet určité benefity, například právě v podobě vyššího ekonomického růstu, aby tak mohla zůstat déle nerušeně u moci. Výsledkem práce bylo zjištění, že demokratická společnost má tendenci více investovat do lidského kapitálu, který pozitivně ovlivňuje ekonomický růst, a že celkové výdaje vlád jsou pod demokratickými pravidly efektivnější. Autokratické systémy tedy nepřinášejí žádné výhody v podobě vyššího ekonomického růstu, ale pouze způsobují neefektivitu.

Jak navíc zjistili **Almeida a Ferreira (2002)** s podobně koncipovaným modelem, méně demokratické systémy dosahují větší variability temp ekonomického růstu a politik než systémy demokratické. Větší stabilita tempa ekonomického růstu a politik se tak přidává k dalším výhodám demokracie, jako je pozitivní korelace demokracie s ekonomickým růstem nebo mezi demokracií a primárním vzděláváním. I z tohoto

obecného výsledku však existují výjimky, kdy v některých zemích dosahovaly nejlepších hospodářských výsledků autoritativní režimy (například Chile za vlády Augusta Pinocheta).

Oproti předchozím autorům přišli **Decker a Lim (2007)** s poněkud jinými závěry. Podle jejich šetření totiž nebyl nalezen důkaz, že by demokracie měly tendenci růst pomaleji nebo rychleji než nedemokratické systémy. Dále také zjistili, že ekonomický růst pozitivně ovlivňuje institucionální kvalita, která není v demokraciích prokazatelně větší než v nedemokratických systémech (to autoři dokazují na příkladu Číny, která dosahovala po 2 desetiletí průměrných temp růst kolem 8 % ročně a byla vedena autoritářským systémem). Autoři tak upozorňují na nutnost nepřeceňovat demokracii, zvláště ve vztahu k institucím a ekonomickému růstu.

S myšlenkou pouze nepřímého vlivu politických institucí na ekonomický růst pak ve své práci přišli autoři **Zouhaier a Kefi (2012)**, kteří k testování využili ekonometrický statický model pracující s panelovými daty a pro volbu proměnných do modelu počítali s existencí úzké vazby (přímé i nepřímé) mezi institucionální kvalitou a ekonomickým růstem. Práce vycházela z několika předpokladů, kdy první z nich byl ten, že instituce, které poskytují prostředí k ochraně vlastnických práv a rovnosti příležitostí, umožňují ekonomickým subjektům, domácím i zahraničním, dodatečnou motivaci k investicím a sebezdokonalování. Dále předpokládali, že optimální využití lidského kapitálu je dáno institucemi ochrany vlastnických práv, vymahatelností práva a občanskými svobodami, které mohou zabraňovat rozvoji korupčního prostředí. Posledním předpokladem této práce bylo, že demokracie má nepřímý vliv na růst úrovně vzdělání v zemi. Regresní model, vycházející z neoklasického, byl tedy ve studii rozšířen o úlohu lidského kapitálu a institucionální faktory jako politická práva, občanské svobody a ekonomickou svobodu. Data politických práv a občanských svobod pocházely od organizace Freedom House a index ekonomické svobody od Fraser Institute. Klíčovým zjištěním práce bylo, že celkově mají institucionální faktory dominantní vliv na ekonomický růst rozvinutých zemí, avšak občanské svobody a politická práva (tedy politické instituce) nejsou silně korelována s ekonomickým růstem těchto zemí. Jako vysvětlení může posloužit právě domněnka, že politické instituce mají nepřímý vliv na ekonomický růst skrze ovlivňování investic a lidského kapitálu. Ačkoli tak politické instituce možná nejsou přímo zodpovědné za ekonomický růst, determinují efektivitu ekonomických institucí, které jsou s ekonomickým růstem rozvinutých zemí pozitivně korelovány. Co se týče otázky

ekonomického růstu rozvojových zemí, ten na druhou stranu dle zjištění studie není propojen s ekonomickými ani s politickými institucemi, což může být dáno zranitelností a nízkou rozvinutostí těchto institucí. Špatné politické instituce (slabá ochrana vlastnických práv či špatná vymahatelnost práva) generují slabé ekonomické instituce neschopné ovlivnit dlouhodobý ekonomický růst.

Na rozdíl od předcházejících prací, které připouštěly vliv politických institucí na ekonomický růst, studie autorské dvojice **Dias a Tebaldi (2011)** vycházela z předpokladu o důležitosti ekonomických institucí a relativní nedůležitosti politických institucí na ekonomický růst. Empirický model vyvinutý v této studii dokazuje význam interakce mezi lidským kapitálem a institucemi, které mají klíčovou roli při utváření cesty k vyšší akumulaci lidského kapitálu, jenž následně ovlivňuje rozvoj technologií a růst výstupu ekonomik. Zvýšená produktivita zpětně přispívá k růstu akumulace lidského kapitálu a k tlaku na nevzdělané pracovníky, aby investovali do svého vzdělání a stali se vzdělanými. Tento samoakumulační mechanismus lidského kapitálu (a přeneseně i ekonomického růstu) může být dále zlepšován s růstem kvality institucí. Výstupy práce tak potvrdily, že hlavní úlohu v ovlivňování dlouhodobého ekonomického růstu mají ekonomické instituce, kdežto politické instituce celkovou produktivitu prokazatelně neovlivňují, a tak neovlivňují ani ekonomický růst.

Mnoho prací se také zabývá historickým pozadím institucí a ekonomickým růstem. Často bývá zmiňována myšlenka, například v práci **Northa, Summerhilla a Weingasta (2000)**, že koloniální pravidla velice silně ovlivnila následný vývoj a způsobila současnou zaostalost bývalých (zejména evropských) kolonií.

Bertóla (2010) ve své empirické práci souhlasí s autory NIE, že koloniální nastavení institucí mělo dlouhodobý dopad na rozvoj Latinské Ameriky, ale zároveň je kritizuje za přílišné soustředění se na původní koloniální instituce a zanedbávání jejich změn v průběhu proměn mezinárodních vztahů a technologického pokroku. Před příchodem kolonistů dosahoval výstup na obyvatele v Jižní Americe pětiny celosvětového průměru, jelikož se však jednalo o oblast relativně důležitou pro evropské mocnosti, začaly se rozvíjet podmínky pro dlouhodobé využívání některých oblastí. V letech 1500–1820 rostly západoevropské koloniální mocnosti relativně pomalu a hlavním faktorem růstu byla populační exploze. Zbytek světa ve stejném období rostl pouze extenzivně a s pomalejšími tempy růstu. Přibližně od roku 1820 se růst mocností začal stupňovat a stával se více intenzivním, což do značné míry způsobila průmyslová

revoluce. Jihoamerické kolonie v této době teprve získávaly nezávislost, a tak k industrializaci docházelo výrazně pomaleji. Navíc až v tomto období započal výrazný populační růst, který už mocnosti měly za sebou. Počáteční rozdíl v ekonomické úrovni se tak začal ještě více zvětšovat, a to i navzdory růstu Jižní Ameriky na úrovni světového průměru (rostla rychleji než Afrika a Asie, ale stále pomaleji než Evropa a Severní Amerika). Celkově se rozdíl v ekonomické úrovni mezi Evropou a Jižní Amerikou zvětšil v období 1870–1950 o 173 %. Obrat nastal okolo roku 1970, kdy se začal zpomalovat růst nejvýznamnějších ekonomik a na jejich místo začali dorážet noví hráči. Za hlavní důvod zaostávání Jižní Ameriky považuje Bértola autoritativní vedení zemí, což zemím nedává za vinu. Naopak tvrdí, že to byla spontánní reakce na soubor vnějších vlivů, jako první vlnu globalizace z druhé poloviny 19. století či negativní poptávkové šoky. Tyto autoritativní vlády ovšem nezvládaly zavádět dlouhodobě potřebné reformy a země tak zůstávaly ochuzené o výrazné strukturální a technologické změny.

Acemoglu, Johnson a Robinson (2000) ve své studii zaměřené na koloniální kořeny dnešních samostatných států zjistili, že nejdůležitější roli v implementaci institucí v jednotlivých oblastech koloniálního světa nehrál původ kolonistů, ale prostředí, ve kterém byly instituce zaváděny a které bylo determinované minimem nemocí a minimální nutností vedení válek. Jako nejzajímavější se jeví autorský pojem „zvrát v bohatství“, kterým nazývají skutečnost, že většina nejbohatších kolonií 16. a 17. století (měřeno ekonomickým výstupem na hlavu) se ve 20. století propadla za kolonie v té době nejchudší, k čemuž došlo i přes jejich větší institucionální rozvoj v dobách kolonialismu.

Dále se **Acemoglu a Johnson (2005)** v historicky zaměřené části své pozdější práce ztotožňují s přístupem, že dnešní situace nemůže být slepě vysvětlována koloniálními institucemi, avšak dodávají, že například extrémní příjmová nerovnost v zemích Jižní Ameriky vznikla až po příchodu evropských kolonizátorů a dodnes zůstává charakteristickou známkou jihoamerické společnosti. Autoři sice věděli o zjištěném pozitivním vztahu mezi příjmovou nerovností a ekonomickým růstem, ale zároveň popsali rozdílnost enormní jihoamerické příjmové nerovnosti. Jelikož bylo od počátku nezávislosti téměř veškeré bohatství soustředěno v rukou několika málo jedinců, docházelo k vládám pouze úzkých elit, zatímco svobody důležité pro růst byly značně omezené. Tento výklad by sám o sobě stačil, ale lze jej ještě rozšířit o další myšlenku autorů, že vlády úzké skupiny lidí se postupem času zajídaly stále vzdělanější společnosti a došlo tak k mnoha občanským válkám a socialistickým revolucím.

Tabulka 3.1 Souhrnná tabulka použitých empirických prací v abecedním pořadí

Autoři studie	Rok publikace	Metoda	Vzorek zemí a období	Hlavní závěry
Acemoglu a Johnson	2005	statická panelová regresní analýza + historická metoda	71 bývalých evropských kolonií	existuje silná vazba mezi původem práva a smluvními institucemi a mezi kolonizačními strategiemi a ochranou vlastnických práv + vysoká příjmová nerovnost v zemích Jižní Ameriky je pozůstatkem kolonialismu a silně ovlivnila vývoj těchto zemí
Acemoglu, Johnson a Robinson	2000	historická metoda	obecně bývalé kolonie	nejdůležitější roli pro implementaci koloniálních institucí hrálo prostředí s minimálním rozšířením nemocí a minimální nutností vedení válek
Ahmad a Marwan	2012	dynamická panelová regresní analýza	69 rozvojových zemí (1984–2008)	instituce ochrany vlastnických práv významně přispívá k ekonomickému růstu a všechny zkoumané instituce pozitivně ovlivňují produktivitu ostatních výrobních faktorů
Albornoz a Dutta	2007	statická panelová regresní analýza	18 zemí Latinské Ameriky (1960–2000)	společnost ovlivněná demokratickými politickými institucemi má tendenci více investovat do lidského kapitálu, který ovlivňuje pozitivně ekonomický růst, navíc demokratické vlády bývají efektivnější
Almeida a Ferreira	2002	statická panelová regresní analýza	138 zemí (1970–1990)	nedemokratické politické systémy dosahují větší variability tempa ekonomického růstu a politik
Bértola	2010	historická metoda	především země Jižní Ameriky	je zapotřebí reflektovat změny koloniálních institucí a nesvádět pouze na ně zaostávání bývalých kolonií, hlavní příčinou zaostávání zemí Jižní Ameriky jsou autoritativní režimy
Dias a Tebaldi	2012	statická panelová regresní analýza	61 zemí (1965–2005)	zásadní vliv na utváření dlouhodobého ekonomického růstu mají ekonomické instituce, kdežto politické instituce ekonomický růst prokazatelně neovlivňují
Flachaire, García-Peñalosa a Konte	2011	statická panelová regresní analýza + analýza průřezových dat	74 rozvinutých i rozvojových zemí (1970–2000)	ve světě existují 2 různé růstové režimy (jeden pro rozvinuté a druhý pro rozvojové země), pro které jsou určující politické instituce, avšak pro ekonomický růst samotný jsou ekonomické instituce významnější
Lim a Decker	2007	statická panelová regresní analýza + analýza průřezových dat	128 zemí (1984–2002)	není prokazatelné, že by demokratické systémy měly tendenci růst rychleji nebo pomaleji, samotný ekonomický růst ovlivňuje institucionální kvalita, která ale není v demokratických systémech vždy větší
Nawaz	2011	dynamická panelová regresní analýza + analýza průřezových dat	24 asijských zemí (1996–2008)	pro dlouhodobý ekonomický růst jsou nejdůležitější instituce kontroly korupce a právního státu a větší vliv mají instituce na vyšším stupni hospodářského rozvoje zemí
North, Summerhill a Weingast	2000	historická metoda	obecně bývalé kolonie	koloniální instituce silně ovlivnily vývoj a současnou zaostalost bývalých kolonií
Siddiqui a Ahmed	2009	dynamická panelová regresní analýza	141 zemí (1988–2003)	existuje silný pozitivní vztah mezi institucionální kvalitou a ekonomickým růstem a nejsilnější vliv na něj má instituce ochrany vlastnických práv

Ulubasoglu a Doucouliagos	2004	statická panelová regresní analýza	119 zemí (1970–1999)	ekonomické instituce mají jednoznačný vliv na ekonomický růst, kdežto vliv politických institucí je neprůkazný
Zouhaier a Kefi	2012	statická panelová regresní analýza	37 rozvinutých i rozvojových zemí (1970–2000)	ekonomické instituce mají významný vliv na ekonomický růst rozvinutých zemí, avšak u rozvojových zemí je vliv minimální a politické instituce nemají u obou kategorií zemí přímý vliv na ekonomický růst

Zdroj: Vlastní zpracování

3.2 Historický vývoj Chile v kontextu Jižní Ameriky

Jižní Amerika je čtvrtý největší světadíl⁶ na planetě Zemi ležící z větší části na její jižní polokouli. Jeho rozloha činí 17,84 milionů km² a je domovem pro přibližně 400 milionů obyvatel, což je zhruba necelých 6 % celkové světové populace. Světadíl je na západě ohraničen Tichým oceánem a na východě Atlantským oceánem. Jižní Amerika je spojena se Severní Amerikou úzkou pevninskou šíjí většinou nazývanou Střední Amerika. Celý americký kontinent pak dostal jméno po italském mořeplavci Amerigu Vespuccim, který popsal východní pobřeží a svým zkoumáním došel k závěru, že jeho předchůdci neobjevili západní cestu do Indie, ale připluli k břehům dosud neznámého kontinentu.

Pro současnou podobu a kulturu Jižní Ameriky je důležité období kolonialismu. Jihoamerický světadíl byl od 16. století do počátku 19. století téměř zcela rozdělen do kolonií pod španělskou a portugalskou koloniální správou. V současnosti zde existuje 12 nezávislých republik⁷ a 3 závislá území: Francouzská Guyana (Francie), Falklandy a Jižní Georgie (obě Velká Británie).

Pokud bychom chtěli v krátkosti shrnout historii jihoamerických států, tak lze obecně tvrdit, že zažily prudký vzestup následovaný strmějším pádem. Pouze několika málo ekonomik z tohoto regionu se daří prodírat zpět na vrchol. Jednou z nich je Chile, které zažívá v posledních 20 letech poměrně stabilní a rychlý ekonomický růst. Abychom ale zjistili, v jakém institucionálním rámci se ekonomický růst Chile utvářel, musíme zapátrat v minulosti a najít stěžejní události a důležité kulturní aspekty.

3.2.1 Předkoloniální období

Stejně jako do ostatních oblastí Jižní Ameriky, přicházeli do Chile první lidé z Asie. Nejstarší archeologické nálezy jsou datovány již do 11. tisíciletí př. n. l. Později bylo

⁶ Světadíl je oblast se samostatným historicko-geografickým vývojem, oproti tomu používáme i pojem kontinent, čímž označujeme rozlehlou a souvislou část souše obklopenou světovým oceánem. Světadílů rozlišujeme 7, kdežto kontinentů pouze 5.

⁷ Argentina, Bolívie, Brazílie, Ekvádor, Guyana, Chile, Kolumbie, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay a Venezuela.

osídlení doplněno ještě polynéskými mořeplavci, kteří u rozlehlých chilských břehů zastavovali. Doba mezi 9000–1500 př. n. l. bývá nazývaná jako *archaická*. V tomto období se obyvatelé usazení na území Chile živili především sběrem lesních a mořských plodů, rybolovem a lovem.

Následující období od 1500 př. n. l. do příchodu Španělů roku 1536 je označováno jako *zemědělsko-hrnčířské*. Na chilském území se postupně formovala společnost pěstitelů a chovatelů, kteří budovali vesnice a věnovali se obchodu. Jednalo se již o vyspělá společenství, a tak mluvíme o jednotlivých kulturách. Na konci 15. století si sever území podmanili Inkové. Jejich vyspělá kultura vedla k výstavbě měst, pevností i silnic, na druhou stranu muselo porobené obyvatelstvo odvádět daně do Cuzca⁸ (Hutchison, Klubock, Milanich a Winn, 2013).

Bezpochyby nejvýznamnějšími chilskými domorodci byli *Araukáni* nebo jinak řečeno *Mapučové*. Na rozdíl od Inků se jejich území rozprostíralo na jihu území dnešního. Jejich kraj se nikdy nepovedlo Španělům dobýt a ve válkách s nimi přišli kromě velkého počtu vojáků o značné finanční prostředky. Dodnes jich v Chile žije přibližně půl milionu, udržují svoje kulturní tradice a také jazyk. Často je o nich slyšet v souvislosti s ekologií, když bojují s podporou mezinárodních organizací za záchranu své krajiny. Původně byli kočovnými lovci, postupem času se z nich stali úspěšní zemědělci. Mezi Araukány existovala polygamie, avšak maximální počet 5–6 žen si mohli dovolit pouze nejbohatší muži. Dívky se odmala učily postarat se o domácnost i vše ostatní, jako obdělávání půdy a vyrábění nádob z keramiky. Chlapci se naopak připravovali na roli lovce a válečníka, protože život Araukánů se dělil na dvě různá období. V období míru se muži připravovali na války, obstarávali jídlo a jejich prestiž byla měřena počtem manželek. V dobách válečných se vše zažité měnilo a i ti nejchudší si mohli v boji vydobýt nejvyšší sociální postavení. Podobně jako pro Aztéky ve Střední Americe, byla pro Araukány válka svátkem a opravdu mimořádně důležitou událostí pro komunitu. Pouze pro válečné období se totiž volil náčelník, který byl po jejím skončení opět zbaven funkce, a komunita se vrátila k samoregulačnímu mechanismu.

Španělští dobyvatelé se dlouho domnívali, že většina území byla obývána jedním kmenem, jednou kulturou. Proto si také mysleli, že chilský národ vznikl míšením pouze španělských přistěhovalců a početných araukánských domorodců a že jeho kultura byla ovlivněna přímo tou inckou (v době příchodu Španělů ovládali Inkové sever i střed území).

---

⁸ Cuzco bylo historické centrum Incké říše nacházející se v dnešním Peru.

Ve skutečnosti ale bylo domorodé osídlení daleko pestřejší, stejně jako kulturní vlivy mnoha etnik (Chalupa, 2006).

3.2.2 Koloniální období

Po objevení amerického kontinentu Kryštofem Kolumbem roku 1492 začal strmě stoupat zájem zejména španělských králů o bohatství nacházející se v této oblasti. Proto se španělští objevitelé a dobyvatelé zaměřovali na expedice do oblastí, o nichž se vědělo, že oplývají zlatem a stříbrem. Chudé oblasti jako Chile na jihu inckého impéria nepředstavovaly atraktivní cíl. Oficiální úkol prozkoumat území Chile a připojit jej ke španělské koruně tak dostal až roku 1540 conquistador⁹ Pedro de Valdivia. Své poslání splnil, a tak bylo Chile od roku 1540 považováno za území spravované Španělskem.

Roku 1541 založil Valdivia první město Santiago de la Nueva Extremadura¹⁰. Ve stejném roce jej poničili domorodci a stejný osud stihl postupně všechny nově vzniklé osady. Jejich zakládání se řídilo jasnými pravidly. Klíčový byl už samotný výběr lokality. Ve vybrané oblasti musel být dostatek indiánů, aby zajistili potřebu pracovní síly, ale ne zase příliš, aby představovali hrozbu. V průběhu kolonizace byly na původní obyvatele přeneseny také španělské zvyky. Začala se například praktikovat poobědní siesta, ačkoli pro ni nebyl klimatický důvod.

Po smrti Valdivii započaly první nájezdy anglických a francouzských korzárů na chilské pobřeží. Druhou hrozbou se na celá staletí stali Araukáni, kterých se báli i Inkové, bránící hrdě své teritorium, a do třetice zemi sužovala častá zemětřesení. Chile tím postupně u Španělů získalo špatnou pověst. I přes tyto neúspěchy v dobytí celého území se Španělům podařilo stabilizovat situaci alespoň kolem centra oblasti, a to v důsledku nalezení zlata. Šestnácté století je proto v Chile označováno za *století zlata*, neboť jen výměnou za něj bylo možné získat z Peru potřebné zásoby a vojáky (zemědělství zatím sotva uživilo potřeby dobyvatelů). Po celé generace však chilská města místo rozvoje stagnovala a byla spíše jen administrativními centry a vojenskými základnami pro výpady proti indiánům¹¹. Chudoba regionu bránila také v jeho kulturním rozvoji. V nemnoha základních školách vyučovali učitelé, kteří neuměli sami často číst a psát. První střední školy se objevily dokonce až na konci 16. století (Chalupa, 2012).

---

⁹ Španělský výraz používaný pro označení dobyvatele Nového světa.

¹⁰ Dnes se nazývá Santiago de Chile a je chilským hlavním městem.

¹¹ Obecně takto označujeme původní obyvatelstvo amerického kontinentu, protože Kolumbus věřil, že při objevení Nového světa vlastně doplul podle plánů do Indie.

Američtí domorodci byli ve všech oblastech pro Španěly problémem. Domorodcům bylo zapotřebí vnutit civilizaci, avšak v souladu s Kristem, tedy bez použití násilí při šíření víry. Conquista¹² byla legitimizována dokumentem zvaným *Requerimiento* z roku 1514 a probíhala poté následovně: Indiánům byl dokument přečten a mohli se svobodně rozhodnout o přijetí křesťanství a podrobit se španělskému králi, při odmítnutí následovala smrt. Takto se postupovalo na veškerém Španěly kolonizovaném území v Americe. Jedinou výjimkou bylo jižní Chile, kde Araukáni zastavili španělský postup a následně zničili všechny španělské osady na jih od řeky Biobío, která se stala pro dobyvatele hranicí. Důležitou psychologickou výhodou skýtalo Araukánům prostředí. Jejich území bylo velice chudé (ostatně jako celé Chile dle dobových domněnek), bez nalezišť drahých kovů, a tak byla španělská snaha o dobytí vždy limitována. Faktem ale zůstává, že se Španělé v celé Americe nesetkali s takto vytrvalým odporem, protože se Araukáni dokázali ubránit náporu po celou dobu kolonizace Chile (1540–1818) a také později Chilanům až do roku 1881 (Chalupa, 2006).

V 17. století zůstávalo Chile stále na okraji zájmu koloniálních autorit. Byl to nebezpečný, problémový a ztrátový kraj, pouhá periferie Peru. Přesto bylo rozhodnuto o pokračování kolonizace s vytvořením profesionální armády, možnosti zotročovat zajaté indiány a důsledné obraně severního i středního Chile. Na sever od řeky Biobío (na jih od ní sídlili Araukáni) byla situace španělských osadníků příznivější. Mírné klima se ukázalo jako vhodné pro život Evropanů a pro pěstování typických španělských plodin – obilí, vína, oliv a ovocných stromů. V průběhu 17. století se právě přebytky obilí začaly vyvážet do Peru. Na zvětšující se ploše obdělávané půdy rostl počet hovězího dobytka, čímž rostly možnosti vývozu loje i hovězích kůží. Zahraniční obchod byl na Peru orientován z 90 %, proto i nejvýznamnější chilský vývozní produkt 17. století, lůj, směřoval právě tam a dal jméno celému století – *století loje*. Z královské pokladny v Peru na oplátku proudily peníze hradící stále větší výlohy na obranu před Araukány (Collier a Sater, 2004).

Veškerou zemědělskou půdu vlastnili Španělé. Vzhledem k nedostatku pracovních sil dorazila do Chile *encomienda* rozšířená po celé kolonizované Americe. Jednalo se o formu společenské a hospodářské instituce, která poskytovala conquistadorovi indiány na práci, pokud přijali víru a civilizaci. V praxi se z domorodců stávali bezprávní polootroci, ačkoli měli mít stejná práva jako ostatní poddaní španělského impéria. V Chile

---

¹² Termín, kterým se označuje dobývání určitého území ve smyslu vojenském i náboženském.

se encomienda prosadila především na severu, kde Španělé vlastně jen nahradili v roli otrokářů Inky. Španělé si počínali jako praví feudálové, když si rozdělovali obrovské parcely půdy. Charakteristickým jevem se staly latifundie¹³, které se předávaly z generace na generaci. Vlastnictví půdy totiž zajišťovalo v jihoamerické společnosti vysoký společenský status (Chalupa, 2006).

Zpočátku byli španělští dobyvatelé nuceni hledat si partnerky mezi indiánkami. Později se do Nového světa přestěhovaly i španělské ženy. Přesto postupem času došlo k nevyhnutelné věci a míšenci (mesticové) se stali převažujícím rasovým typem. Jejich postavení bylo lepší než indiánské, ale přesto na ně „čistí“ Španělé pohlíželi jako na méněcenné, a tak začali nahrazovat ubývající indiány při práci na latifundiích, haciendách a v domácnostech, čímž vlastně zanikla encomienda. Pevná vazba míšenců a bílých latifundistů poté přetrvala dlouho do 20. století. Od počátku conquisty byli z Peru do Chile na práci posíláni i černí otroci, avšak na rozdíl od ostatních jihoamerických zemí se v Chile nedokázali aklimatizovat a jejich stavy se velice rychle snižovaly. Zrušení otroctví v roce 1823 proto nevyvolalo v Chile žádné problémy.

Pověření conquistadoři se daleko od domova stávali téměř svrchovanými vládci a přestávali se ohlížet na své poslání od krále. Výsledkem ze strany krále bylo vytvoření nového systému místokrálovství, v jejichž čele stál místokrál, přímý reprezentant španělské královské moci. Chile díky své pověsti a odlehlosti nebylo samostatným místokrálovstvím, ale spadalo nepřímo pod Peruánské místokrálovství se sídlem v Limě. Pro Chile byl vytvořen pouze speciální režim generálního kapitanátu. Chilský guvernér tak podléhal peruánskému místokráli (závislost na Limě skončila až v roce 1798), ale mohl se přímo obrátit na španělského krále. Guvernér předsedal také královskému soudnímu dvoru, vrcholu soudního systému, který byl opět přímo podřízen peruánskému místokráli. Na úrovni místní správy se pak jednalo v městských radách, kdy běžnou agendu řešilo pouze vedení městské administrativy. Složitější problémy se řešily za pomoci otevřeného zasedání všech bílých mužů pod širým nebem (Chalupa, 2012).

Na konci 17. století špatná habsburská politika ovlivnila silně i španělské kolonie. Důležité funkce a úřady byly v té době běžně obsazovány prostřednictvím dražeb, nikoliv podle zásluh a schopností, což velmi rychle vedlo k rozvoji korupčního chování, se kterým se jihoamerické státy potýkají dodnes.

---

¹³ Označení pro rozsáhlou plochu zemědělské půdy, která je vlastnictvím jednotlivce.

Habsburkové byli v 18. století na španělském trůnu vystřídáni dynastií Bourbonů snažící se zreformovat vše, co bylo v předchozích letech zanedbáno. Zejména zkorumpovaná a nevýkonná administrativa byla v amerických koloniích vyměněna. Nově příchozí úředníci byli již na místa vybíráni dle kompetencí a vzdělání. Vznikaly také úplně nové pozice, jako pozice pro rozvoj ekonomiky a životní úrovně. V samotném Chile byla roku 1747 založena Královská univerzita sv. Filipa v Santiagu, první univerzita v zemi. Na konci 18. století byla dokonce založena první technická škola v Chile, Akademie sv. Ludvíka, která předběhla podobné školy v Jižní Americe o půl století.

V ekonomické oblasti se Bourboni zaměřili na demonopolizaci obchodu mezi koloniemi a domovským Španělskem. V 18. století skončil systém královských flotil, od té doby měli právo soukromí obchodníci vypravovat své jednotlivé lodě se zbožím. Zrušen byl i zákaz přímého obchodu mezi španělskými koloniemi, čímž se začaly slibně rozvíjet chilské přístavy. V Chile je 18. století nazýváno *stoletím obilí*, protože velká část produkce z extenzivně využívané půdy směřovala k zásobování Peru, které utrpělo zemědělské ztráty v důsledku silných zemětřesení (Hutchison, Klubock, Milanich a Winn, 2013).

Na evropské poměry bylo Chile stále téměř liduprázdné, na konci kolonizace v něm žilo kolem půl milionu obyvatel evropského původu, větší počet tvořili stále ještě indiáni. Chilská společnost se pozvolna měnila, místo vojáků získávali na vážnosti obchodníci a úředníci. Bohatí kreolové¹⁴ se začínali cítit více Chilany než Španěly, což nakonec urychlilo proces boje za nezávislost.

Neustálé válčení s Araukány pohlcovalo veškeré zisky z chilské kolonie a sehrálo důležitou úlohu při utváření chilského národa. Nikde nemuseli španělští osadníci vynaložit tolik úsilí a odvahy při obraně svých domovů. Velké množství času strávené v bojích s jedním nepřítelem nedávalo moc prostoru pro válčení mezi Španěly samotnými, což bylo typické pro ostatní jihoamerické kolonie. Na druhou stranu kvůli bojům kolonie strádala po hospodářské i intelektuální stránce a zůstávala v 18. století nejchudší ze všech španělských držav v Americe (Collier a Sater, 2004).

Na přelomu 18. a 19. století se začaly zhoršovat vztahy mezi koloniemi a metropolí. Králové vyžadovali po koloniích roli dodavatelů levných zemědělských komodit. Kreolové naopak požadovali větší rovnováhu ve vzájemných vztazích a vadilo jim, že důležité místa v koloniální správě byla rezervována pro osoby výhradně narozené ve Španělsku. Dalším

---

¹⁴ Potomci španělských kolonistů narození již v koloniích.

problémem bylo placení daní, které se odváděly na správu impéria, přestože na jeho chod neměli kreolové nejmenší vliv.

Krise španělského impéria odstartovala přímo v domovském Španělsku, kde vyústila v obsazení španělského trůnu Josefem, bratrem francouzského císaře Napoleona Bonaparta. Tento úděl se nelíbil španělskému lidu, protože po staletích absolutismu kontroloval jejich zemi někdo jiný než Španěl. V koloniích panovalo přesvědčení, že jsou vázáni pouze na španělského panovníka, a proto když Španělsku vládl Francouz, nemuseli nadále poslouchat nařízení z metropole (Hutchison, Klubock, Milanich a Winn, 2013).

Roku 1810 byl v Chile vyhlášen veřejným shromážděním občanů vládní výbor – *Junta de Gobierno*. Vzápětí se chilské přístavy otevřely celému světu, nicméně velká část chilské populace ještě váhala, zda se do revoluce zapojit a čelit případné španělské odvetě. Poslední kapkou se však stal španělský zásah proti sílícím revolučním myšlenkám, který byl veden z Peruánského místokrálovství roku 1814, po němž následovaly tvrdé represe a popravy. Roku 1814 také skončilo první období chilského boje za nezávislost, avšak napětí ve společnosti již přetrvalo. Úspěšná cesta za chilskou nezávislost započala v Argentině, kde generál José de San Martín dostal za úkol zbavit Argentinu španělské hrozby dobytím základny v Horním Peru (Bolívie). Do uskutečňování plánu se pustil v roce 1817 a hned v únoru porazil španělské vojáky v důležité bitvě u Chacabuco. O několik dní později dobyl Santiago a za lídra chilského národa zvolil svého pobočníka Bernarda O'Higinse. Ten poté formálně vyhlásil chilskou nezávislost 12. února 1818 (Chalupa, 2006).

3.2.3 Období samostatnosti

Po vyhlášení nezávislosti bylo vyzkoušeno a zase zavrhnuto mnoho ústav a hodně se experimentovalo. Majetkově rozdělená, zkorumpovaná a kolonialismem poznamenaná společnost nebyla schopna rychle vytvořit demokratický a ekonomicky stabilní stát. V nově vzniklých jihoamerických zemích nebylo důvodů k oslavám. Války poničily ekonomiky, zpřetrhány byly tradiční obchodní vazby. Válečné výlohy byly navíc kryty dluhem, což vedlo k velkému zadlužení čerstvě utvořených států. Armády ale získaly peníze na rozvoj a často se stávalo, že nejmocnější armádní představitelé důrazně promlouvali do politického dění v Jižní Americe.

V Chile přinesla nezávislost změny právě v politické oblasti. Místo Španělů se k moci dostali předtím utlačovaní bohatí kreolové, ale jinak se nic pro většinu společnosti nezměnilo. Oproti vývoji v jiných jihoamerických státech se v Chile povedlo rychle obnovit pořádek a stabilitu, což bylo následováno ekonomickým růstem, který se opíral o těžbu nerostných surovin a obchod. Valparaíso se proměnilo v důležitý obchodní přístav, odkud se vyvážely přebytky chilského zemědělství do ostatních zemí. Po krátké době (na poměry Jižní Ameriky, ale jinak je to období 1 až 2 desetiletí) od války za nezávislost bylo Chile jediné politicky stabilní a ekonomicky prosperující (Rector, 2003).

Bernardo O'Higgins se po roce 1818 snažil zlikvidovat v Chile zažitý feudalismus a kladl velký důraz na vzdělávání, které viděl jako jedinou cestu k prosperitě. Bohužel demokracii příliš neuznával a jeho způsob vlády byl stále spíše autoritářský. Tento styl se chilské společnosti pomalu zajídal a v roce 1823 byl nucen po nátlaku opustit Chile. Dvacátá léta byla nakonec prohospodařena ideologickým soupeřením konzervativců podporujících koloniální systém a liberálů bojujících za rychlou modernizaci. Za jedinou dekádu byly vyhlášeny 4 různé ústavy, proto za snad jediné pozitivum můžeme označit zrušení otroctví v roce 1823. Nakonec konzervativci porazili liberální vojsko v bitvě u Lircay roku 1830 a ujali se vlády na dalších 30 let (Chalupa, 2012).

Obdivované politické a hospodářské stability bylo v Chile dosaženo činy Diega Portalesa. Ten se dokázal vypořádat s regionálními vládci, jenž způsobovali centrálním vládám v ostatních jihoamerických zemích problémy. Chilská centrální vláda naproti tomu nebyla od té doby nikdy vážně zpochybněna. Dále se domníval, že k demokracii musí chilská společnost teprve dospět, proto považoval za ideální způsob zřízení autoritativní republiku, která byla udržována mnoha a mnoha jeho nástupci. Volební právo měli pouze zamožní a vzdělaní lidé, aby schvalovací proces byl co nejjednodušší a pokud možno kvalitní. Portalesův způsob nadstranické vlády vytvořil i početnou vrstvu profesionálních úředníků a chilská administrativa se brzy stala jihoamerickým vzorem. Odvrácenou tvář se však staly volební manipulace, k nimž se konzervativní vládci rádi uchýlovali. Hlavním Portalesovým odkazem byla nová ústava z roku 1833, která v Chile vydržela se změnami až do roku 1925. Byl v ní prosazován silný prezidentský režim držící výkonnou moc, která byla zvýhodněna na úkor moci zákonodárné, a tak byl prezident vlastně nekorunovaným panovníkem. Prvním prezidentem pod novou ústavou se stal ve volbách Portalesem prosazovaný kandidát Joaquín Prieto.

Dalším prezidentem se stal Manuel Bulnes (ve funkci 1841–1851), který vybojoval první válku chilské samostatnosti. Konflikt rozpoutal ještě Portales, který vyhlásil válku Bolívii a Peru, protože Peru nespláceno své dluhy vůči Chile a chtělo se spojit do jediného státního celku s Bolívií. Za Bulnese se Chile definitivně dostalo do role jednoho z nejbohatších států amerického kontinentu a dokonce byla založena Chilská univerzita (další vysoká škola v zemi). Po Bulnesovi se v prezidentském úřadě objevil Manuel Montt (ve funkci 1851–1861), velký podporovatel vzdělání. Za jeho vlády se z učitelů stali konečně státní zaměstnanci, což velmi pozitivně ovlivnilo celý vzdělávací systém. Dalším úspěchem byl vznik alespoň jedné střední školy v každé chilské provincii či vznik druhé nejstarší železnice v Jižní Americe. Ač byla Monttova vláda opět silně autoritářská a docházelo proti ní k povstáním horníků či zemědělců, tak roku 1855 nechal Montt založit Hypoteční a úvěrovou banku, která poskytovala dlouhodobé a hlavně výhodné úvěry pro drobné a střední zemědělce (Bethell, 1993).

Přestože rozloha Chile byla a je značná, počet obyvatel v 19. století této velikosti neodpovídal. V roce 1835 žilo v zemi přes milion lidí (bez Araukánů), kteří navíc sídlili převážně v centrální oblasti kolem hlavního města. Přes 2 miliony se počet obyvatel dostal až v roce 1875, kdy ještě 80 % Chilanů žilo na venkově a živilo se zemědělstvím. Rozdělení zemědělské půdy ale bylo značně nerovnoměrné a drtivou většinu pozemků vlastnilo jen několik stovek rodin, zbytek obyvatel na nich jen pracoval za nízkou mzdu, přesto bylo v 19. století Chile jedinou obilnářskou velmocí na tichomořském pobřeží Jižní Ameriky a dynamicky se začínalo rozvíjet také vinařství, v němž se Chile stalo brzy největším producentem na západní polokouli. V letech 1830–1860 probíhaly dlouhodobě 4 procesy, které pomohly zemi v posunu k moderním státům západního typu: rozvoj hornictví, export obilí, vnitřní kolonizace a příchod nových osadníků z Evropy.

V ekonomické oblasti byl postupně koloniální protekcionismus nahrazován liberalismem. Proces to byl ovšem velmi pomalý, v Chile navíc nebylo dostatek kapitálu a pracovních sil, aby se mohlo uspokojivě rozběhnout podnikání. Vnitřní trh trpěl až do 20. století nízkou koupěschopností a export byl realizován zejména díky těžbařství. Prvním významným těžařským artiklem určeným k vývozu se stalo stříbro. Později jej nahradil ledek a měď, přičemž těžba nerostných surovin je stálou dominantou chilské ekonomiky. V 70. letech už Chile vyváželo až polovinu světové produkce mědi a od roku 1873 je stabilně největším producentem mědi na celé planetě. Boom hornictví kulminoval objevením nalezišť ledku na severu Chile kolem roku 1860. Na dalších 40 let se ledek stal

pilířem chilské ekonomiky, jelikož byl velice žádaným a vlastně i nejúčinnějším zemědělským hnojivem své doby. V té době nemuseli chilští ministři financí utahovat výdajovou stránku rozpočtů a mohli mocně dotovat investiční projekty. Pod přílivem kapitálu vznikla výroba cukru a piva, sklářský průmysl, textilní průmysl, obuvnictví atd. Průmyslová a finanční scéna se stabilizovala natolik, že přilákala do země i zahraniční investory (hlavně z USA a Velké Británie), projevující zájem o těžbu a železnici (Hutchison, Klubock, Milanich a Winn, 2013).

Po dlouhé době došlo k vystřídání konzervativní strany v čele státu a prezidentem se v roce 1861 stal liberál José Joaquín Pérez (ve funkci 1861–1871). Změnu chilská společnost pocítila okamžitě, když na rozdíl od svých předchůdců své oponenty neutlačoval, ačkoli stále ještě volby představovaly „nečistou hru“. Základní politickou debatou bylo omezení pravomocí prezidenta a převedení části jeho moci na parlament. Druhou zásadní otázkou pro liberály byla odluka církve od státu, neboť koloniální jednota církve a státu byla pocíťována jako zastaralá. Umožněny byly civilní sňatky, posíleno laické školství a především byla umožněna svoboda vyznání. Od 60. let došlo i ke zrodu moderní podoby politických stran s propracovanou strukturou a programem, ochotných ke koaličnímu vyjednávání a kompromisním řešením problémů (Chalupa, 2006).

V roce 1873 postihla Chile první celosvětová hospodářská krize. Ceny nerostných surovin i zemědělských komodit se propadly a obchodní bilance Chile se dostala do červených čísel. Na scéně se dokonce objevili konkurenti jak v oblasti těžby mědi (USA a Španělsko), tak v pěstování obilí (USA a Austrálie). To vše vedlo k obřímu propadu hodnoty chilského pesa a prudkému růstu životních nákladů pro Chilany. Od této doby se v Chile roztočila rychleji kola inflace na následujících 100 let.

Po odeznění krize modernizace země zase rychle pokračovala. Chilané začali sami sebe považovat za nadřazený jihoamerický národ, protože se země stále více blížila západoevropským standardům (ženy například získaly právo studovat na vysokých školách). Chilské společnosti expandovaly do okolních zemí, zejména v oblasti těžby. V Bolívii pracovalo tolik Chilanů na těžbě ledu, že byl vytvořen téměř stát ve státě. Bolívijsci ale začali pochopitelně po společnostech požadovat daně. Došlo ke sporu a Bolívijsci hrozili vyvlastněním společností. Chile se nenechalo zastrašit a do Bolívie vtrhla chilská armáda. Na bolívijskou stranu se postavilo ještě Peru a válka byla nevyhnutelná. Do historie se zapsala jako „válka o ledek“ v letech 1879–1883. Tento konflikt silně poznamenal chilské vztahy s oběma zeměmi, jelikož vítězné Chile získalo

na obou poražených velké územní zisky s bohatými nalezišti a hlavně Bolívii připravilo o přístup k moři. Ve stejném období byly vyhocené vztahy Chile i s Argentinou, ale vše se podařilo vcelku rozumně urovnat hraniční dohodou. Poslední obětí chilské expanze se stali i Araukáni, kteří se ubránili několik staletí. Jejich země na jihu byla osídlena ještě řidčeji než zbytek Chile, proto bylo rozhodnuto o kolonizaci území i s podporou přistěhovalectví obyvatel z Evropy. Chile ve své přistěhovalecké politice sice nebylo tak úspěšné jako Argentina, ale i přesto do země přišly desítky tisíc Němců, Chorvatů, Švýcarů a Francouzů, kteří z Araukánie udělali významnou zemědělskou oblast (Bethell, 1993).

Na konci 19. století se chilské společnosti stále více nelíbily zakořeněné volební machinace a podvody. Poslední kapkou byly prezidentské volby roku 1886, kdy se do čela země dostal José Manuel Balmaceda. Situace po dalších 5 let gradovala, v roce 1891 začaly masové demonstrace a parlament prezidenta prohlásil za sesazeného. Vypukla občanská válka, která si vyžádala více než 10 tisíc obětí. Výsledkem nakonec bylo vítězství parlamentu, který zbavil výkonnou moc její síly a sám se stal nejvýznamnějším hybatelem politického dění. Nový systém v Chile je někdy nazýván parlamentní diktatura, protože dalších 30 let byli prezidenti a ministři plně podřízeni vůli parlamentu. Parlamentní koalice ale byly velmi nestabilní, průměrná délka vlády jednoho kabinetu byla pouhé 3 měsíce. Navíc volení zástupci do parlamentu často poskytovali protislužby za pomoc ve volební kampani, a tak se korupce v chilské společnosti udržela i nadále. Na druhou stranu se v období 1891–1920 nemusela řešit žádná závažná vnitropolitická situace a ledek přinášel takové příjmy (více než polovinu příjmů státního rozpočtu), že nebylo třeba se uchýlovat ani k nepopulárním opatřením. Z důvodu slabé akceschopnosti vlád potom zůstaly u ledu řešení problémů rostoucí sociální nerovnosti a nedostatečného vzdělávacího systému, místo toho se rychle budovala infrastruktura.

Parlamentní systém skončil vtrhnutím armády do sněmovny roku 1924. Vojáci reagovali na zpoždování výplaty mezd a celkově špatné podmínky v armádě. Během jediného odpoledne pod nátlakem vojáků bylo schváleno více zákonů než za celou éru vlády parlamentu. Armáda nemyslela jen na sebe, a tak byl odhlasován i zákon o osmihodinové pracovní době, přísné regulaci práce dětí, o povinném pojištění zaměstnanců pro případ úrazu a mnohé další. Rázem se Chile dostalo v oblasti sociálního zákonodárství téměř na západoevropskou úroveň (Collier a Sater, 2004).

Prvním prezidentem staronového režimu se stal Arturo Alessandri (ve funkci 1920–1925). Jeho zásluhou vznikla nová ústava opět prosazující silnou pozici prezidenta

a vznikly nové významné instituce jako centrální banka, nejvyšší soud a volební komise, která měla dohlížet na „čistotu“ voleb. Avšak ihned po Alessandrim se role chopil armádní plukovník Carlos Ibáñez, který se sám povýšil na generála a nastalo období čtyřleté polodiktatury následované ročním obdobím stávek, nepokojů a chaosu (1931–1932). Tyto události měly jednoho jmenovatele – světovou hospodářskou krizi. Chile patřilo mezi nejvíce postižené země, neboť v krizi přestal být zájem o veškeré chilské vývozní artikly. Navíc nastala doba, kdy se v zemědělství začaly prosazovat chemické náhražky za přírodní ledek. Nezaměstnanost prudce stoupla a mnoho podniků zkrachovalo. Po velkém zklamání z předchozího vývoje se do prezidentského paláce vrátil Arturo Alessandri, kde setrval až do roku 1938. Ve svém druhém období dokázal prosadit zákon o minimální mzdě a podporoval pokrizovou obnovu založenou na růstu vnitřního trhu.

V období před druhou světovou válkou se začínala v Chile formovat silná levice (komunisté, socialisté a radikálové), která slavila úspěch již při volbách v roce 1938, kdy zvítězil radikál Pedro Aguirre Cerda (ve funkci 1938–1941). Volební program radikálů byl líbivý pro voliče, sliboval zlepšení životních podmínek, rozvoj školství i podporu průmyslu. S podporou komunistické strany se radikálové udrželi v prezidentském paláci 14 let (1938–1952). Roku 1939 postihlo Chile ničivé zemětřesení, které stálo život přes 30 000 lidí a ještě více jich přišlo o střechy nad hlavou. Vláda proto vytvořila instituce poskytující podnikatelům výhodné úvěry, aby stimulovaly investiční aktivitu pro potřeby novodobých projektů, jako byla modernizace zemědělství, elektrifikace a industrializace. Pod dalším prezidentem, Juanem Antoniem Ríosem (ve funkci 1942–1946), se musel stát vypořádávat s vysokou inflací a nakonec přistoupit k valorizaci platů státních zaměstnanců, kteří do té doby nebyli před inflací chráněni (Rector, 2003).

Za druhé světové války zůstalo Chile opět neutrální, ovšem v roce 1943 se diplomaticky připojilo na stranu spojenců. Během války probíhala v Chile stále intenzivně industrializace spojená s výstavbou hydroelektráren a po kapitulaci Japonska začal opět sílit příliv zahraničních investic do chilské ekonomiky. Pro USA se Chile stalo jedním z hlavních strategických bodů na mapě světa, jelikož americké firmy dost významně ovládaly těžbu mědi v chilských dolech. Dalším poválečným milníkem byl zákaz komunistické strany roku 1948 nebo zisk hlasovacích práv pro ženy. V neposlední řadě byly také zavedeny jednotné, státem tištěné a kontrolované volební lístky, aby se předešlo volebním skandálům.

V roce 1952 se jako prezident vrátil Carlos Ibáñez (ve funkci 1952–1958), na jehož dřívější nepříliš úspěšné volební období se pozapomnělo. I on byl nucen se vyrovnávat s inflací, která se stabilně držela nad 20 % ročně a v roce 1955 se dostala až na 80 %, proto prosazoval přísnou restriktivní politiku. Kupní síla obyvatel se rychle zmenšovala, a tak postupně sílil tlak na opětovné zlegalizování komunistické strany, což se stalo roku 1958. V témže roce ve volbách zvítězil Jorge Alessandri (ve funkci 1958–1964), syn reformátora Artura Alessandriho. Do prezidentského křesla jej vynesla široká pravicová koalice, na které se ukázalo, že spolupráce politických stran je v rámci Jižní Ameriky možná jen v Chile. Za Alessandriho vlády se podařilo zkrotit inflaci na úrovni 5 % ročně, na druhou stranu restriktivní opatření vyvolávala stávky a protesty středních a nižších vrstev obyvatel. Pro zlepšení sociální situace se alespoň podařilo zavést pravidelnou valorizaci starobních penzí a bylo postaveno 150 000 nových bytů, což byl v 8 milionové zemi uznáníhodný výkon (Chalupa, 2012).

Tradiční chilské politické strany, konzervativci, liberálové a radikálové, postupně vyklízely své pozice nově vzniklým subjektům, které dokázaly lépe oslovovat masy voličů a lépe chápaly problémy země. Pouhých 7 let po založení křesťansko-demokratické strany stanul její lídr v čele státu. Při zvolení Eduarda Freie prezidentem (ve funkci 1964–1970) nastal v chilské historii zlom, neboť poprvé zvítězil opravdu program a ideologie strany nad charismatem politika. Frei nastoupil do úřadu v době, kdy ceny mědi lámaly rekordy a americký prezident John Fitzgerald Kennedy vyhlásil program finanční podpory Latinské Americe. Při tak dobrých výchozích podmínkách se rozhodl skoncovat s negramotností v Chile. Základní školní docházka byla prodloužena z 6 na 8 let, zřízeno bylo více než 3 000 nových škol a došlo k zavedení stipendií pro nadané žáky chudých rodin. Velkou pozornost přitáhlo i znárodnění měděného průmyslu. Jelikož těžba mědi představovala nejvýznamnější příjmy státního rozpočtu, bylo velice důležité dostat ji pod státní kontrolu. Ještě důležitější ale bylo provedení, které muselo být natolik citlivé, aby americké společnosti zůstaly se svými investicemi v zemi. Firmám bylo nakonec vypláceno štědré odstupné a nad většinou dolů získal kontrolu státní monopol. Daleko menšího úspěchu dosáhl Frei při pozemkové reformě. Ta byla sama o sobě nutná, protože většinu půdy stále vlastnilo několik málo jedinců a na chilský venkov nepronikaly investice. Chilské zemědělství patřilo v 60. letech k nejzaostalejším na americkém kontinentu, proto se z důležitého vývozce stal stát dovážející většinu domácí spotřeby. Freiovi se po boji

se statkáři povedlo prosadit alespoň odbory v zemědělství, čímž nejchudší obyvatelé Chile dostali nástroj ke své obraně (Bethell, 1993).

Následující prezidentské volby roku 1970 ukázaly, jak moc je rozdělená chilská společnost, 3 kandidáti získali téměř shodný počet hlasů, přitom každý zastupoval jiný tábor z klasického politologického rozdělení na pravici, levici a střed. Protože v té době neexistovalo v Chile druhé kolo prezidentských voleb, musel o vítězi rozhodnout parlament, který na schůzi jmenoval prezidentem kandidáta s největším počtem hlasů, socialistu Salvadora Allendeho (ve funkci od 1970–1973). Poprvé v dějinách světa se dostal do čela státu marxista zcela legálním způsobem a také poprvé měla nějaká země prezidenta, kterého dvě třetiny obyvatel nechtěly. Po Allendeho zvolení začal ze země unikat kapitál z obav ze zestátnění, kolektivizace a celkově socialistické revoluce. Obavy se naplnily a Allende začal plnit očekávání, když ekonomiku podřídil přísné státní kontrole. Podniky byly znárodnovány, stejný osud potkal zbytek dolů a zemědělství prošlo rychlou kolektivizací. Na zahraniční scéně se stala novým partnerem Castrova Kuba, což USA těžce nesly. Americký kapitál začal v zemi rychle chybět a společnost se rozdělila na 2 tábory. Jedni Allendeho reformy obhajovali, druzí jej obviňovali z bolševické revoluce. První rok vlády vykázala ekonomika Chile překvapivý růst, ovšem záhy se ukázalo, že byl podpořen masivní emisí peněz, takže se hned v roce 1972 inflace v zemi vymkla kontrole a chilská měna se zhroutila. Již v tomto roce začalo docházet k nedostatku zboží v obchodech se státem stanovenými cenami. Vše se ještě prohloubilo v roce 1973, kdy chyběly peníze na import a lidé začali mohutně stávkovat. Nepokoje rychle přerostly v pouliční boje, teroristické činy nebo sabotáže. S něčím podobným se Chile nesetkalo od dob vyhlášení nezávislosti. Mezi prezidentem a parlamentní opozicí se brzy rozhořel konflikt, který vygradoval Allendeho snahou o zklidnění situace v zemi za pomoci armády. Bohužel pro Allendeho provedli armádní důstojníci v čele s Augustem Pinochetem vzpouru a prezidenta obklíčili v prezidentském paláci, v jehož troskách po boji zahynul 11. září 1973 (Chalupa, 2006).

Většina lidí byla přesvědčená, že svržením Allendeho se země vrátí k politice a směřování před rokem 1970. Augusto Pinochet byl ale jiného názoru a na příštích 16 let převzal moc ve státě. Během několika měsíců po převratu se dočkal prezidentské funkce a jím vedená junta vypracovávala zákony místo parlamentu. Demokracie byla ve státě zničena téměř okamžitě. Ústava byla zrušena a následně vytvořena nová v Pinochetův prospěch, parlament byl rozpuštěn, politické strany zakázány, odpůrci režimu mučení

a popravování. Lidé byli souzeni i za zločiny spáchané před 11. září 1973, kdy ale ještě nebyly trestné. Největší vlna represí zasáhla řady profesorů a studentů vysokých škol. Potlačovány začaly být obory jako sociologie, historie, žurnalistika a pedagogika.

V hospodářské oblasti ale Pinochet vsadil na chicagskou ekonomickou školu Milтона Friedmana, takže brzy zrušil vše, co předchůdce Allende stihl udělat. Základem byla obnova trhu jako základního principu pro ekonomické rozhodování, obnova soukromého sektoru, jako hlavního faktoru rozvoje a větší otevření se mezinárodním trhům snížením cel s cílem zvýšit specializaci a efektivitu. Začalo se také s restriktivní monetární i fiskální politikou, snížen byl objem přerozdělených prostředků ve společnosti a zrušeny byly četné výjimky v daňovém systému. Další důležitou oblastí změn, na kterou se soustředily reformy, byly strukturální změny v ekonomice. Došlo k deregulaci a uvolnění trhu práce a centrální odbory byly zakázány. Důležitým krokem byla i liberalizace cen po socialistickém režimu a nahrazení staré měny novou (chilské peso) s fixním kurzem k americkému dolaru jako kotevní měně. V oblasti podnikání Pinochetova vláda razila kurz zpětné privatizace podniků i bank, kterým byli navíc zrušeny restrikce pro soukromé půjčky. Taktéž se povedla pozemková reforma. Režim se nechtěl vracet k systému latifundií a raději pozemky také zprivatizoval a oficiálně povolil jejich prodej a pronájem. Důchodovou reformou dále došlo k výrazné změně z průběžného systému na systém fondový. Velké změny s sebou mohly nést břímě v podobě ztráty bohatství u nejchudších vrstev, proto bylo navíc rozhodnuto o politice výdajů pro sociálně slabší (Rector, 2003).

V roce 1982 potkala chilskou ekonomiku další krize, která se do země přelila poté, co USA zvýšili v boji s inflací úrokové sazby, což znamenalo příliv kapitálu do USA (odliv kapitálu ze zbytku světa), posílení amerického dolaru a problémy pro mnoho ekonomik (nejvíce postiženo Mexiko). Odliv kapitálu z Chile způsobil rychlý nárůst nezaměstnanosti na hranici 30 % a pokles HDP o 15 %. Pinochet a jeho věrní nechali sanovat soukromý bankovní i podnikový sektor státními penězi a nakonec přistoupili k devalvaci měny o více než 30 %. Po odeznění ekonomické krize v roce 1984 se Pinochet odvrátil od ekonomů podporujících chicagskou školu a na rok se přiklonil k ochranářské politice podpořené agresivní fiskální politikou. Když ale tato politika začala vyvolávat opět inflační tlaky, tak od ní bylo upuštěno a dále byla cílem již jen makroekonomická stabilita a liberalizace. Chile se dostalo zpět na růstovou trajektorii, kdy dalších 10 let dosahoval růst HDP průměrně 6 % ročně. Neoliberální kúra prokazatelně chilské ekonomice prospěla. Za Pinocheta se také povedlo zefektivnit státní správu, což je v Jižní Americe

nevídané. V rámci decentralizace došlo k vytvoření 13 regionů (číslované vojensky římskými číslicemi) pro lepší rozvoj odlehlých oblastí. I přes ekonomické úspěchy ale většina lidí strádala, prospěch z růstu zůstal jen bohatším vrstvám, jelikož přetrvávala velká nerovnost v rozdělování důchodů. Ve společnosti začal sílit tlak na opětovnou demokratizaci, což nakonec vyvolalo skoro historickou událost. Sám Pinochet vyhlásil v roce 1988 referendum o svém setrvání v prezidentské funkci. Většina Čilanů se vyslovila proti a s pomocí nátlaku americké vlády se Pinochet rozhodl v roce 1990 odstoupit s tím, že až do roku 1998 zůstane velitelem ozbrojených sil.

V prosinci 1989 šli Čilané po 19 letech opět k demokratickým volbám. Prvním prezidentem nové éry Chile se stal Patricio Aylwin (ve funkci 1990–1994), který zahájil návrat země k demokracii. Vznikla speciální komise pro vyšetřování zločinů minulého režimu, bohužel ani přes množství důkazů nebyl nikdo obviněn a odsouzen. Dalším zklamáním pro střední vrstvy byla Aylwinova neolibertální hospodářská politika, kterou převzal po přechodí vojenské vládě. Její účinnost nelze zpochybňovat, neboť hospodářské výsledky přinášela (v 90. letech chilská ekonomika dosahovala nejvyšších temp růstu v Jižní Americe), ale v sociální oblasti vytoužené zlepšení zkrátka nepřišlo. Podle průzkumů žilo v roce 1993 celých 30 % Čilanů pod hranicí životního minima (Collier a Sater, 2004).

Následující volby roku 1993 vyhrál Eduardo Frei (ve funkci 1994–2000), syn jednoho z nejslavnějších prezidentů Chile. Pod Freiovým vedením se Chile začalo zapojovat do mezinárodních hospodářských organizací jako Mercosur (Společný jižní trh) nebo Asijsko-pacifické hospodářské společenství, získalo statut pozorovatele v Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD) a v roce 1999 byla dokonce podepsána rámcová asociační dohoda s Evropskou unií. Frei na odkaz svého otce navázal zejména ve stabilizaci hospodářského růstu a bojem proti chudobě a za spravedlivější rozdělování bohatství. Tažení to bylo vcelku úspěšné, stále postavené na institucionálním rámci vytvořeném vojenskou juntou Augusta Pinocheta, avšak na konci tisíciletí zasáhla Chile asijská krize, která v roce 1999 vyvolala roční recesi. Na vině byly soukromé penzijní fondy mohutně investující v Asii. Chile tak tisíciletí zakončilo poměrně nelichotivě a po mnoha kotrmelcích ho do dalšího století čekalo mnoho problémů, které se ještě nepodařilo zcela vyřešit (Chalupa, 2012).

3.2.4 Shrnutí

Chile bylo zpočátku jednou z nejzaostalejších oblastí Jižní Ameriky. Obývané bylo mnoha kulturami, mezi kterými vyčnívají Inkové na severu a Araukáni na jihu. Po španělském příchodu na kontinent byli Inkové vyhnáni, ale Araukáni španělským útokům odolávali a nadělali jim mnoho potíží. Vlivem častých bojů se Chile rozvíjelo velmi problematicky, když nepočítáme přebírání španělského institucionálního rámce, shodného pro celou část Jižní Ameriky ovládanou Španělskem. Na druhou stranu byla chilská armáda jedna z nejzkušenějších, což se osvědčilo ve všech válečných konfliktech, protože Chileané v důležitých válkách nikdy neprohráli. Jedna z nich vedla k osamostatnění se na mapě světa, neboť španělský systém řízení zámořských území se stával neudržitelným. Bohatí kreolové se již necítili jako Španělé a vadil jim útlak ze strany rodilých Španělů. Roku 1818 byla vyhlášena nezávislost, avšak země byla chudá, vývozně zajímavá jen obilím a s koloniálním břemenem například v podobě korupce. Nastolování demokracie postupovalo pomalu. První dlouhodobě platná ústava byla vytvořena v roce 1833. Diego Portales v ní ustanovil silný prezidentský systém, který vydržel do roku 1891. Mezitím už byla nalezena ložiska ledku, který se stal důležitým vývozním artiklem a umožnil rozvoj hospodářství. Jelikož země byla politicky stabilní, rychle se dostala do popředí v Jižní Americe, z čehož nakonec vyplynula i určitá rozpínavost vedoucí k válce o ledek. Chile v ní získalo značné území s dalšími nalezišti ledku, a proto začalo jihoamerickému regionu ekonomicky dominovat. Malý počet obyvatel, převážně míšenců se španělskými kořeny, doplňovaly postupně vlny imigrantů z Evropy. Chilská společnost tak měla k evropské kultuře nejbližší společně s argentinskou.

Roku 1891 získal politickou moc v zemi na 30 let parlament. Vlády se střídaly velmi rychle a jejich neakceschopnost způsobila pomalý rozvoj. Naštěstí stále vysoké příjmy z ledku a minimum velkých problémů znamenaly pokračující stabilitu země. Roku 1924 se země osobou Artura Alessandriho vrátila k dříve využívanému prezidentskému systému. Až do nástupu Salvadora Allendeho roku 1970 se postupně zlepšovalo sociální zákonodárství, vzdělávací systém, infrastruktura a vztahy se západními mocnostmi. Štěstí mělo Chile při náhradě ledku v dobách poklesu zájmu o něj. Jakožto největší světový dobytý a vývozce mědi si svou výsadní pozici v Jižní Americe dokázalo udržet. Bohužel demokraticky zvolený socialista Allende během 3 let socialistické přestavby zcela rozvrátil ekonomiku i společnost. Následně povoláná armáda jej svrhla a její velitel se stal diktátorem, který zemi vrátil politickou stabilitu. Autoritářský prezident Augusto Pinochet

tvrdě trestal odpůrce režimu, ale restriktivní, prozápadní a ekonomicky liberální politikou dokázal zemi vrátit na výsluní Jižní Ameriky. Od doby pinochetových reforem se snížila míra regulace ekonomiky ze strany státu, zlepšila se efektivita státního sektoru a došlo k celkové liberalizaci trhů i zahraničního obchodu. Po Pinochetově odchodu navíc společnost prošla postupným demokratizačním procesem, který dnes lidem umožňuje mít stejná práva jako v ostatních vyspělých demokraciích. Země navíc zůstala makroekonomicky stabilní, jelikož Pinochetovi nástupci neměnili nic z toho, co se během minulého režimu osvědčilo.

4 Vliv institucionálních faktorů na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky

V poslední kapitole této práce se zaměříme na současnou situaci v Chile, která je mimo jiné výsledkem snažení chilské politické reprezentace v novém tisíciletí. Představena budou i některá makroekonomická data, abychom si mohli vývoj Chile lépe demonstrovat a porovnat s ostatními státy regionu (viz Příloha č. 1).

Stěžejní část kapitoly je ovšem věnována verifikaci vlivu institucionálních proměnných na ekonomický růst Chile a ostatních zemí Jižní Ameriky. Pomocí panelové regresní analýzy budou sledovány vlivy klasických růstových a institucionálních proměnných na hospodářský růst. Největší pozornost se přitom zaměří právě na dopady ekonomických a politických institucí.

4.1 Chile ve třetím tisíciletí

Mandát Eduarda Freie skončil v roce 2000 s rekordně nízkou popularitou, a tak v té době 15 milionů Chilanů rádo zvolilo jméno nové hlavy státu. Tábory příznivců pravice a levice byly značně vyrovnané, což se projevilo historickým výsledkem, kdy se poprvé v historii Chile muselo konat 2. kolo prezidentských voleb (již bylo po ústavních změnách možné). Jako vítěz z této volby vzešel socialista Ricardo Lagos (ve funkci 2000–2006), jeden z největších odpůrců Pinochetova režimu. Ihned po nástupu do funkce si stanovil několik prioritních cílů, jako se vyrovnat s důsledky asijské finanční krize, znovu nastartovat předkrizový ekonomický růst, snížit nezaměstnanost a bojovat s chudobou (Collier a Sater, 2004).

Ze začátku svého funkčního období se ale musel potýkat s korupčním skandálem svých spolustraníků, když bylo zjištěno, že pobírali „platy navíc“. Tato praktika byla v Chile silně zakořeněna po několik dekad, přesto Chile patřilo mezi země na jihoamerické poměry odolné vůči korupci a chilská společnost nesla podobné excesy obzvláště těžce. Lagos se rozhodl, že s podobnými praktikami definitivně skoncuje prosazením nového systému odměňování vysokých státních úředníků. V roce 2003 začala chilská ekonomika konečně po slabších pokrizových letech výrazněji ožívat (viz Graf 4.1), důvodem bylo profitování z bilaterálních dohod uzavřených s USA, Evropskou unií, Kanadou, Čínou a Jižní Koreou. V oblasti zahraniční politiky se ve stejné době vyostřil spor s Bolívií, která si stále dělala ambice na své původní území u Tichého oceánu. Po více než sto letech

od války o ledek vyhlásila Bolívie s podporou Venezuely omezení vývozu zemního plynu do Chile. Ricardo Lagos ovšem nátlaku neustoupil a Bolívie opět odešla ze sporu poražena. Dále se Lagos do historie zapsal zavedením přístupu k základní zdravotní péči pro všechny občany bez rozdílu, prosazením zákona o manželství, umožňující poprvé v dějinách této katolické společnosti rozvody nefunkčních manželských svazků, a dalším vyšetřováním Pinochetova režimu, na jehož konci v roce 2004 stála tzv. *Valechova zpráva* informující chilský lid o 28 459 vězněných a mučených osobách, pro něž a jejich rodiny vláda připravila velkorysé finanční dary jako odškodnění.

Mezitím už na politické scéně začínala získávat na popularitě Lagosova ministryně obrany Michelle Bachelet, první žena v dějinách Jižní Ameriky na této pozici. Jakožto další velká odpůrkyně vlády Augusta Pinocheta¹⁵ pomohla svým vlivem prezidentu Lagosovi k mnoha ústavním reformám, čímž byl po 15 letech od pádu diktatury zakončen proces přerodu země v moderní demokracii. V roce 2006 pak Bachelet zcela logicky kandidovala v prezidentských volbách a zvítězila (ve funkci 2006–2010), čímž se stala v dějinách teprve šestou prezidentkou některé jihoamerické země. V souladu s předvolebními sliby postavila prezidentka svůj program na podpoře dlouhodobého ekonomického růstu, rozvoji sociálního státu a prohlubování demokracie. Velkým tématem se stal kabinet, sestavený s ohledem na rovnost pohlaví na úrovni ministrů, náměstků i šéfů odborů, tím se rázem Chile posunulo mezi nejpokrokovější země v této oblasti. Avšak ani Bachelet se nevyhnuly problémy. V roce 2006 rychle odstartovala tzv. *revoluce tučňáků*, podle černobílých školních uniforem středoškolské mládeže. Studenti a profesori při masových demonstracích požadovali především kvalitnější a levnější středoškolský vzdělávací systém. Druhým a podobně závažným problémem byl kolaps nového systému hromadné dopravy v Santiagu de Chile. Bachelet se za nastalé komplikace veřejně omluvila a problémy slíbila vyřešit, například *Transantiago*, jak se systém hromadné dopravy v hlavním městě jmenuje, se poměrně rychle stalo jedním z nejmodernějších systémů dopravy na celém americkém kontinentu.

Velkou výhodou pro realizování všech ambiciózních plánů prezidentky byly rostoucí ceny mědi na světových trzích, zejména Čína totiž probudila svůj zájem o tuto komoditu. S rostoucími příjmy státního těžařského podniku a tím i státní pokladny mohla Bachelet zrealizovat zásadní reformu svého funkčního období – důchodovou reformu, která měla zajistit důstojný příjem na stáří všem Chilanům včetně stále velkého téměř

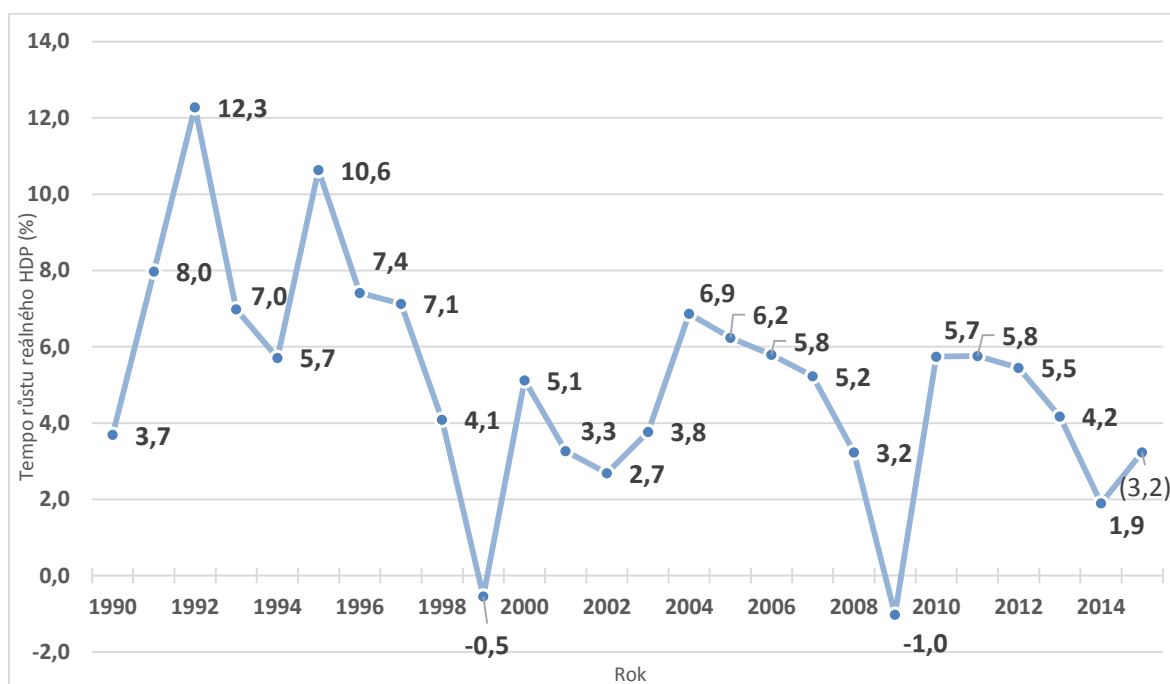
---

¹⁵ Její otec byl za Pinochetova režimu mučen a zemřel ve vězení, sama s matkou poté uprchla do exilu.

nejmájetnějšího sektoru společnosti (v roce 2006 žilo v Chile stále přibližně 13 % obyvatel pod hranicí chudoby). Společně s důchodovou reformou se realizovaly mohutné investice do systému předškolní výchovy, neboť předtím si jesle nebo školky chudší vrstvy nemohly vůbec dovolit (Chalupa, 2012).

Velký obrat ve vývoji chilské ekonomiky představovala jako i jinde světová hospodářská krize, která zapříčinila hospodářskou recesi v roce 2009 spojenou s nárůstem nezaměstnanosti k 10 % (viz Graf 4.2). Ačkoli by se mohlo zdát, že silně proexportně zaměřenou ekonomiku krize přibrzdí na delší dobu, tak opak byl pravdou a recese byla mírnějšího charakteru než recese následující po asijské finanční krizi (viz Graf 4.1 a Graf 4.2). Důvodem mohla být velice prozíravá reakce ministra hospodářství Chile Andrése Velasca, který značnou část příjmů z exportu mědi z předchozích let ukládal do rezervních fondů a v krizi z nich byl připraven uskutečnit největší fiskální stimul v dějinách země, kdy během několika měsíců byly napumpovány do ekonomiky 4 miliardy dolarů. I tímto krokem se udržela popularita prezidentky na vysoké úrovni, přesto podle chilské ústavy nemohla kandidovat v následujících volbách (Lagos, Hounshell a Dickinson, 2012).

Graf 4.1 Tempo růstu reálného HDP 1990–2015 (%; rok 2015 odhad)

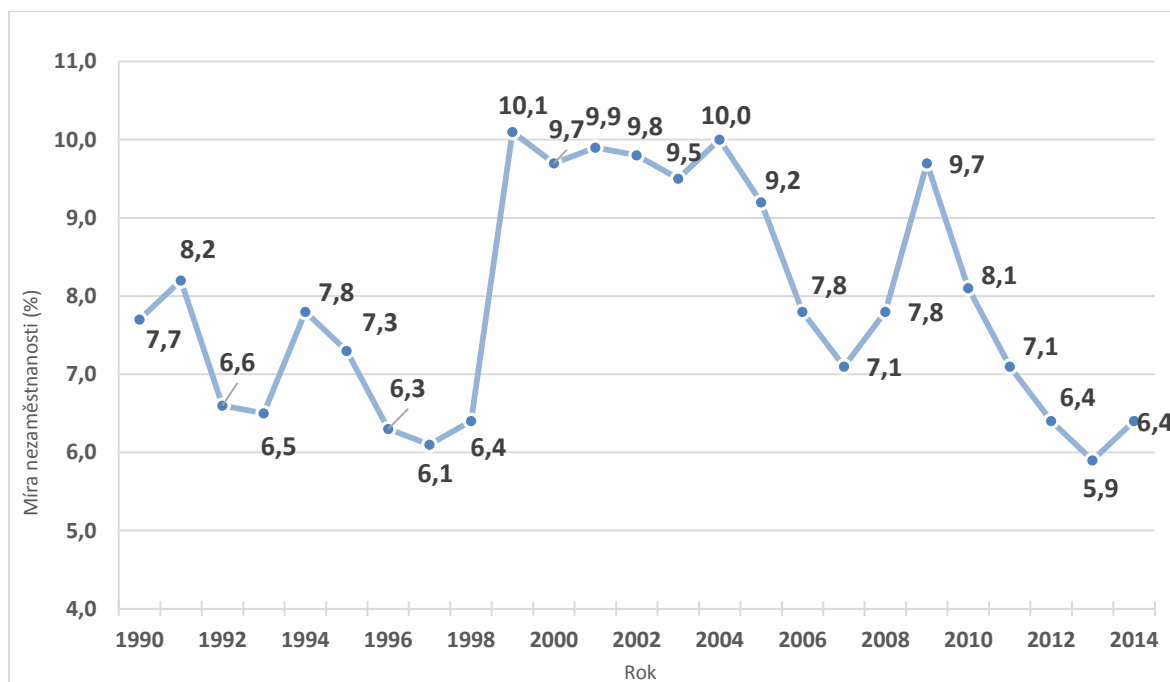
Zdroj: OECD, 2015a. Vlastní zpracování

Zatímco se levicová koalice drolila, pravicové strany se dokázaly semknout a nabídnout v prezidentské volbě charismatickou osobnost miliardáře Sebastiana Piñery (ve funkci 2010–2014). Bylo to poprvé po 20 letech, kdy se do prezidentského paláce

dostal pravicový kandidát. Druhou pozitivní zprávou pro Chile byl vstup země do OECD, stalo se tak první členskou zemí z Jižní Ameriky. Bohužel místo naplňování volebního programu musel prezident po většinu času spíše rychle improvizovat, protože Chile v roce 2010 zasáhlo šesté nejsilnější zaznamenané zemětřesení v dějinách lidstva, při němž zemřely stovky lidí a poničeno bylo přes 500 000 bytových jednotek. Kromě odstraňování následků zemětřesení měl Piñera, vlastníci značný podíl ve státních aeroliniích a chilské televizi, značné problémy se střetem zájmů a brzy se stal nejméně oblíbenou postavou od návratu demokracie. Částečné napravení vztahů s veřejností přinesla záchranná akce 33 zavalených horníků v dole v srpnu 2010. Více než dvouměsíční operace se nakonec proměnila v nejúspěšnější a mediálně nejsledovanější záchrannou akci v dějinách lidstva. Asi definitivní ránu ale Piñerově popularitě zasadily studentské protesty požadující změnu zásadní změnu vysokého školství a trvající od roku 2011 až dodnes. Není tedy divu, že v následujících volbách (poprvé bylo hlasování dobrovolné, předtím bylo vždy pro registrované voliče povinné) zvítězila opět levicová kandidátka Michelle Bachelet (ve funkci 2014–doposud), která se zavázala skrze daňovou reformu (zejména zvýšením korporátní daně) vyřešit problém jednoho z nejdražších vysokoškolských systémů na zemi (Chalupa, 2012).

Graf 4.2 Míra nezaměstnanosti 1990–2014 (%)

Zdroj: OECD, 2015b. Vlastní zpracování

V současnosti Chile zažívá mírné ochlazení ekonomického růstu (viz Graf 4.1), které není ani tak důsledkem vnitřních problémů ekonomiky, jako spíše souhrnem

exogenních faktorů. Druhá polovina roku 2013 přinesla celosvětově posilování důvěry v rozvinuté ekonomiky a oslabování rozvíjejících se trhů. Tento vývoj je přisuzován mj. částečnému uklidnění situace v Evropě, které zapříčinilo snížení objemu investic putujících do rozvíjejících se trhů, což v Chile vedlo k nedostatku financí ve stěžejním těžebním průmyslu. Rovněž Čína, hlavní odběratel chilské mědi, vykazala určité ochlazování ekonomiky. I proto se propadly ceny mědi na mezinárodních komoditních burzách. Chile tyto změny dosti ovlivňují, protože čtvrtina vývozu míří právě do Číny a největším vývozním artiklem jsou z 59 % nerostné suroviny (viz Tabulka 4.1). Navíc přes 80 % vývozu nerostných surovin připadá na měď, jejíž těžba a prodej znamenají pro Chile přibližně 15 % z tvorby HDP. Mírné oživení chilské ekonomiky se nicméně očekává už v letošním roce 2015 (viz Graf 4.1), neboť se očekává mírný růst cen mědi a vláda se rozhodla podpořit ekonomický růst expanzivní fiskální politikou, přičemž ke stejnému kroku (expanze) se odhodlala také chilská centrální banka Banco Central de Chile.

Tabulka 4.1 Chilský export a import za rok 2013

Export					Import				
Pořadí	Podíl největších příjemců chilského exportu na celkovém exportu (%)		Podíl nejvýznamnějších složek na celkovém exportu (%)		Pořadí	Podíl největších dovozců do Chile na celkovém importu (%)		Podíl nejvýznamnějších složek na celkovém importu (%)	
1.	Čína	24,8	zemědělské produkty	27,5	1.	USA	20,2	zemědělské produkty	8,5
2.	Evropská unie	14,6			2.	Čína	19,7		
3.	USA	12,7	nerostné suroviny	58,7	3.	Evropská unie	16,6	nerostné suroviny	22,2
4.	Japonsko	9,9			4.	Brazílie	6,4		
5.	Brazílie	5,7	produkty zpracov. průmyslu	13,8	5.	Argentina	4,9	produkty zpracov. průmyslu	69,3
ostatní		32,3			ostatní		32,2		

Zdroj: Banco Central de Chile, 2014; WTO, 2014. Vlastní zpracování

I přes negativní zprávy posledních měsíců je Chile nejrozvinutějším a nejbohatším státem Jižní Ameriky. Mezi zeměmi tohoto světadílu vyčnívá hodnotou HDP/obyvatele v paritě kupní síly (dále jen PPP) 21 911 dolarů, v průměrné délce školní docházky 9,8 let, hodnotou indexu lidského rozvoje (dále jen HDI) Organizace spojených národů,

postavením v žebříčku „Doing Business“ (každoročně publikován WB a hodnotí snadnost podnikání ve 189 zemích světa) a v mnohých dalších ukazatelích (viz Tabulka 4.2).

Tabulka 4.2 Základní srovnání zemí Jižní Ameriky za rok 2013

Země	HDP/obyv. podle PPP	Průměrný počet let školní docházky	HDI (0-1; vyšší je lepší)	GCI (1-7; vyšší je lepší)	Postavení v Doing business (189 zemí)
Argentina	21 547,3	9,8	0,808	3,76	126.
Bolívie	6 131,1	9,2	0,667	3,84	162.
Brazílie	15 037,5	7,2	0,744	4,33	116.
Chile	21 911,3	9,8	0,822	4,61	34.
Ekvádor	10 890,0	7,6	0,711	4,18	135.
Guyana	6 545,9	8,5	0,638	3,77	115.
Kolumbie	12 423,9	7,1	0,711	4,20	43.
Paraguay	8 092,7	7,7	0,676	3,61	109.
Peru	11 774,2	9,0	0,737	4,25	42.
Surinam	16 071,4	7,7	0,705	3,75	161.
Uruguay	19 594,6	8,5	0,790	4,05	88.
Venezuela	18 198,4	8,6	0,764	3,35	181.

Zdroj: UNDP, 2014a; UNDP 2014b; WB, 2014; WB, 2015; WEF, 2014. Vlastní zpracování
Pozn.: HDI = index lidského rozvoje; GCI = index globální konkurenceschopnosti

Za zmínku stojí ještě fakt, že chilská ekonomika je podle Světového ekonomického fóra nejotevřenější v Jižní Americe a stejně tak je ekonomikou nejkonkurenceschopnější (podle indexu globální konkurenceschopnosti; dále jen GCI). Svůj podíl na tom mají malé bariéry obchodu ještě dále snižované vytvořením Pacifické aliance¹⁶, silné institucionální uspořádání, nízká úroveň korupce a efektivní vláda, což dokazuje například veřejný dluh v poměru k HDP nepřesahující 20 %, což lze označit za jednu z nejlepších hodnot na světě. Na druhé straně nelze přehlížet nedostatky ve vzdělávacím systému, který není efektivní a netvoří dobrý základ pro budoucí společnost založenou na inovacích. Dalším negativem

¹⁶ Integrační seskupení vzniklé v roce 2011. Členskými zeměmi jsou Chile, Kolumbie, Mexiko a Peru. Hlavními cíli jsou rozvoj volného obchodu, ekonomická integrace zúčastněných států stejně jako bezvízový styk a společná burza cenných papírů.

chilského ekonomického růstu je stále jedna z nejvyšších příjmových nerovností v Jižní Americe a také již výše zmíněná přetrvávající závislost ekonomiky na vývozu nerostných surovin (BusinessInfo.cz, 2014; OECD, 2014).

4.2 Empirická analýza

Analýza vlivu institucionálních proměnných na ekonomický růst bude provedena metodou panelové regrese, aby mohla být exaktně otestována hypotéza o vlivu institucionálních faktorů na ekonomický růst Chile i ostatních zemí Jižní Ameriky. Metoda panelové regrese umožňuje postihnout maticově vztahy napříč vybraným vzorkem zemí z časového hlediska. Jinými slovy panelová data představují specifický typ pozorování, která kombinují průřezová a časově uspořádaná data. Znamená to, že státy i proměnné jsou pozorovány v několika časových obdobích.

Panelová data nám umožňují získat velké množství pozorování, která nejsou v konvenčních časových řadách dostupná, snižují kolinearitu mezi vysvětlujícími proměnnými a umožňují testovat i složitější a reálnější ekonometrické modely, než je tomu v případě pouze časových nebo pouze průřezových dat. Je to dáno tím, že metodou panelové regrese lze lépe identifikovat a měřit ty efekty, které není snadné časovou nebo průřezovou analýzou zachytit. Velkou výhodou této metody je navíc větší spolehlivost odhadů parametrů a schopnost přinést více informací. Nejčastějším problémem panelové regrese naopak bývá vzájemná závislost průřezových jednotek na sobě, což při nevhodné specifikaci modelu může vést až ke zkresleným závěrům (Hušek a Pelikán, 2003).

4.2.1 Vstupní data a jejich zdroje

Datovou základnu empirické analýzy práce tvoří země Jižní Ameriky. Výběr těchto zemí je záměrný pro jejich blízkou historickou provázanost v koloniálním období a pro možnost následného vynášení závěrů pro celý světadíl Jižní Ameriky. Pouze jediná země, Surinam, je z datového souboru vyloučena, jelikož nesplňuje požadavek na dostupnost většiny dat.

V následujícím textu budou představeny proměnné celkem tří panelových regresních modelů této práce. Pro první model byly využity časové řady čtyřletých průměrů použitých proměnných od roku 1990–2013, celkově tedy bylo k dispozici 6 čtyřletých období. Pro druhé dva modely bylo následně využito období 1999–2013 s daty za každý jednotlivý rok, přičemž tento krok bude ještě komentován podrobněji u odhadů a výsledků modelů samotných. Obě časové periody jsou nicméně zvoleny s ohledem na co

nejdelší zkoumané období a s ohledem na dostupnost dat pro všechny země s minimální nutností doplňování chybějících krajních hodnot pomocí extrapolace lineárním trendem.

Vysvětlovanou proměnou všech modelů v práci představuje ekonomický růst. Ten je dle práce Mankiwa, Romera a Weila (1992) představován nejlépe růstem reálného HDP, čehož je v práci dosaženo pomocí první difference logaritmu reálného HDP na jednoho obyvatele dle PPP. Dále jsou modely tvořeny souborem vysvětlujících proměnných, které můžeme rozčlenit do dvou kategorií. První představují růstové proměnné z klasického hlediska, aproximující velikost fyzického kapitálu, lidského kapitálu a počáteční ekonomickou úroveň zemí. Do druhé kategorie poté zahrnujeme institucionální proměnné, představované v prvním a druhém modelu ekonomickými a politickými institucemi a ve třetím modelu pouze institucemi ekonomickými. Výběr všech konkrétních proměnných pro modely, aproximující klasické růstové i institucionální proměnné¹⁷, vychází z prací Decker a Lim (2007), Flachaire, Peñalosa a Konte (2011), Nawaz (2011) a Zouhaier a Kefi (2012). Stejně tak z těchto prací vychází hypotézy o přímo úměrných vztazích vysvětlujících proměnných s ekonomickým růstem.

Reálné HDP na jednoho obyvatele dle PPP (v modelech jako HDP) – tento ukazatel vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořenou za dané období na určitém území na jednoho obyvatele daného území. Aby jednotlivé hodnoty byly srovnatelnější, je tento konkrétní ukazatel přepočítán pomocí mezinárodního dolaru tak, aby byla ve zkoumaném vzorku zaručena stejná kupní síla všech měn. Mezinárodní dolar je totiž hypotetická měnová jednotka, která má stejnou PPP, jakou má americký dolar ve Spojených státech amerických v daném okamžiku. Veškerá data jsou tedy v stálých mezinárodních dolarech (základní rok 2005) na základě výpočtů celosvětového statistického partnerství „The International Comparison Program“ z roku 2011, které se určováním PPP zabývá a pocházejí z databáze *Penn World Table Pensylvánské univerzity* (WB, 2015a).

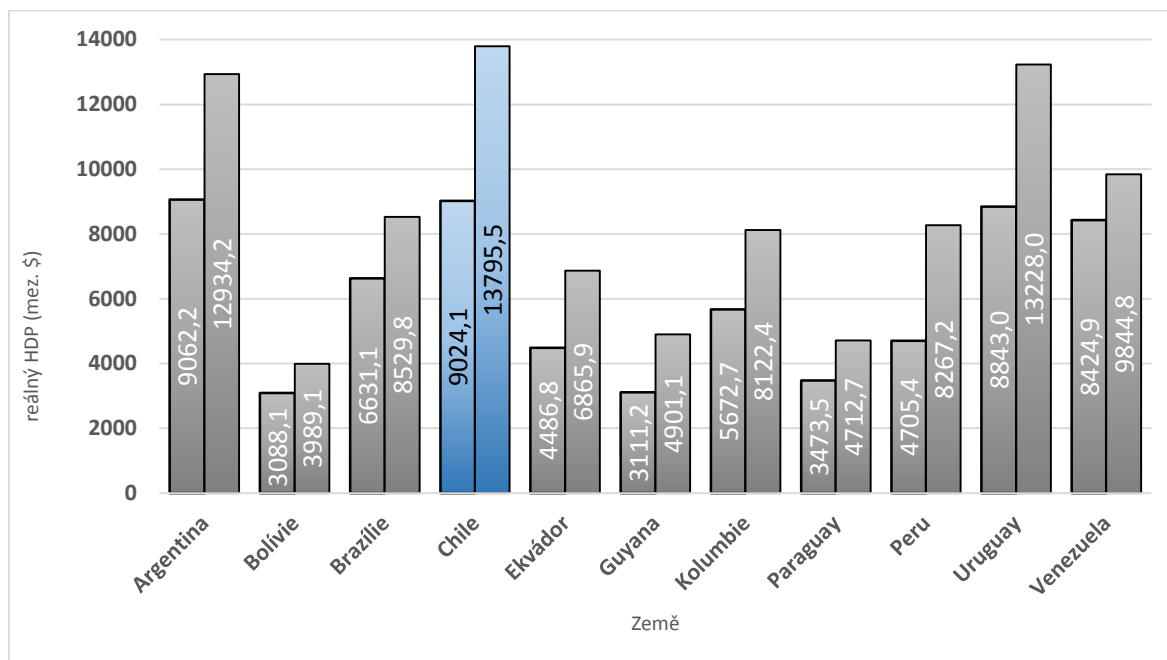
V Grafu 4.3 můžeme pozorovat hodnoty reálného HDP na jednoho obyvatele dle PPP v letech 1999 a 2013. Tyto hodnoty nám mohou říci hodně o ekonomické úrovni jednotlivých států. V roce 1999 se na čele regionu držel čtyřlístek Argentiny, Chile, Uruguaye a Venezuely. Na druhém konci pořadí se nacházely Bolívie, Guyana a Paraguay s třikrát nižší ekonomickou úrovní. V roce 2013 byla situace mezi nejvyspělejšími ekonomikami téměř stejná, jen Chile výrazněji předběhlo během více než jednoho

---

¹⁷ Jejich výběr byl z menší části závislý také na zjištěních (získaných historickou metodou) z kapitoly 3.2.

desetiletí Argentinu a totéž se o kousek povedlo Uruguayi. Naproti tomu růst ekonomické úrovně Venezuely nebyl tak výrazný a v této oblasti se na ni dotáhly dynamicky rozvíjející se ekonomiky Brazílie, Kolumbie a především Peru.

Graf 4.3 Hodnota reálného HDP na jednoho obyvatele dle PPP v letech 1999 a 2013

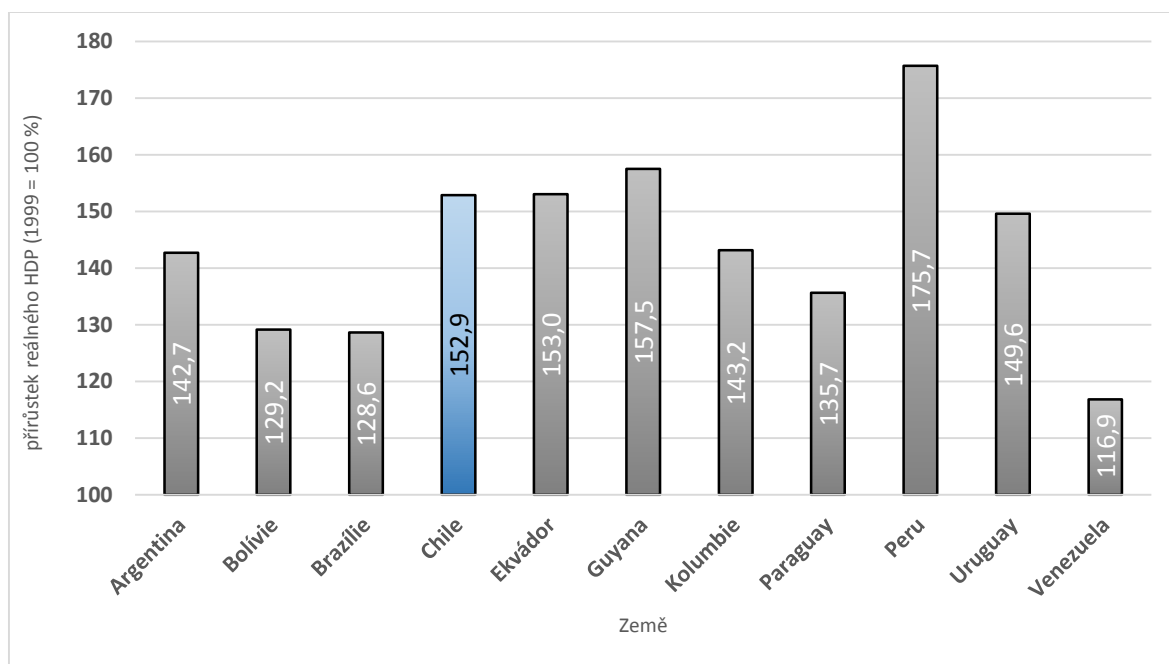
Zdroj: Heston, Summers a Aten, 2013. Vlastní výpočty a zpracování

První nezávislou proměnnou modelů představuje *reálné HDP na obyvatele dle PPP v prvním sledovaném období* (1990–1993) nebo v prvním roce sledování (1999). Tato proměnná byla zvolena v souvislosti se Solowovým modelem, protože umožňuje sledovat vývoj konvergence zemí s nejnižší ekonomickou úrovní v prvním období k zemím s ekonomickou úrovní nejvyšší (v modelech jako HDP_INIT).

Zhodnotit konvergenci můžeme na základě Grafu 4.4, protože ukazuje, jak se změnila ekonomická úroveň jihoamerických zemí měřená reálným HDP na obyvatele dle PPP od roku 1999 do roku 2013. Jednoznačně nejúspěšnější zemí v tomto období bylo Peru, které zpočátku patřilo k zemím s nižší ekonomickou úrovní. Druhou úspěšnou ekonomikou byla Guyana, která původně byla druhou nejzaostalejší ekonomikou. Vysokého růstu ekonomické úrovně dosáhly i nejvyspělejší státy v roce 1999, tedy Argentina, Chile a Uruguay. Nejhorší pak byl růst ekonomické úrovně ve Venezuele zasažené socialistickým směřováním politiky prezidenta Huga Cháveze. Nelichotivého růstu dosáhly také Bolívie a Paraguay, nejzaostalejší země regionu. Jednoznačný závěr o konvergenci na počátku ekonomicky slabších zemí k ekonomicky silnějším nelze v rámci Jižní Ameriky udělat. Lze pouze konstatovat, že konvergenční potenciál má především

Peru a Guyana, ostatní země vykazovaly maximálně stejný růst jako nejvyspělejší státy regionu.

Graf 4.4 Přírůstek reálného HDP na jednoho obyvatele dle PPP, 2013 (1999 = 100 %)

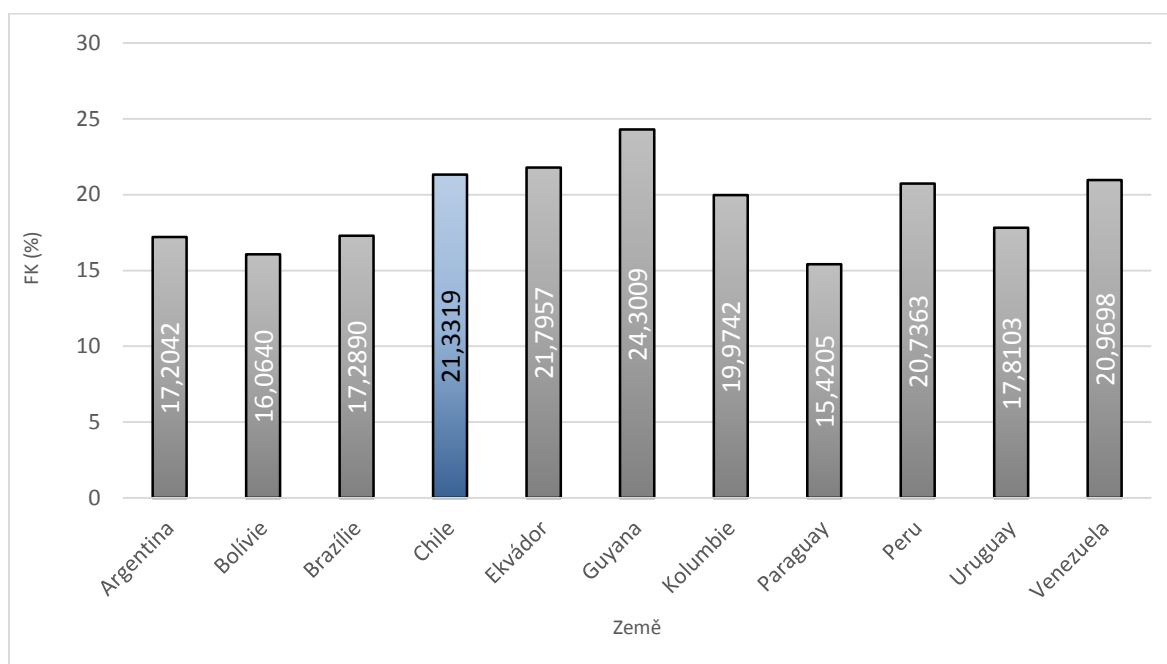

Zdroj: Heston, Summers a Aten, 2013. Vlastní výpočty a zpracování

Druhou vysvětlující proměnnou, prezentující nejvhodnější aproximaci zásoby fyzického kapitálu v ekonomice, je *podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP* (v modelech jako FK) z databáze *World Development Indicators WB*, jenž vyjadřuje velikost investic do fixního kapitálu. Čím vyšší je hodnota podílu, tím je velikost investic do fixního kapitálu v ekonomice vyšší. Tvorba hrubého fixního kapitálu, nazývaná též „investice“, se skládá z pořízení fixních aktiv rezidentskými výrobci sníženého o jejich úbytky během dané periody, plus určité (obvykle přirozené) přírůstky k hodnotě nevyráběných aktiv, realizované produkční činností výrobců nebo institucionálních jednotek. Tato aktiva jsou určena pouze pro použití v produkčním procesu (ČSÚ, 2015).

Co se týče průměrné tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP, tak jednoznačným jihoamerickým lídrem je Guyana s náskokem 2,5 procentních bodů před druhým Ekvádorem (viz Graf 4.5). Když ale přihlídneme k ekonomické úrovni zemí z Grafu 4.3, tak mezi nejvyspělejšími státy má nejvyšší průměrnou tvorbu hrubého fixního kapitálu na HDP Chile a Venezuela, avšak Argentina s Uruguayí mají tvorbu „investic“ vzhledem ke své ekonomické úrovni výrazně menší. Jediné dva vnitrozemské státy Jižní Ameriky, Bolívie a Paraguay, jsou v tomto ohledu společně nejhorší – mají nejnižší průměrnou tvorbu hrubého fixního kapitálu na HDP a zároveň nízkou ekonomickou úroveň.

Graf 4.5 Průměrný podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP (1999–2013)

Zdroj: WB, 2015b. Vlastní výpočty a zpracování

Třetí nezávislou proměnnou je *index vzdělání* (v modelech jako LK) *programu Organizace spojených národů pro rozvoj* (dále jen UNDP). Tento index představuje často v růstových modelech hodnotu lidského kapitálu v ekonomice a získává se z ukazatele průměrné střední délky vzdělávání a ukazatele očekávané délky vzdělání. Ukazatel průměrné střední délky vzdělávání je hodnotou průměrného počtu let, které člověk starší 25 let strávil v životě vzděláváním a ukazatel očekávané délky vzdělání je hodnotou očekávaného počtu let, které vzděláním stráví dnes pětileté dítě v celém svém životě. Hodnoty indexu vzdělání se pohybují od 0 do 1, přičemž hodnoty vyšší znamenají zjednodušeně vyšší hodnotu lidského kapitálu v ekonomice (UNDP, 2014b; UNDP 2014c).

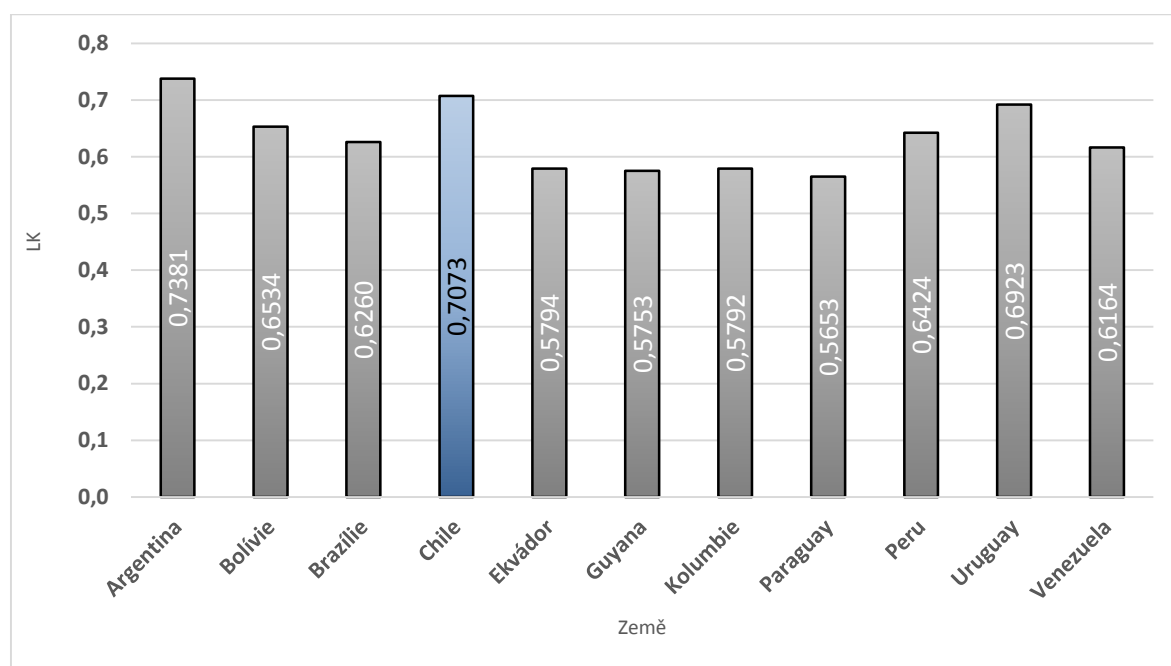
V Grafu 4.6 lze sledovat průměrnou hodnotu indexu vzdělání v 11 zkoumaných zemích. Nejvyšších hodnot dosahují spíše země s vyšší ekonomickou úrovní podle Grafu 4.3, například Argentina, Chile a Uruguay. Poměrně slušných hodnot dosahuje také Peru, které je zemí s nejrychleji rostoucí ekonomickou úrovní (viz Graf 4.4). Překvapením může být Bolívie, která je v rámci indexu vzdělání čtvrtá nejlepší, avšak v rámci ekonomické úrovně je nejzaostalejší zemí Jižní Ameriky.

Čtvrtou vysvětlující proměnnou a první z kategorie institucionálních je *index ekonomické svobody kanadského Fraser Institute* (v modelech jako EI), který je vydáván od roku 1996, avšak data jsou pro některé země propočítána zpětně až do roku 1970. Tento index zahraniční autoři, například Flachaire, Peñalosa a Konte (2011), považují za ideální

možnost pro aproximaci ekonomických institucí v regresních modelech. Index ekonomické svobody Fraser Institute je kompozitním ukazatelem konstruovaným z celkem 5 dílčích subindexů o 21 prvcích s celkem 38 ukazateli založenými jak na tvrdých, tak měkkých datech. Fraser Institute spolupracuje při zjišťování indexu ekonomické svobody s více jak šedesáti organizacemi z celého světa a uvádí, že konstrukce jednotlivých ukazatelů je založena převážně na vyhodnocování běžně zveřejňovaných statistických údajích a je v menší míře doplněna o expertní odhady (cca z jedné třetiny).

Graf 4.6 Průměrná hodnota indexu vzdělání (1999–2013)

Zdroj: UNDP, 2014d. Vlastní výpočty a zpracování

Hodnoty jednotlivých ukazatelů nabývají hodnot od 0 do 10. Vyšší hodnota ukazatele vždy znamená vyšší úroveň ekonomické svobody. Hodnoty za 5 základních oblastí (subindexů) jsou získány prostým průměrem dílčích hodnot a celkový index je potom dán průměrem 5 subindexů. Jednotlivé subindexy jsou místo hlavního indexu použity ve třetím modelu, proto si je také blíže představíme:

- *Velikost vlády* ukazuje, do jaké míry se země spoléhají na individuální volbu a trh v porovnání s politickým procesem alokace zdrojů. Velikost vlády hodnotí ukazatele podílu vládní spotřeby na celkové spotřebě, podílu transferů a dotací na HDP, podílu vládních aktivit a investic na celkových investicích a nejvyšší mezní daňové sazby. Obecně se pokládá za přijatelnější menší velikost zásahů vlády do ekonomiky, proto je menší velikost vlády hodnocena lépe.

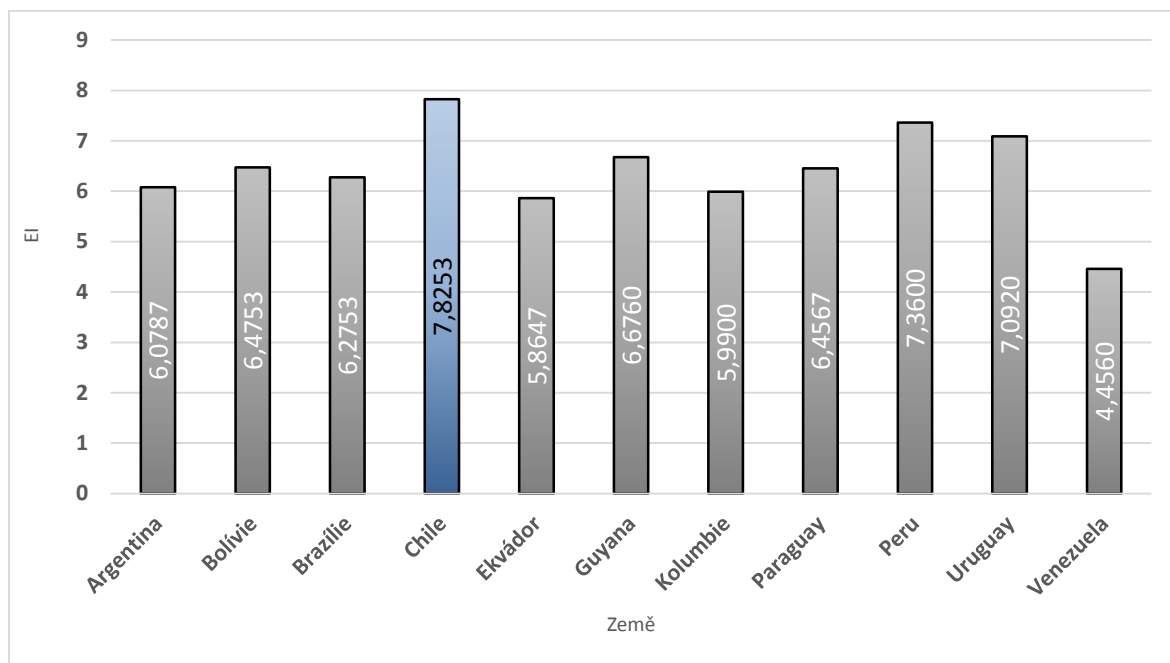
- *Právní řád a zajištění vlastnických práv* ukazuje, jak dokáže vláda chránit občany a jejich legálně získaný majetek. Hodnotí se nezávislost a nestrannost soudů, vymahatelnost smluv a zásahy do právního řádu a politického procesu. Lépe hodnocena je lepší ochrana vlastnických práv.
- *Finanční stabilita* ukazuje na konzistentnost měnové politiky a zahrnuje růst nabídky peněz, růst inflace a přístup k zahraničním měnám na finančních trzích. Lépe je hodnocena stabilita měnové politiky, inflace i finančních trhů.
- *Svoboda v mezinárodní směně* se snaží pokrýt co nejširší oblast restrikcí v mezinárodním obchodě – cla, kvóty, skryté administrativní překážky, regulace měnového kurzu a kapitálových toků... Jako více ekonomicky svobodné jsou hodnoceny liberalizační přístupy v ekonomice.
- *Regulační rámec ekonomiky* je rozdělen do tří dílčích ukazatelů. Regulace na úvěrovém trhu zahrnuje podíl soukromého kapitálu v bankách a možnost vstupu zahraniční konkurence na domácí trh, dále sleduje podíl soukromých úvěrů a možnost regulace úrokové sazby. Míra regulace trhu práce odráží využívání minimální mzdy, regulaci najímání a propouštění pracovní síly, stanovování mezd na centrální úrovni (vliv odborů), výhodnost systému pro nezaměstnané a brannou povinnost. Poslední oblast, překážky v podnikání, je monitorována za pomoci legislativních omezení, cenové kontroly, byrokratických překážek a zpoždění či nelegálních plateb odrazujících od podnikání. Lépe jsou hodnoceny státy s nižším stupněm regulací na svých dílčích trzích (Gwartney, Lawson a Hall, 2014).

V oblasti ekonomických institucí je v Jižní Americe nejvyspělejší Chile (viz Graf 4.7), které o 0,5 bodu indexu následuje Peru a také Uruguay. Ostatní státy dosahují dlouhodobého hodnocení kolem 6 z 10 bodů indexu, jedinou výjimku představuje silně autoritativním režimem řízená Venezuela, což se odráží právě na výši její ekonomické svobody podle Fraser Institute.

Pátou vysvětlující proměnnou je *subindex politických práv v rámci indexu svobody ve světě americké organizace Freedom House* (v modelech jako PI_FH), který provádí evaluaci států podle stavu a míry dodržování lidských a občanských práv. U subindexu politických práv se nehodnotí „teoretická“ míra práv daná zákony, ale skutečná praxe, což nám poskytuje jeden z náhledů na politické instituce ve zkoumaných zemích. Zpráva s hodnocením je publikována pravidelně od roku 1972, je proto možné zachytit

dlouhodobé trendy (metodika se průběžně modifikuje, data z rozdílných let jsou však srovnatelná), zprávy také obsahují rozsáhlá odůvodnění ke každému hodnocení zvlášť. Hlavní index se skládá ze dvou subindexů: *politická práva* (právo svobodné participace na politických procesech, zejména volbách) a *občanské svobody* (osobní svobody jednotlivce).

Graf 4.7 Průměrná hodnota indexu ekonomické svobody Fraser Institute (1999–2013)

Zdroj: Fraser Institute, 2014. Vlastní výpočty a zpracování

Hodnocení je číselné na stupnici 1–7 (jak u hlavního indexu, tak u obou subindexů), průměr hodnocení obou ukazatelů pak zařadí zemi do jedné z kategorií: svobodná, částečně svobodná či nesvobodná, přičemž čím nižší hodnocení, tím více svobodná země. V oblasti politických práv je hodnoceno 10 aspektů v těchto oblastech:

- *Volební proces* (3) – posuzována spravedlnost voleb hlavy státu/vlády, voleb do parlamentu a volebního zákonodárství.
- *Politický pluralismus* (4) – posuzováno právo občanů politicky se organizovat (politické strany, hnutí, apod.), postavení opozice, míra „nezasahování“ silových uskupení (armády, totalitních stran, náboženských fanatiků) do politických svobod občanů a také jsou posuzována politická práva menšin.
- *Praktické fungování vlády* (3) – posuzována míra, s jakou určují politiku vlády svobodně zvolené instituce, míra ovlivnění vlády korupcí, míra transparentnosti, otevřenosti a odpovědnosti vůči voličům v období mezi volbami (Freedom House, 2015a).

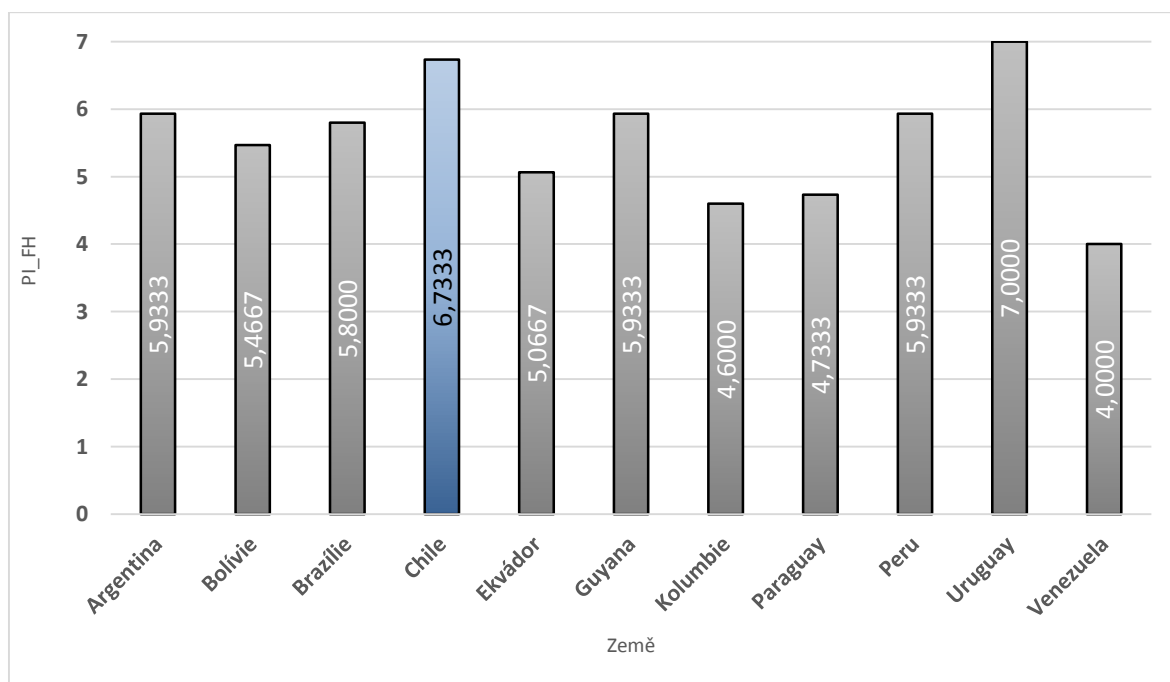
Každý aspekt je hodnocen 0–4 body (0 nejméně a 4 nejvíce svobody). Politická práva tak mohou být ohodnocena 0–40 body, občanské svobody 0–60 body (hodnoceno 15 aspektů), takže mají větší váhu v celkovém indexu.

Na procesu výzkumu a hodnocení se podílí 59 analytiků a přes 20 akademických poradců. Analytici používají širokou škálu zdrojů informací, včetně akademických analýz, analýz nevládních organizací, think-tanků a také informace přímo z hodnocených zemí.

Pro potřeby práce a pro zachování pozitivního vztahu mezi vysvětlující a vysvětlovanou proměnnou je v práci u subindexu politických práv použita převrácená stupnice, kde 1 neznámá nejlepší zajištění politických práv, ale naopak znamená nejhorší schopnost zajištění politických práv v zemi, hodnota 7 pak znamená nejlepší schopnost zajištění politických práv.

Při přetočení stupnice subindexu politických práv Freedom House je nejvyšší (myšleno nejlepší) hodnotou 7, které po celých 15 let dosahovala Uruguay (viz Graf 4.8). Druhou nejúspěšnější zemí s malým odstupem za Uruguayí v zajišťování politických práv bylo Chile. Ostatní státy se umístily již s větší ztrátou jednoho nebo dvou bodů indexu. Nejhorší zemí v zajišťování politických práv je, stejně jako v oblasti ekonomických svobod, Venezuela.

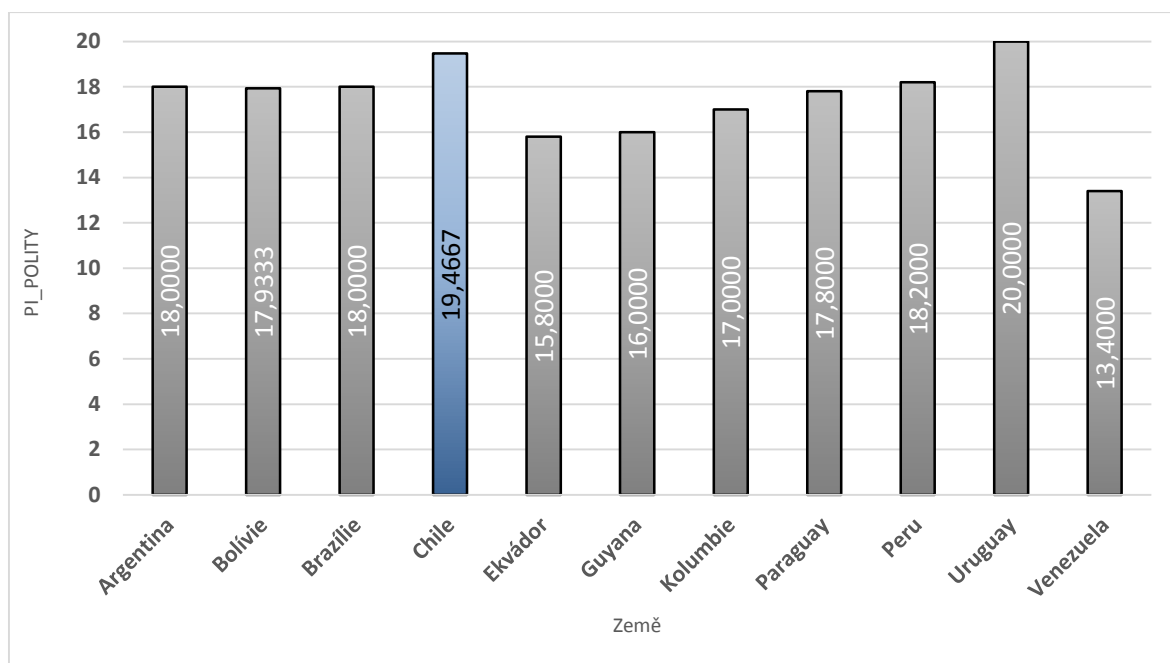
Graf 4.8 Průměrná hodnota subindexu politických práv (1999–2013)

Zdroj: Freedom House, 2015b. Vlastní výpočty a zpracování

Jelikož jsou politické instituce oproti ekonomickým obtížněji postihnutečné a měřitelné, tak za šestou nezávisle proměnnou je zvolen druhý index popisující politické instituce. *Index Polity v rámci mezinárodního projektu The Polity IV Project* (v modelech jako PI_POLITY) se zaměřuje na institucionální kvalitu různých politických režimů, kdežto index svobody ve světě organizace Freedom House se zaměřuje spíše na individuální politické svobody a na svobodnou účast v politickém procesu. Cílem historiků a politologů kolem The Polity Project, kteří vycházejí z historických monografií i současných událostí (hodnocení jsou zpětně vypočítána až do roku 1800), je snaha změřit stabilitu politických režimů, což se dnes děje skrze hodnocení míry demokracie či autokracie. Schéma hodnocení se skládá z 6 komponentů, které zaznamenávají klíčové vlastnosti politických režimů. Celkovým výsledkem je poté index Polity, který je kombinací vypočtené míry demokracie a míry autokracie. Škála hodnocení indexu Polity je od -10 bodů (striktně autokratický režim) do +10 bodů (konsolidovaná demokracie), avšak pro potřeby práce, abychom nepracovali se zápornými čísly, je stupnice upravena a dosahuje hodnot od 0 do 20 bodů, kde vyšší hodnota znamená demokratičtější režim (Marshall, Jaggers a Gurr, 2013).

Graf 4.9 Průměrná hodnota indexu Polity (1999–2013)

Zdroj: CSP, 2014. Vlastní výpočty a zpracování

Pohledem na politické instituce určené upraveným a zprůměrovaným indexem Polity můžeme vyvodit závěr, že zřejmě nejdemokratičtější a politicky nejstabilnější zemí posledních 15 let v Jižní Americe je Uruguay (viz Graf 4.9) s plným ziskem 20 bodů

indexu. Jedinou další zemí, jejíž skóre přesáhlo hranici 19 bodů, je Chile. Ostatní země se seřadily s malými rozdíly v rozmezí od 16 do 18 bodů indexu s výjimkou autokratické Venezuely.

4.2.2 Metodologie

Po výběru proměnných je nutné připravit data k použití v panelovém regresním modelu. Veškeré proměnné byly proto nejprve upraveny v softwaru Microsoft Excel 2013, aby odpovídaly svou strukturou dalšímu využití a chybějící hodnoty byly doplněny metodou extrapolace lineárním trendem. Takto upravená data pak byla převedena do softwaru EViews 7 společnosti IHS, kde práce s nimi mohla pokračovat.

Jednou ze základních podmínek, aby mohla být využita metoda panelové regrese, je stacionarita časových řad (tedy neexistence jednotkových kořenů u těchto řad). Časové řady na přítomnost jednotkových kořenů můžeme testovat pomocí různých testů, například Im-Perasan-Shin testem, Fisher-ADF testem nebo Levin-Lin-Chu testem. Kombinace několika testů se používá pro jejich odlišné nastavení, kdy zkoumají tentýž problém odlišně a mohou tak dohromady přinést kvalitnější informace. Nulová hypotéza všech těchto testů spočívá v existenci jednotkových kořenů, vypovídá tedy o nestacionaritě časové řady. Alternativní hypotéza naopak předpokládá neexistenci jednotkových kořenů. Zjištěná stacionarita časových řad byla preventivně zmírněna jejich logaritmizací na přirozené logaritmy (v modelech přidáním LOG před zkratkou proměnné), což je jedna z možností vedoucí ke zmírnění stacionarity, avšak standardní a spolehlivější způsob odstranění jednotkových kořenů je skrze difference 1. řádu již zlogaritmovaných časových řad nebo v případě nutnosti difference vyšších řádů (v modelech přidáním D před zkratkou proměnné u difference 1. řádu; D2 u difference 2. řádu) (Novák, 2007).

Další důležitou věcí je také test křížové korelace, který se provádí vždy mezi vysvětlovanou proměnnou a postupně každou vysvětlující proměnnou zvlášť. Křížová korelace pomáhá odhalit nejsilnější závislost mezi vysvětlovanou a vysvětlující proměnnou v různých obdobích, což je důležité pro získání informace o možnostech zpoždění vysvětlujících proměnných či jejich předstihu před proměnnou vysvětlovanou. U zvolených proměnných však z ekonomického hlediska dává smysl pouze jejich zpoždění, což můžeme definovat jako vliv nezávisle proměnné v některém z předcházejících období na závislou proměnnou v běžném období (v modelech budou zpoždění vysvětlujících proměnných označeny číslem v závorce za zkratkou proměnné).

Když jsou tyto kroky splněny, můžeme se pokusit odhadnout panelový regresní model. Zvolená metoda odhadu je u všech modelů metoda nejmenších čtverců. Použity byly modely s fixními efekty, jelikož například Wooldridge (2002) tento model doporučuje pro makroekonomická data. Abychom ale byli přesní, fixní efekty byly použity u modelů na průřezu, lze totiž předpokládat, že mezi zeměmi Jižní Ameriky existuje určitá heterogenita, která není postihnuta v rámci zvolených exogenních proměnných. Použití fixních efektů v průřezu zahrnuje trvalé (časově neměnné) rozdíly mezi jednotlivými zeměmi (ostatní institucionální nebo kulturní rozdíly, které nejsou zahrnuty do modelů, ale mohou mít vliv na ekonomický růst). Použití fixních efektů v čase by naopak zahrnovalo rozdíly v jednotlivých obdobích napříč zeměmi, bylo by tak nutné předpokládat, že na všechny země Jižní Ameriky působil stejným vlivem nějaký efekt, který byl ale každý rok jiný, což však neodpovídá realitě.

Ostatní ekonometrické problémy vedoucí k nepřesným odhadům, jako přítomnost autokorelace či heteroskedasticity v panelech, jsou při panelové regresní analýze poměrně obtížně testovatelné, proto je využit při výpočtu kovarianční matice estimátor „White period“, který koriguje heteroskedasticitu a způsobuje, že odhad směrodatných odchylek parametru a testy hypotéz jsou korektní s ohledem na autokorelaci. Součástí výstupů modelů sice bude kromě F-statistiky, T-statistiky, adjustovaného koeficientu determinace také hodnota Durbinova-Watsonova testu, avšak vzhledem k použití již zmíněného estimátoru White period nebude komentována (Greene, 2012).

Nakonec nejdůležitějším výstupem práce je určení statistické významnosti či nevýznamnosti jednotlivých proměnných, která bude zkoumána na 1%, 5% a 10% hladině významnosti, přičemž ještě 15% hladinu můžeme považovat za hraniční z hlediska akceptovatelnosti. Nutné je také vědět, jaká mají být očekávána znaménka u jednotlivých koeficientů vysvětlujících proměnných ve vztahu k ekonomickému růstu. Pro účely ekonometrického modelování jsou na základě provedené rešerše empirické literatury¹⁸ formulovány tyto ekonomické hypotézy, které budou buď potvrzeny, nebo zamítnuty:

- růst hrubé tvorby fixního kapitálu na HDP má pozitivní vliv na ekonomický růst (+),
- růst hodnot indexu vzdělání má pozitivní vliv na ekonomický růst (+),

---

¹⁸ Jak již bylo psáno dříve, hypotézy odráží výsledky prací Decker a Lim (2007), Flachaire, Peñalosa a Konte (2011), Nawaz (2011) a Zouhaier a Kefi (2012).

- růst hodnot indexu ekonomické svobody Fraser Institute (případně každého z jeho 5 subindexů) má pozitivní vliv na ekonomický růst (+),
- růst hodnot subindexu politických práv má pozitivní vliv na ekonomický růst¹⁹ (+),
- růst hodnot indexu Polity má pozitivní vliv na ekonomický růst (+).

4.2.3 Model I.

V tomto panelovém regresním modelu byly použity časové řady čtyřletých průměrů vybraných proměnných z období 1990–2013, protože zejména instituce se v čase mění relativně pomalu, a tak je tento krok lepší k zachycení jejich změn v čase a k určení jejich vlivu na ekonomický růst. Jako vysvětlovaná proměnná figurovalo reálné HDP na jednoho obyvatele dle PPP (HDP). Vysvětlující proměnné tvořily reálné HDP na obyvatele dle PPP v prvním sledovaném období (HDP_INIT), podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP (FK), index vzdělání (LK), index ekonomické svobody Fraser Institute (EI), subindex politických práv (PI_FH) a index Polity (PI_POLITY).

Model s fixními efekty v průřezu pomocí metody nejmenších čtverců a s využitím robustního estimátoru White period byl nejprve odhadnut i s klasickou růstovou proměnnou HDP_INIT, avšak po problémech byla odstraněna, a to i z dalších dvou modelů. Tato proměnná je totiž časově invariantní (tj. má konstantní hodnotu v čase v rámci individuální jednotky). V modelu s průřezovými fixními efekty je tedy taková proměnná kolineární s těmito fixními efekty, což způsobuje statistickou nevýznamnost parametrů, často nesprávné znaménko u jednotlivých parametrů a navíc tyto parametry nelze interpretovat odděleně. Kombinace časově invariantních proměnných s fixními efekty je navíc zbytečná. Fixní efekty totiž zahrnují veškerou časově invariantní heterogenitu mezi jednotkami v průřezu, tj. zahrnují všechny potenciální časově invariantní proměnné (Hančlová, 2012).

Stacionarity časových řad bylo po otestování a zjištění nestacionarity dosaženo pomocí prvních diferencí logaritmu, u časové řady indexu Polity pak druhou diferencí logaritmu. Možnosti zpoždění byly poté zkoumány pomocí křížové korelace. Jako vhodné bylo zaznamenáno zpoždění proměnné D_LOG_LK a D_LOG_EI o 1 období.

---

¹⁹ Oproti běžnému subindexu politických práv je v práci použita jeho převrácená varianta, proto je výsledný vliv dle hypotézy pozitivní, ačkoli při použití neupravených dat by to bylo naopak.

Po těchto procedurách byl model stejným způsobem odhadnut ještě jednou, již bez proměnné HDP_INIT. Přes veškerou snahu o zlepšení výsledků nemůžeme tento model pokládat za uspokojivý (viz Tabulka 4.3 a Příloha č. 2 s kompletními výsledky). Na základě hodnoty adjustovaného koeficientu determinace můžeme tvrdit, že ekonomický růst je nezávislými proměnnými vysvětlen pouze z necelých 28 %. Celý model je navíc statisticky významný až na hladině významnosti 15 %, což není nikterak dobrá hodnota. Ještě větším problémem jsou ovšem statisticky nevýznamné proměnné ekonomických a politických institucí a také nesoulad jejich působení na ekonomický růst s hypotézami a teorií, což nelze nijak ekonomicky obhájit, jelikož bychom museli například tvrdit, že čím despotičtější politický režim, tím vyšší ekonomický růst v zemích apod. Naopak klasické růstové proměnné (fyzický a lidský kapitál) svým přímo úměrným vztahem k ekonomickému růstu a statistickou významností potvrdily předpoklady a nepřekvapily.

Tabulka 4.3 Výsledná tabulka panelové regresní analýzy 1. modelu

Vysvětlovaná proměnná		D_LOG_HDP	Délka časové řady (odbočí)		4
Celkový počet pozorování		44	Počet průřezových dat (počet zemí)		11
Vysvětlující proměnná	Koeficient	Standardní chyba odhadu	T-statistika	Pravděpodobnost	Soulad teorie s odhadnutým modelem
C	0,399349	0,021882	3,276513	0,0028***	
D_LOG_FK	0,328637	0,075033	4,379921	0,0000***	ano
D_LOG_LK(-1)	0,500277	0,013778	2,948347	0,0000***	ano
D_LOG_EI(-1)	-0,058174	0,058884	-0,987939	0,3316	ne
LOG_PI_FH	-0,141976	0,080678	-1,259785	0,1894	ne
D2_LOG_PI_POLITY	-0,134573	0,051718	-1,602042	0,1446	ne
Adjustovaný koeficient determinace		0,275361	F-statistika		2,089329
Durbinova-Watsonova statistika		2,238678	Pravděpodobnost (F-statistika)		0,124748

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování

Pozn.: Počet hvězdiček udává hladinu významnosti 10 % (*), 5 % (**), 1 % (***)

4.2.4 Model II.

Po prvním neúspěšném modelu bylo zapotřebí vymyslet jiný postup, aby mohla být potvrzena, či vyvrácena hypotéza o vlivu institucionálních faktorů na ekonomický růst zemí jižní Ameriky. Tou důležitou změnou bylo opuštění zprůměrovaných dat za čtyřletá období a sestavení modelu se stejnými proměnnými, avšak s časovými řadami

sestavajícími z dat za 15 po sobě jdoucích let, což oproti 6 čtyřletým obdobím znamená velký nárůst počtu pozorování. Časové období 1999–2013 bylo vybráno záměrně, jelikož zejména data indexu vzdělání a indexu ekonomické svobody Fraser Institute byla před rokem 2000 získávána jednou za 5 let, což nepředstavuje problém u zprůměrovaných dat za čtyřletá období, ale v případě dat za každý rok by to znamenalo velké množství chybějících hodnot.

Také v tomto případě bylo nutné stacionarizovat nestacionární časové řady logaritmizací, případně lépe prvními a druhými diferencemi logaritmů. Jen zlogaritmovat stačilo časovou řadu subindexu politických práv, naopak časová řada indexu Polity vyžadovala dokonce druhou diferenci logaritmu k odstranění jednotkového kořene. Poté bylo křížovou korelací zjištěno, že zpoždění o 1 období je ideální pro vysvětlující proměnnou D_LOG_EI a D2_LOG_POLITY a o 2 období pro D_LOG_LK.

I druhý panelový regresní model s fixními efekty na průřezu byl odhadnut za pomoci metody nejmenších čtverců s využitím estimátoru White period, avšak v tomto případě jsme se dočkali daleko lepších výsledků. Adjustovaný koeficient determinace říká, že ekonomický růst je vysvětlen nezávislými proměnnými ze 48 %, což je téměř dvojnásobná hodnota oproti minulému modelu, i když stále není nijak vysoká. Adjustovaný koeficient determinace však často dosahuje v případě modelů s panelovými daty nízkých hodnot, což je způsobeno samotnou podstatou aplikované metody, kdy dochází ke kombinaci průřezové a časové jednotky. Také celkově je model statisticky významný na hladině významnosti 1 % (viz Tabulka 4.4 a Příloha č. 3).

Velkou změnou oproti prvnímu modelu je statistická významnost všech proměnných kromě D2_LOG_PI_POLITY (až hraniční 15% hladina významnosti), tedy kromě indexu Polity, avšak i ten by mohl vyjít jako statisticky významnější za použití složitějších odhadových metod, než je metoda nejmenších čtverců nebo při delších zkoumaných časových řadách. Ostatní proměnné se vešly na 5% hladinu významnosti, fyzický kapitál dokonce na 1% hladinu významnosti. Neméně důležité je sdělení o souladu původních ekonomických hypotéz s odhadnutými znaménky koeficientů jednotlivých proměnných. *Pozitivní vliv fyzického kapitálu, lidského kapitálu a hlavně ekonomických i politických institucí na ekonomický růst byl v rámci jihoamerických zemí potvrzen.* Silnější vliv na ekonomický růst mají dle koeficientů klasické růstové proměnné, zejména pak lidský kapitál. Mezi institucionálními proměnnými má nejsilnější pozitivní vliv

na ekonomický růst proměnná aproximující ekonomické instituce, což odpovídá například závěrům práce Zouhaier a Kefi (2012).

Tabulka 4.4 Výsledná tabulka panelové regresní analýzy 2. modelu

Vysvětlovaná proměnná		D_LOG_HDP	Délka časové řady (oddobí)		12
Celkový počet pozorování		132	Počet průřezových dat (počet zemí)		11
Vysvětlující proměnná	Koeficient	Standardní chyba odhadu	T-statistika	Pravděpodobnost	Soulad teorie s odhadnutým modelem
C	-0,122294	0,061858	-1,977001	0,0504*	
D_LOG_LK(-2)	0,636223	0,060054	3,350253	0,0435**	ano
D_LOG_FK	0,257443	0,057526	5,475237	0,0000***	ano
D_LOG_EI(-1)	0,242458	0,084617	3,715377	0,0365**	ano
LOG_PI_FH	0,09556	0,037019	3,581407	0,0411**	ano
D2_LOG_PI_POLITY (-1)	0,036851	0,017883	1,360675	0,1416	ano
Adjustovaný koeficient determinace		0,482787	F-statistika		6,190692
Durbinova-Watsonova statistika		1,903192	Pravděpodobnost (F-statistika)		0,000000

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování

Pozn.: Počet hvězdiček udává hladinu významnosti 10 % (*), 5 % (**), 1 % (***)

4.2.5 Model III.

Poslední model byl sestaven na základě výsledků modelu předcházejícího, protože ten odhalil silnější vliv ekonomických institucí na ekonomický růst, než je tomu u politických institucí. Navíc nám původní volba indexu ekonomické svobody Fraser Institute umožnila použití jeho jednotlivých subindexů, a tím také umožnila bližší analýzu vlivu ekonomických institucí na ekonomický růst. Pomocí posledního modelu bylo tedy možné zjistit, které konkrétní ekonomické instituce ovlivňují ekonomický růst zemí Jižní Ameriky.

Za vysvětlovanou proměnnou byl i potřetí zvolen ekonomický růst, který byl opět aproximován reálným HDP na obyvatele dle PPP. Vysvětlující proměnné prošly obměnou, když byly vypuštěny institucionální proměnné aproximující politické instituce a došlo k nahrazení indexu ekonomické svobody Fraser Institute jeho 5 subindexy – velikostí vlády (EI_1), ochranou vlastnických práv (EI_2), finanční stabilitou (EI_3), svobodou v mezinárodní směně (EI_4) a regulačním rámcem ekonomiky (EI_5).

Původně nestacionární časové řady byly i ve třetím případě stacionarizovány pomocí logaritmů a následně pomocí diferencí prvního řádu logaritmů. Zpoždění nezávislých proměnných na základě křížové korelace bylo provedeno o 1 období u D_LOG_EI_2 a D_LOG_EI_4. O 2 celá období byly zpožděny D_LOG_LK a také D_LOG_EI_5.

Taktéž třetí model byl panelovým regresním modelem s fixními efekty na průřezu, jehož odhad byl realizován metodou nejmenších čtverců s využitím estimátoru White period. Tak jako v případě druhého modelu vyšel i tento model jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a stejně tak je uspokojivý i adjustovaný koeficient determinace s hodnotou přesahující 42 % (viz Tabulka 4.5 a Příloha č. 4). Opět se také potvrdila správnost zvolených ekonomických hypotéz, když všechny proměnné naplnily předpoklady o pozitivním vlivu na ekonomický růst.

Tabulka 4.5 Výsledná tabulka panelové regresní analýzy 3. modelu

Vysvětlovaná proměnná		D_LOG_HDP	Délka časové řady (období)		12
Celkový počet pozorování		132	Počet průřezových dat (počet zemí)		11
Vysvětlující proměnná	Koeficient	Standardní chyba odhadu	T-statistika	Pravděpodobnost	Soulad teorie s odhadnutým modelem
C	0,045307	0,002039	22,21515	0,0000***	
D_LOG_LK(-2)	0,499346	0,062658	3,154572	0,0067***	ano
D_LOG_FK	0,231317	0,05486	4,216525	0,0000***	ano
D_LOG_EI_1	0,044917	0,024299	2,848486	0,0681*	ano
D_LOG_EI_2(-1)	0,158733	0,039036	4,066344	0,0463**	ano
D_LOG_EI_3	0,024814	0,019009	5,305379	0,0000***	ano
D_LOG_EI_4(-1)	0,027649	0,023322	0,785524	0,2383	ano
D_LOG_EI_5(-2)	0,091375	0,038113	1,097481	0,1181	ano
Adjustovaný koeficient determinace		0,426408	F-statistika		8,298006
Durbinova-Watsonova statistika		2,130615	Pravděpodobnost (F-statistika)		0,000000

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování

Pozn.: Počet hvězdiček udává hladinu významnosti 10 % (*), 5 % (**), 1 % (***)

Ne všechny proměnné však vyšly jako statisticky významné. Do stanovené 10% hladiny významnosti se nevešly proměnné D_LOG_EI_4 a D_LOG_EI_5, což jsou subindexy svobody v mezinárodní směně a regulačního rámce ekonomiky, i když ten se

alespoň vešel do hraniční 15% hladiny významnosti, při které by neměl být vynášen jednoznačný závěr. Oblast svobody v mezinárodní směně zřejmě není pro ekonomický růst zemí Jižní Ameriky tak důležitá jako ostatní, což může být dáno příklonem některých států tohoto regionu k socialismu a postupným odvrácením od liberálních myšlenek západního světa. Nejsilnější vliv na ekonomický růst měl jako v minulém modelu lidský kapitál následovaný fyzickým kapitálem, takže klasické růstové proměnné opět ukázaly svou důležitost. Nicméně rámec ekonomiky, v němž se fyzický kapitál vytváří a lidský kapitál akumuluje, utvářejí institucionální faktory. Přímý vliv některých ekonomických institucí navíc dokazuje jejich obrovskou důležitost. Největší vliv na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky mezi ekonomickými institucemi má ochrana vlastnických práv (statisticky významná na 5% hladině významnosti) a velikost vlády (statisticky významná na 10% hladině významnosti), což například víceméně odpovídá závěrům práce Nawaz (2011).

4.2.6 Shrnutí

Po všech nutných krocích, aby mohla být využita metoda nejmenších čtverců pro odhad panelového regresního modelu, byl odhadnut první model se čtyřletými průměry dat za období 1990–2013. Výsledky tohoto modelu ovšem nebyly přesvědčivé, hlavním důvodem byla jeho statistická nevýznamnost a také nevýznamnost institucionálních proměnných s koeficienty neodpovídajícími ekonomickým hypotézám.

Proto bylo přistoupeno ke změně modelu, čtyřleté průměry dat byly vyměněny za data každého roku z období 1999–2013. Tento model již jako statisticky významný mohl potvrdit hlavní hypotézu této práce, že institucionální faktory determinují ekonomický růst zemí Jižní Ameriky. Jedinou statisticky nevýznamnou proměnnou tohoto modelu byl index Polity aproximující politické instituce a dělící země na ty s autoritářskými systémy a ty s demokratickými systémy. S přihlédnutím k hraniční 15% hladině významnosti nebyl vyvozován žádný závěr k tomuto indexu. Druhá proměnná aproximující politické instituce již jako statisticky významná vyšla, avšak síla vlivu na ekonomický růst byla menší než u ekonomických institucí.

Na základě výsledků předešlého modelu byl odhadnut třetí model, a to z důvodu většího zájmu o ekonomické instituce, které mají dle druhého modelu větší vliv na ekonomický růst zemí Jižní Ameriky. Proto byly ze třetího modelu vypuštěny proměnné politických institucí a ekonomické instituce byly aproximovány 5 subindexy v předchozích modelech používaného indexu ekonomické svobody Fraser Institute. I tento model vyšel

jako statisticky významný, stejně jako klasické růstové proměnné (byly statisticky významné v každém ze tří modelů). Mezi institucionálními proměnnými se jako nejdůležitější pro ekonomický růst ukázaly ochrana vlastnických práv, velikost vlády a finanční stabilita, kdežto svoboda v mezinárodní směně a regulační rámec ekonomiky vyšly jako statisticky nevýznamné na 10% hladině významnosti, avšak na 15% hladině již regulační rámec ekonomiky statisticky významný vyšel, a tak nebyl raději vyvozen jednoznačný závěr o jeho vlivu na ekonomický růst.

Při srovnání výsledků empirické analýzy a výsledků vzešlých historickou metodou lze vytvořit určitý průnik obou přístupů pro hodnocení situace v Chile. Historickou metodou bylo zjištěno, že Chile vyniká politickou stabilitou v rámci Jižní Ameriky a také že se přiklonilo během Pinochetova režimu k liberalizaci trhů a zahraničního obchodu. Vliv těchto proměnných na ekonomický růst však v empirické analýze nebyl prokázán. Naopak prokázán byl vliv subindexu velikosti vlády (kterou Pinochet za svého působení významně zefektivnil), ochrany vlastnických práv (od pádu Pinochetovy diktatury nastal postupný demokratizační proces s návratem na čelo Jižní Ameriky v dodržování lidských práv), finanční stability (od 80. let 20. století je Chile zřejmě makroekonomicky nejstabilnější zemí Jižní Ameriky), politických práv (Chile opět na vrcholu v souvislosti s demokratizačním procesem) i klasických růstových proměnných.

V Tabulce 4.6 je možné sledovat průměrné umístění, kterého Chile dosáhlo za posledních 15 let v rámci statisticky významných proměnných z jednotlivých modelů. Samozřejmě je k vidění také postavení v rámci ekonomické úrovně z roku 2013, které je převzaté z Grafu 4.3.

Tabulka 4.6 Umístění Chile v Jižní Americe ve statisticky významných proměnných

Proměnná	HDP	FK	LK	PI_FH	EI	EI_1	EI_2	EI_3
Pořadí	1.	3.	2.	2.	1.	3.	1.	2.

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování

Pozn.: HDP = HDP/obyv. v PPP; FK = Tvorba hrubého fixního kapitálu na HDP; LK = index vzdělání; PI_FH = subindex politických práv; EI = index ekonomických svobod Fraser Institute; EI_1 = subindex velikosti vlády; EI_2 = subindex ochrany vlastnických práv; EI_3 subindex finanční stability

Chile bylo a je zemí s nejvyšší ekonomickou úrovní Jižní Ameriky, což může být dáno vyrovnanými výbornými výsledky mezi proměnnými, které podle výsledků druhého a třetího modelu ovlivňují ekonomický růst v Jižní Americe. Ačkoli v některých oblastech nebylo Chile za posledních 15 let na prvním místě, tak nikdy výrazně dosaženými hodnotami nezaostávalo a nikdy se neumístilo hůř než třetí z 11 zkoumaných zemí Jižní

Ameriky (viz Graf 4.5; 4.6; 4.7 a 4.8), což nelze říci například o Guyaně, která byla nejlepší v tvorbě hrubého fixního kapitálu na HDP, ale zaostávala téměř ve všech ostatních oblastech. Navíc pokud bylo Chile v některé oblasti na čele, byla to vždy oblast s vyšším pozitivním vlivem na ekonomický růst (podle velikosti koeficientů v odhadnutých modelech), což dokládá lepší umístění v oblasti lidského kapitálu než v oblasti fyzického kapitálu, lepší umístění v oblasti ekonomických institucí než v oblasti politických institucí a také lepší umístění v oblasti dodržování vlastnických práv než v oblastech velikosti vlády a finanční stability.

5 Závěr

Oblast institucionálních proměnných a ekonomického růstu je v posledních dvou desetiletích na vrcholu zájmu a autoři se snaží přicházet se stále novými poznatky či zpřesněními svých analýz. Jejich výzkumy se ovšem často omezují na vyspělé země západní Evropy, Severní Ameriky a východní Asie, avšak ne tak často se věnují méně vyspělým částem světa, například Jižní Americe, která je světadílem se zajímavou minulostí i současností, a kde můžeme mezi ostatními najít také poměrně rozvinuté Chile. Proč tato země vyčnívá a jaký podíl na tom mají institucionální proměnné, bylo náplní této diplomové práce.

Cílem práce bylo potvrdit, či vyvrátit hypotézu, že institucionální faktory determinují ekonomický růst Chile i ostatních zemí Jižní Ameriky.

K potvrzení jednoho či druhého závěru byla zvolena struktura práce o třech navazujících kapitolách. První kapitola byla věnována teoretickému vymezení stěžejních pojmů pro tuto práci, a to ekonomického růstu a institucí. První část kapitoly byla kromě ekonomického růstu zaměřena na přehled nejdůležitějších růstových modelů. Druhá část kapitoly byla poté již věnována institucím a institucionální ekonomii a snažila se přinést ucelený pohled na tento ekonomický směr. Instituce chápeme jako pravidla hry ve společnosti, jež jsou lidmi navrženými omezeními, které ovlivňují lidské vztahy a jež lidé na sebe také dobrovolně uvalují. Základní dělení institucí je na formální a neformální, přičemž pouze formálním institucím je věnována tato práce, protože jsou mnohem lépe definovatelné a tím i měřitelné. Mezi formální instituce řadíme instituce ekonomické, které usměrňují ekonomické procesy – definují vlastnická práva, usměrňují směnu, vytvářejí podmínky pro vstup a výstup z a do odvětví... Druhou důležitou kategorií formálních institucí jsou instituce politické, což jsou například pravidla pro politické procesy (volební cykly, hlasovací procedury, pravidla pro zakládání a fungování politických stran...) či zákony a ústava upravující politická a občanská práva.

Jelikož je vliv institucí na ekonomický růst stále předmětem diskuzí, bylo ve druhé kapitole v rámci rešerše empirické literatury uvedeno několik prací, které vztah institucionálních faktorů a ekonomického růstu zkoumaly. Výsledky a závěry dosažené historickou metodou nebo metodou regresní analýzy byly v těchto studiích velmi podobné. Ekonomické instituce dle nich měly poměrně nesporný vliv na ekonomický růst, kdežto politické instituce byly značně rozporuplnou oblastí s názory pro i proti

jednoznačnému vlivu na ekonomický růst, kde zřejmě záleželo na každém detailu postupu autorů. Druhou část druhé kapitoly poté vyplnil historické vývoj Chile analyzovaný historickou metodou, kde hlavním cílem bylo najít faktory a instituce, které mohly pomoci Chile dostat se na vrchol v ekonomické rozvinutosti v rámci Jižní Ameriky a které by také mohly být přesně otestovány v regresní analýze. Analýzou historického vývoje bylo zjištěno, že Chile v Jižní Americe vynikalo politickou stabilitou a také že se přiklonilo během Pinochetova režimu k liberalizaci trhů a zahraničního obchodu. Od jeho nástupu k moci se Chile také stalo makroekonomicky nejstabilnější zemí Jižní Ameriky (kterou je dodnes) a povedlo se mu celkově zefektivnit veřejný sektor. Bohužel za jeho vlády lidé trpěli pod stálou hrozbou represí, avšak po Pinochetově odstoupení se Chile opět postupně demokratizovalo a brzy se v oblasti politických práv, ochraně vlastnických práv a dodržování lidských práv dostalo na čelo Jižní Ameriky.

Historický vývoj Chile byl ve druhé kapitole záměrně ukončen rokem 1999, aby moderní dějiny třetího tisíciletí mohly být krátce popsány jako úvod poslední kapitoly. Druhou a rozsáhlejší část již tvořila empirická analýza, pro kterou byla zvolena metoda panelové regresní analýzy. Vzorek zemí byl tvořen 11 státy Jižní Ameriky, přičemž zvolené časové období se lišilo dle modelů. V prvním modelu byly použity časové řady čtyřletých průměrů použitých proměnných od roku 1990–2013, celkově tedy bylo k dispozici 6 čtyřletých období. Pro druhé dva modely bylo následně využito období 1999–2013 s daty za každý jednotlivý rok. Na základě rešerše empirické literatury a analýzy historickou metodou byly vybrány proměnné pro tyto tři modely. Vysvětlovanou proměnnou byl zvolen reálný HDP na jednoho obyvatele dle PPP a vysvětlující proměnné byly rozděleny na klasické růstové proměnné a institucionální proměnné. Klasické růstové proměnné byly zastupovány reálným HDP na obyvatele dle PPP v prvním sledovaném období nebo roce, dále podílem tvorby hrubého fixního kapitálu na HDP a indexem vzdělání. Pro tuto práci důležitější institucionální faktory byly tvořeny indexem ekonomické svobody Fraser Institute (v případě třetího modelu jeho 5 subindexy), subindexem politických práv Freedom House a indexem Polity.

Aby bylo možné institucionální proměnné otestovat v panelovém regresním modelu, bylo nutné nejprve stacionarizovat jednotlivé časové řady, což se povedlo skrze difference 1. řádu (výjimečně 2. řádu) již dříve zlogaritmovaných časových řad. Poté byl proveden test křížové korelace, aby mohla být odhalena vždy nejsilnější závislost mezi vysvětlovanou proměnnou a každou vysvětlující proměnnou, a tím mohlo být

provedeno zpoždění některé z vysvětlujících proměnných o jedno nebo i více období. Po splnění těchto kroků byl odhadnut první model metodou nejmenších čtverců za pomoci robustního estimátoru White period, který koriguje heteroskedasticitu a způsobuje, že odhad směřodatných odchylek parametru a testy hypotéz jsou korektní s ohledem na autokorelaci. Vybraný model (stejně jako oba následující) byl modelem s fixními efekty v průřezu, který zahrnoval časově neměnné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi nevysvětlené v modelu (institucionální či kulturní rozdíly). Výsledky modelu se čtyřletými průměry dat z let 1990–2013 nebyly i po mnoha pokusech dobré, dokonce bylo zapotřebí z tohoto modelu (a tím i z obou ostatních) odstranit proměnnou reálný HDP na obyvatele dle PPP v prvním sledovaném období, neboť byla kolineární s průřezovými fixními efekty a mohla tedy způsobovat například statistickou nevýznamnost parametrů. I po tomto kroku byl nejlepším výsledkem statisticky nevýznamný model na 10% hladině významnosti. Také institucionální proměnné byly na stejné hladině významnosti statisticky nevýznamné, navíc znaménka koeficientů neodpovídaly ekonomickým hypotézám, proto byl tento model pro špatné výsledky nahrazen modelem druhým.

V tomto modelu zůstaly zachovány všechny proměnné a postup probíhal stejným způsobem s jedinou výjimkou, že časové řady byly změněny ze čtyřletých průměrů z let 1990–2013 na data za každý rok z období 1999–2013. Tato změna byla provedena také v důsledku snahy o co nejmenší nutnost doplňování chybějících hodnot extrapolací lineárním trendem, protože některé proměnné před rokem 2000 byly získávány pouze jednou za pět let. Druhý model již naplnil všechny předpoklady a nejenže byl statisticky významný, ale statisticky významné byly všechny proměnné kromě indexu Polity, což ovšem můžeme přisoudit právě změně časových řad, protože politické režimy se nemění v čase často, a proto se s nimi lépe pracuje v delším časovém období. Přesto i index Polity by se vešel do statistické významnosti na 15% hladině významnosti, což bychom mohli brát stále jako akceptovatelnou hodnotu, navíc když i u této proměnné vyšel koeficient v souladu s ekonomickou teorií jako u ostatních proměnných. Největší vliv na ekonomický růst byl ovšem vykázan u klasických růstových proměnných, zejména u lidského kapitálu, nicméně z institucionálních proměnných vykazaly největší vliv na ekonomický růst ekonomické instituce aproximované indexem ekonomické svobody Fraser Institute, což mohlo být dáno tím, že v čase vykazují častější změny (které jsou navíc lépe a objektivněji zachytitelné), a tak bychom neměli brát jejich větší vliv na ekonomický růst oproti politickým institucím jako daný.

Jelikož ekonomické instituce v našem případě měly větší vliv na ekonomický růst než politické instituce a index ekonomické svobody umožňuje detailnější zkoumání ekonomických institucí, tak bylo rozhodnuto o jejich otestování ve třetím modelu. Jednotlivé subindexy indexu ekonomické svobody nahradily index samotný a z modelu byly vypuštěny proměnné aproximující politické instituce. I tento model vyšel jako statisticky významný, stejně jako klasické růstové proměnné. Mezi institucionálními proměnnými se jako nejdůležitější pro ekonomický růst v Jižní Americe ukázaly ochrana vlastnických práv, velikost vlády a finanční stabilita, které vyšly jako statisticky významné. Na 10% hladině významnosti nebyly významné pouze svoboda v mezinárodní směně a regulační rámec ekonomiky, což může být dáno zvoleným časovým obdobím, kdy se během posledních 15 let tyto instituce v jihoamerických zemích zásadně neměnily.

Historickou metodou bylo zjištěno, že Chile vždy vynikalo politickou stabilitou. Za vlády diktátora Pinocheta potom přistoupilo k rozsáhlé liberalizaci trhů a zahraničního obchodu. Vliv těchto proměnných na ekonomický růst však v empirické analýze nebyl jasně prokázán. Naopak prokázán byl pozitivní vliv jiných institucí odhalených historickou metodou: efektivní vlády, ochrany vlastnických práv, politických práv, finanční stability i klasických růstových proměnných. Finanční stabilita byla v Chile od dob pinochetových liberálních reforem běžným jevem stejně jako menší množství zásahů vlády do ekonomiky. Po generálově odstoupení nastoupila země cestu opětovné demokratizace, čímž došlo postupně ke zlepšení takřka na západoevropskou úroveň v oblasti lidských a politických práv. Podle hodnot proměnných použitých v modelech, ve všech těchto důležitých růstových faktorech pro ekonomický růst zemí Jižní Ameriky, Chile v posledních 15 letech vévodí, a proto můžeme říci, že některé instituce hrají důležitou roli v ekonomickém růstu Chile vedle klasických růstových proměnných a že také díky nim je Chile momentálně nejrozvinutější ekonomikou Jižní Ameriky.

Nakonec ještě zbývá potvrdit, nebo vyvrátit hlavní hypotézu práce. Na základě výsledků druhého a třetího panelového regresního modelu lze jednoznačně potvrdit vliv institucionálních faktorů na ekonomický růst Chile i ostatních zemí Jižní Ameriky a jsou tak jednou z determinant jejich současné ekonomické situace. V budoucnu by pak určitě bylo velice zajímavé sledovat výsledky modelů, avšak při odhadnutí některou pokročilejší ekonometrickou metodou, například zobecněnou metodou momentů, která využívá instrumentální proměnné. Ty zaručují ještě přesnější odhady a menší zkreslení koeficientů než klasické odhady.

Seznam použité literatury

ACEMOGLU, Daron and Simon JOHNSON, 2005. Unbundling Institutions. *Journal of Political Economy*. Chicago: University of Chicago Press, vol. 113(5), p. 949–995. DOI 10.3386/w9934.

ACEMOGLU, Daron, Simon JOHNSON and James A. ROBINSON, 2000. The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*, vol. 91, no. 5, p. 1369–1401. DOI 10.3386/w7771.

AHMAD, Mahyudin and Nur Fakhzan MARWAN, 2012. *Economic growth and institutions in developing countries: Panel evidence* [online]. Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper no. 42293. Dostupné z: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/42293/1/MPRA_paper_42293.pdf

ALBORNOZ, Facundo and Jayasri DUTTA, 2007. *Political Regimes and Economic Growth in Latin America*. The University of Birmingham, Department of Economics discussion paper 07–06. DOI 10.2139/ssrn.988921.

ALMEIDA, Heitor and Daniel FERREIRA, 2002. Democracy and The Variability of Economic Performance. *Economics and Politics*, vol. 14, no. 3, p. 225–257. DOI 10.2139/ssrn.303285.

BANCO CENTRAL DE CHILE, 2014. *Cuentas Nacionales de Chile – Evolución de la actividad económica en el año 2013* [online]. BANCO CENTRAL DE CHILE [cit. 24. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.bcentral.cl/estadisticas-economicas/publicaciones-estadisticas/trimestrales/pdf/CuentasNacionales_cuarto_trimestre2013.pdf

BARRO, Robert J. a Xavier SALA-I-MARTIN, 2004. *Economic Growth*. 2nd ed. Cambridge, Massachusetts: MIT Press. ISBN 978-0-262-02553-9.

BETHELL, Leslie, 1993. *Chile since Independence*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-43987-9.

BÉRTOLA, Luis. 2010. *Institutions and the Historical Roots of Latin American Divergence* [online]. London: Centre for Economic Policy Research. CEPR Discussion Paper no. DP7808. Dostupné z: <http://www.iga.ucdavis.edu/Research/All-UC/conferences/spring-2010/Bertola%20paper.PDF>

- BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA, 2010. *Markoeconomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-245-5.
- BREINEK, Pavel, 2006. Ekonomický význam institucí. *Národohospodářský obzor*, 1-2006, 12-26. ISSN 1213-24.
- BUCHANAN, James M. and Robert D. TOLLISON, 1984. *The Theory of Public Choice – II*. Ann Arbor, Michigan: Michigan University Press. ISBN 0-472-08041-5.
- BUSINESSINFO.CZ, 2014. *Chile: Ekonomická charakteristika země* [online]. CZECHTRADE [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/chile-ekonomicka-charakteristika-zeme-17985.html>
- CENTER FOR SYSTEMIC PEACE, 2014. *Data Page – Polity IV: Regime Authority Characteristics and Transitions Datasets* [online]. CSP [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.systemicpeace.org/inscr/p4v2013.xls>
- COLLIER, Simon and William F. SATER, 2004. *Cambridge Latin American Studies – A History of Chile, 1808–2002*. 2nd ed. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN 0-521-82749-3.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015. *Tvorba hrubého fixního kapitálu - objemy (čtvrtletně)* [online]. ČSÚ [cit. 3. 3. 2015]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=teina041>
- DIAS, Joilson and Edinaldo TEBALDI, 2012. Institutions, Human Capital, and Growth: The Long-Run Institutional Mechanism. *Structural Change and Economic Dynamics*, vol. 23, no. 3, p. 300–312. DOI 10.1016/j.strueco.2012.04.003.
- FLACHAIRE, Emmanuel, Cecilia GARCÍA-PENALOSA a Maty KONTE, 2011. *Political versus Economic Institutions in the Growth Process* [online]. Munich: Center for Economic Studies and Ifo Institute. CESifo Working Paper Series no. 3432. Dostupné z: <http://congres.afse.fr/docs/2011/194067paper.pdf>
- FRAIT, Jan a Matouš ČERVENKA, 2002. *Předpoklady a faktory dynamického růstu české ekonomiky ve světle nové teorie a empirie růstu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. ISBN 80-238-8577-4.
- FRASER INSTITUTE, 2014. *Economic Freedom of the World 2014 Annual Report – 2014 Dataset* [online]. FRASER INSTITUTE [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.freetheworld.com/2014/Master-Index-2014-Report-FINAL.xls>

- FREEDOM HOUSE, 2015a. *Freedom in the World 2015 – Methodology* [online].
 FREEDOM HOUSE [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2015/methodology#.VSMgpPmsVgj>
- FREEDOM HOUSE, 2015b. *Freedom in the World – Individual country ratings and status, FIW 1973-2015 (EXCEL)* [online]. FREEDOM HOUSE [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z:
<https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Individual%20Country%20Ratings%20and%20Status%2C%201973-2015%20%28FINAL%29.xls>
- GREENE, William H., 2012. *Econometric Analysis*. Harlow, UK: Pearson Education. ISBN 978-0-273-75356-8.
- GWARTNEY, James, Robert LAWSON and Joshua HALL, 2014. *Economic Freedom of the World 2014 Annual Report*. Vancouver: Fraser Institute. ISBN 978-0-88975-313-6.
- HANČLOVÁ, Hana, 2012. *Ekonometrické modelování*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-088-1.
- HELÍSEK, Mojmir, 2000. *Makroekonomie: Základní kurs*. Praha: Melandrium. ISBN 80-86175-10-3.
- HESTON, Alan, Robert SUMMERS and Bettina ATEN, 2013. *Penn World Table Version 7.1* [online]. Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania [cit. 18. 3. 2015]. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania. Dostupné z: https://pwt.sas.upenn.edu/php_site/pwt71/pwt71_form.php
- HOLMAN, Robert, 2005. *Ekonomie*. 4. aktualizované vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-891-6.
- HOLMAN, Robert a kol., 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-380-9.
- HUŠEK, Roman a Jan PELIKÁN, 2003. *Aplikovaná ekonometrie: teorie a praxe*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-29-0.
- HUTCHISON, Elizabeth Quay, Thomas Miller KLUBOCK, Nara B. MILANICH and Peter WINN, 2013. *The Chile Reader: History, Culture, Politics*. Durham, North Carolina: Duke University Press. ISBN 978-0-8223-5360-7.

- CHALUPA, Jiří, 2006. *Stručná historie států – Chile*. Praha: Nakladatelství Libri. ISBN 80-7277-136-1.
- CHALUPA, Jiří, 2012. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-193-4.
- JONES, Charles I., 2002. *Introduction to economic growth*. 2nd.ed. New York: W. W. Norton & Company, Inc. ISBN 0-393-97745-5.
- JUREČKA, Václav a kolektiv, 2010. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3258-9.
- KOUBA, Karel, Ondřej VYCHODIL a Jitka ROBERTS, 2004. *Privatizace bez kapitálu: Zvýšené transakční náklady české privatizace* [online]. Praha: Working paper UK FSV – IES no. 46. Dostupné z: <http://ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/658>
- LAGOS, Ricardo, Blake HOUNSHELL and Elizabeth DICKINSON, 2012. *The Southern Tiger: Chile's Fight for a Democratic and Prosperous Future*. New York: St. Martin's Press. ISBN 978-0-230338-16-6.
- LIM, Jamus Jerome and Jessica Henson DECKER, 2007. *Do Democracies Grow Faster? Revisiting the Institutions and Economic Performance Debate* [online]. Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper no. 6076. Dostupné z: <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/6076/1/DemocGrowth.pdf>
- LIŠKA, Václav, Kamila SLUKOVÁ a Jolana VOLEJNÍKOVÁ, 2011. *Institucionální ekonomie*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-051-5.
- MANKIW, N. Gregory, David ROMER and David N. WEIL, 1992. A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 107, no. 2, p. 407–437. DOI 10.3386/w3541.
- MARSHALL, Monty G., Keith JAGGERS and Ted Robert GURR. 2013. *Polity IV Project: Dataset Users' Manual* [online]. Center for Systemic Peace: Polity IV Project [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.systemicpeace.org/inscr/p4manualv2012.pdf>
- NAWAZ, Saima, 2011. *The Institutions-Growth Nexus: Stages of Development* [online]. Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper no. 36961. Dostupné z: http://mpa.ub.uni-muenchen.de/36961/1/MPRA_paper_36961.pdf

- NORTH, Douglass Cecil, 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN 978-0-5213-9734-6.
- NORTH, Douglass Cecil, 1994. Vývoj ekonomické výkonnosti v čase. Praha: VŠE. *Politická ekonomie* č. 4. s. 441–450. ISSN 0032-3233.
- NORTH, Douglass Cecil, William SUMMERHILL and Barry R. WEINGAST, 2000. Order, disorder, and economic change : Latin America versus North America. In: *Governing for prosperity*. New Haven, Connecticut: Yale University Press. ISBN 978-0-300080-17-9.
- NOVÁK, Petr, 2007. Analýza panelových dat. *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, č. 1, s. 71–78. ISSN 0572-3043.
- OECD, 2014. *Chile – Economic forecast summary (November 2014)* [online]. OECD [cit. 3. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/economy/chile-economic-forecast-summary.htm>
- OECD, 2015a. *Real GDP forecast* [online]. OECD [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://data.oecd.org/chart/4fYK>
- OECD, 2015b. *Unemployment rate* [online]. OECD [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://data.oecd.org/chart/4fYM>
- RECTOR, John Lawrence, 2003. *The Greenwood Histories of The Modern Nations – The History of Chile*. Santa Barbara, California: Greenwood Publishing Group. ISBN 0-313-31759-3.
- SAMUELSON, Paul A. and William D. NORDHAUS, 2010. *Economics*. 19th ed. New York: McGraw-Hill. ISBN 978-0-07-351129-0.
- SIDDIQUI, Danish Ahmed and Qazi Masood AHMED, 2009. *Institutions and Economic Growth: A Cross country Evidence* [online]. Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper no. 19747. Dostupné z: http://mpa.ub.uni-muenchen.de/19747/1/MPRA_paper_19747.pdf
- SOJKA, Milan, 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: JUDr. Karel Havlíček – Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-21-2.

- SOUKUP, Jindřich, Vít POŠTA, Pavel NESET, Tomáš PAVELKA a Jiří DOBRYLOVSKÝ, 2007. *Makroekonomie – moderní přístup*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-174-4.
- THE WORLD BANK, 2014. *Doing Business 2014 – Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises* [online]. WB [cit. 20. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB14-Full-Report.pdf>
- THE WORLD BANK, 2015a. *GDP per capita, PPP (current international \$)* [online]. WB [cit. 21. 2. 2015]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
- THE WORLD BANK, 2015b. *World DataBank – World Development Indicators: Gross fixed capital formation (% of GDP)* [online]. WB [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators>
- ULUBASOGLU, Mehmet and Chris DOUCOULIAGOS, 2004. *Institutions and Economic Growth: A Systems Approach* [online]. Econometric Society 2004, Australasian Meetings, Paper no. 63. Dostupné z: <http://repec.org/esAUSM04/up.29323.1076501864.pdf>
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, 2014a. *Human Development Reports – Table 1: Human Development Index and its components* [online]. UNDP [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/table-1-human-development-index-and-its-components>
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, 2014b. *Human Development Reports – Mean years of schooling (of adults) (years)* [online]. UNDP [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/mean-years-schooling-adults-years>
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, 2014c. *Human Development Reports – Expected years of schooling, males (years)* [online]. UNDP [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/expected-years-schooling-males-years>
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, 2014d. *Human Development Reports – Education index* [online]. UNDP [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/education-index-download.xlsx>

VLČEK, Josef, 2009. *Ekonomie a ekonomika*. 4. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-478-9.

VOIGT, Stefan, 2008. *Institucionální ekonomie*. Přel. Jana ČAMROVÁ. Praha: Alfa Nakladatelství a Liberální institut. ISBN: 978-80-87197-13-4.

WOOLDRIDGE, Jeffrey M, 2002. *Econometric analysis of cross section and panel data*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press. ISBN 0-262-23219-7.

WORLD ECONOMIC FORUM, 2014. *The Global Competitiveness Index 2013–2014 rankings and 2012–2013 comparisons* [online]. WEF [cit. 25. 2. 2015]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/GCR2013-14/GCR_Rankings_2013-14.pdf

WORLD TRADE ORGANIZATION, 2014. *Trade profiles – Chile* [online]. WTO [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=CL>

ZOUHAIER, Hadhek and Mohamed Karim KEFI, 2012. Institutions and Economic Growth. *Asian Economic and Financial Review*, vol. 2, no. 7, p. 795–812. ISSN 2305-2147.

ŽÁK, Milan a Petr VYMĚTAL, 2005. *Vývoj institucí a ekonomická výkonnost* [online]. VŠEM [cit. 14. 1. 2015]. Working Paper CES VŠEM 3/2005b. Dostupné z: https://www.vsem.cz/data/data/ces-soubory/working-paper/gf_WPNo3.pdf

Seznam zkratek

CSP	Center for Systemic Peace
EI	index ekonomické svobody Fraser Institute
EI_1	subindex velikosti vlády Fraser Institute
EI_2	subindex ochrany vlastnických práv Fraser Institute
EI_3	subindex finanční stability Fraser Institute
EI_4	subindex svobody v mezinárodní směně Fraser Institute
EI_5	subindex regulačního rámce ekonomiky Fraser Institute
FK	tvorby hrubého fixního kapitálu na hrubém domácím produktu
GCI	index globální konkurenceschopnosti
HDI	index lidského rozvoje
HDP	hrubý domácí produkt; reálný hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele dle parity kupní síly
LK	index vzdělání
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PI_FH	subindex politických práv organizace Freedom House
PI_POLITY	index Polity
PPP	parita kupní síly
R&D	Research and Development; výzkum a vývoj
UNDP	programu Organizace spojených národů pro rozvoj
WB	Světová banka
WEF	Světové ekonomické fórum
WTO	Světová obchodní organizace

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 22.4.2015

.....
Bc. Tomáš Gottfried

Seznam příloh

Příloha č. 1 Mapa Jižní Ameriky

Příloha č. 2 Kompletní tabulka výsledků 1. modelu ze softwaru EViews 7

Příloha č. 3 Kompletní tabulka výsledků 2. modelu ze softwaru EViews 7

Příloha č. 4 Kompletní tabulka výsledků 3. modelu ze softwaru EViews 7

Přílohy

Příloha č. 1 Mapa Jižní Ameriky

Zdroj: Vlastní zpracování

Pozn.: Území vybarvené šedou barvou zvýrazňuje státy použité v empirické analýze této práce. Modré je pouze území Chile, které má v této práci výsadní postavení.

Příloha č. 2 Kompletní tabulka výsledků 1. modelu ze softwaru EViews 7

Dependent Variable: D_LOG_HDP

Method: Panel Least Squares

Date: 03/22/15 Time: 13:55

Sample (adjusted): 2001 2013

Periods included: 4

Cross-sections included: 11

Total panel (balanced) observations: 44

White period standard errors & covariance (no d.f. correction)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.399349	0.121882	3.276513	0.0028
D_LOG_FK	0.328637	0.075033	4.379921	0.0000
D_LOG_LK(-1)	0.100277	0.403778	2.248347	0.0000
D_LOG_EI(-1)	-0.058174	0.058884	-0.987939	0.3316
LOG_PI_FH	-0.141976	0.080678	-1.759785	0.1894
D2_LOG_PI_POLITY	-0.134573	0.051718	-2.602042	0.1146

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.528142	Mean dependent var	0.156706
Adjusted R-squared	0.275361	S.D. dependent var	0.089439
S.E. of regression	0.076136	Akaike info criterion	-2.037304
Sum squared resid	0.162307	Schwarz criterion	-1.388508
Log likelihood	60.82069	Hannan-Quinn criter.	-1.796699
F-statistic	2.089329	Durbin-Watson stat	2.338678
Prob(F-statistic)	0.124748		

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování

Příloha č. 3 Kompletní tabulka výsledků 2. modelu ze softwaru EViews 7

Dependent Variable: D_LOG_HDP

Method: Panel Least Squares

Date: 03/20/15 Time: 12:08

Sample (adjusted): 2002 2013

Periods included: 12

Cross-sections included: 11

Total panel (balanced) observations: 132

White period standard errors & covariance (d.f. corrected)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D_LOG_LK(-2)	0.636223	0.160054	3.350253	0.0435
D_LOG_FK	0.257443	0.057526	4.475237	0.0000
D_LOG_EI(-1)	0.242458	0.114617	2.115377	0.0365
LOG_PI_FH	0.095560	0.037019	2.581407	0.0411
D2_LOG_PI_POLITY(-1)	0.036851	0.017883	2.060675	0.1416
C	-0.122294	0.061858	-1.977001	0.0504

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.554605	Mean dependent var	0.049069
Adjusted R-squared	0.482787	S.D. dependent var	0.041143
S.E. of regression	0.032584	Akaike info criterion	-3.896763
Sum squared resid	0.123161	Schwarz criterion	-3.547332
Log likelihood	273.1864	Hannan-Quinn criter.	-3.754770
F-statistic	6.190692	Durbin-Watson stat	1.903192
Prob(F-statistic)	0.000000		

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování

Příloha č. 4 Kompletní tabulka výsledků 3. modelu ze softwaru EViews 7

Dependent Variable: D_LOG_HDP

Method: Panel Least Squares

Date: 03/22/15 Time: 14:07

Sample (adjusted): 2002 2013

Periods included: 12

Cross-sections included: 11

Total panel (balanced) observations: 132

White period standard errors & covariance (no d.f. correction)

WARNING: estimated coefficient covariance matrix is of reduced rank

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D_LOG_LK(-2)	0.499346	0.172658	1.154572	0.0067
D_LOG_FK	0.231317	0.054860	4.216525	0.0000
D_LOG_EI_1	0.044917	0.024299	1.848486	0.0681
D_LOG_EI_2(-1)	0.158733	0.039036	4.066344	0.0463
D_LOG_EI_3	0.024814	0.019009	1.305379	0.0000
D_LOG_EI_4(-1)	0.027649	0.023322	1.185524	0.2383
D_LOG_EI_5(-2)	0.091375	0.038113	2.397481	0.1181
C	0.045307	0.002039	22.21515	0.0000

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.493057	Mean dependent var	0.049069
Adjusted R-squared	0.426408	S.D. dependent var	0.041143
S.E. of regression	0.029486	Akaike info criterion	-4.083708
Sum squared resid	0.099111	Schwarz criterion	-3.690599
Log likelihood	287.5248	Hannan-Quinn criter.	-3.923967
F-statistic	8.298006	Durbin-Watson stat	2.130615
Prob(F-statistic)	0.000000		

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování